

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gamle Slagelse-billeder

Bind 1

Gamle Slagelse-billeder

Bind I

ved Christian Madsen

Udgivet i samarbejde med
Sjællands Tidende og
Vestsjællands Offset og Bogtryk

Gamle Slagelse-billeder, Bind I, 1982.
Sats og billed-repro: Sjællands Tidende.
Tryk: Vestsjællands Offset og Bogtryk.
ISBN 87-981190-2-8

Forord

Gamle Slagelse-billeder vækker minder, men fortæller også om baggrunden for det nuværende.

Denne bog er blevet til på grundlag af over 100 artikler, som har været bragt i Sjællands Tidende siden 1975. De gengives her med enkelte ændringer og ajour-føringer.

Fra mange sider er bidraget med billeder og oplysninger, først og fremmest fra Lokalthistorisk Arkiv, men også fra et stort antal private.

Til alle, som har været behjælpelig med artiklernes og bogens tilblivelse bringes her en hjertelig tak.

Bogens emne vil blive fulgt op af et bind II, idet ikke alle artikler i serien »Gamle Slagelse-billeder« er anvendt, og flere forventes at komme til i månederne fremover.

Christian Madsen.

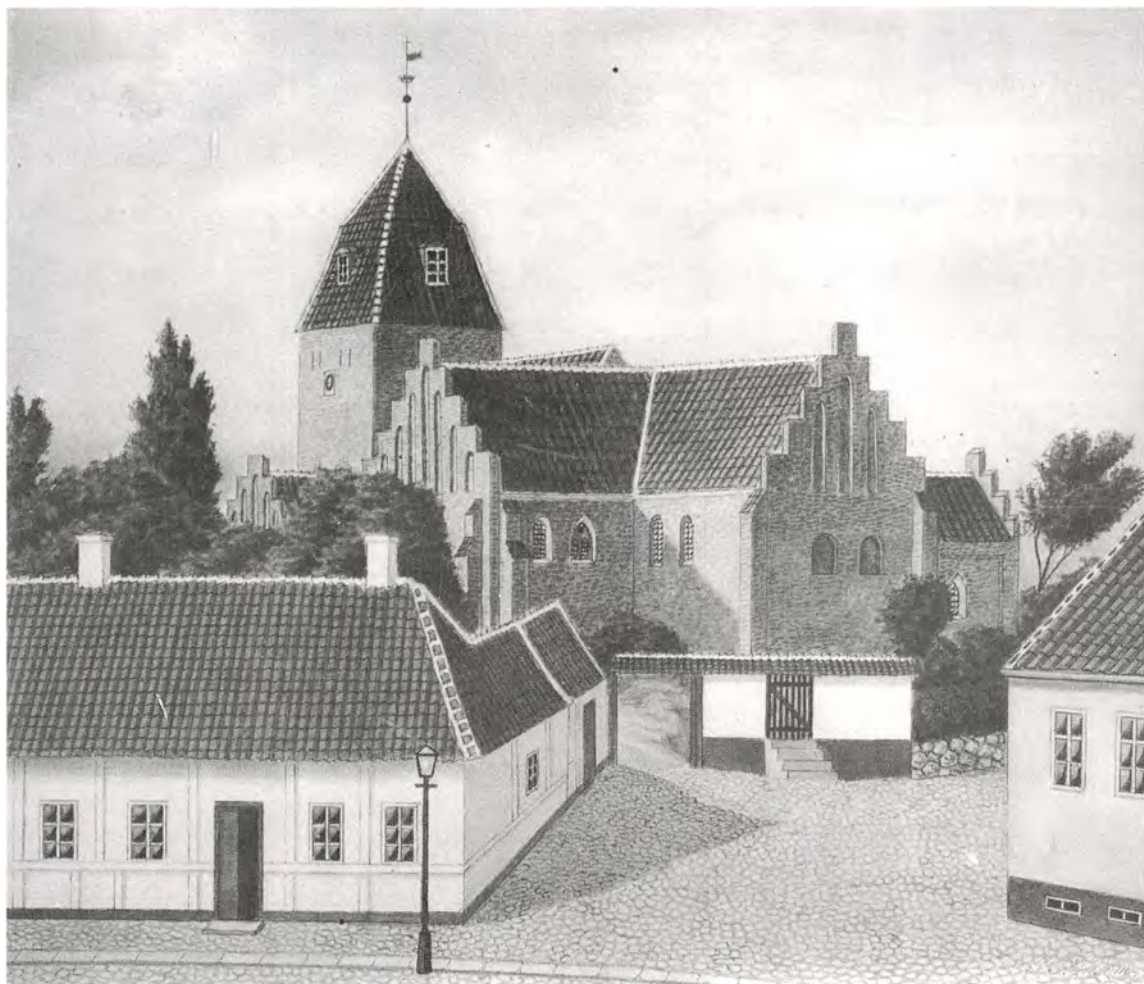
Byens ældste bygningsværk

Sct. Peders kirke er Slagelses ældste bygningsværk. Den kunne have heddet Hellig Anders kirke. Når det ikke er tilfældet, skal det måske bl.a. ses i sammenhæng med, at Slagelse fik kirken før sin byhelgen.

Kirken er fra omkring 1150, og i sognekaldets embedsbog er Hellig Anders opført som den første i rækken af præster. Han angives at være død 1205. Et kapel ved kirken er opkaldt efter Hellig Anders, og det er ikke usandsynligt, at han ligger begravet der.

Det er kun en del af kirkeskibet, der er fra omkring 1150. Kirkeskibet er senere forlænget og to sideskibe bygget til. Det nordre sideskib hedder Hellig Anders Kapel og det søndre Sct. Hans Kapel. Endvidere er i tidens løb opført sakristi og våbenhus, og endelig er der også sket fornyelser for tårnets vedkommende.

Et klokketårn styrtede sammen i 1660 og den vestlige gavl blev helt borttaget, mens åbningen blev dækket af brædder og planter, hvorigennem det både regnede og sneede, fortæller J. Heilmann

i bogen »Bidrag til Slagelses historie«, der udkom i 1885. En klokke blev ophængt i et træskur på kirkegården. Dette skur blæste om i en orkan, hvorefter et tårn blev opført i 1664. Tårnet blev bygget af Hans Spirhugger, som vistnok hørte til tømmermændene på Antvorskov slot. Han var født i Wien i Østrig og døde på Antvorskov slot. Han blev begravet i Sct. Peders kirketårn, så dette tårn, som han opførte, på en måde blev hans monument.

Kirken forfaldt i følgende årtier og i slutningen af 1700-tallet var det næsten livsfarligt at være i kirken. Der manglede penge til restaureringen, og man tænkte endog på at rive kirken ned og forene

begge Slagelses sogne. Så galt gik det dog ikke. I 1800-tallet lykkedes det at få skaffet pengemidler til istandsættelsen.

På det ene billede - en tegning fra ca. 1865 - ses kirken efter restaureringen.

Det andet billede - et fotografi fra antagelig begyndelsen af århundredet - viser kirken som den kom til at se ud efter yderligere restaurering, herunder ombygning af tårnet i 1879-80.

Beboelsesejendommen til højre på hjørnet af Bredegade og Herrestræde blev ombygget i ca. 1920 og hjørnejendommen til venstre fik tilsvarende omgang i 1931.

Billederne er lånt fra Lokalthistorisk Arkiv.

Den tredje kirke på stedet?

Sct. Mikkel's Kirke er historisk set den ældste del af byen, næsten lige så gammel som Trelleborg. Kirken er ikke den første på stedet, men antagelig den tredje.

Roskilde-kroniken fortæller, at biskop Sven Normand opførte en kirke i Slagelse i 1074-88, og at den indviedes til Sct. Michael.

Udgravninger, som Nationalmuseet foretog under kirken i 1970 i forbindelse med fornyelse af kirkegulvet, viste, at der efter al sandsynlighed tidligere har stået en trækirke på stedet.

Før trækirken har der måske været et hedensk gudehov, hvorom det første Slagelse har rejst sig.

spir. Et tredje billede viser kirken, set fra Nytorv, inden frilægningen i begyndelsen af 1930'erne.

Nedrivningen af bygningen ud til Nytorv gav bl.a. plads til springvandet, med Sct. Michael og dragen. Sct. Michael - på dansk Sct. Mikkel - er en af ærkeenglene, som skal bekæmpe det onde. Han fremstilles ofte som en vinget skikkelse, der stikker et spyd i dragens gab, således som tilfældet er med skulpturen.

Vi har lånt billederne fra Lokalhistorisk Arkiv.

Kirken, som Sven Normand lod opføre, var bygget af frådsten, d.v.s. udhugget i kildekalk, og har næppe stået i mere end godt 200 år. Omkring 1300 er man begyndt at bygge den nuværende kirke. Hvornår den har stået færdig vides ikke, men i en hvælving i det søndre sideskib står der, at den pågældende hvælving er fuldført i 1333.

Den nuværende kirke er bygget af røde mursten - fra Italien lærte man til at brænde ler til mursten. I tidens løb har kirken undergået mange ændringer. I slutningen af middelalderen blev der bygget et tårn mod vest, og et af billederne viser kirken i 1600-tallet. I begyndelsen af 1800-tallet blev pyramidespiret erstattet af en lav hætte, som skyldtes møllebygger H. A. Schou. Resultatet ses på et andet billede. I 1870'erne blev bygget to våbenhuse og et sakristi, og samtidig fik kirken sit nuværende

Kloster i 600 år men uden munke og nonner

Det gamle kloster i Slagelse har eksisteret i mere end 600 år, men uden at det nogensinde har været beboet af munke eller nonner.

I dag er klostret en fællesbolig, hvis beboere optages efter bestemmelser, fastsat i fundatsen.

En ret indviklet og flersidet historie tegner sig tilbage gennem årene, hvor betegnelserne helligåndshus og hospital hører med i billedet.

Helligåndshuse var borgerlige stiftelser, der tidligere eksisterede i mange byer. Der blev skænket meget gods til disse, som således blev velhavende

institutioner i middelalderen, og stiftelsen i Slagelse ejede mange ejendomme og jordarealer i Slagelse og opland.

I 1540 blev helligåndshuset lagt sammen med spedalskhedshospitalet Sct. Jørgensgård, som lå uden for byen. Det skete, efter at spedalskheden efterhånden var forsvundet.

Helt op i nyere tid bevarede klostret benævnelsen hospital - men ikke alene i betydningen af sygehus, men også som et hjem for syge, enlige og ældre.

Da Frederik II i 1580'erne ombyggede Antvorskov kloster til slot, bestemte han, at midlerne fra helligåndshuset i Antvorskov skulle overgå til helligåndshuset og hospitalet i Slagelse.

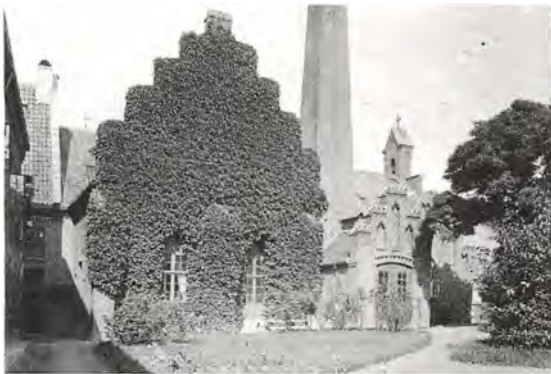
I tidens løb er klostret ombygget flere gange. En større ombygning fandt sted i 1864-65, og i 1877 blev hovedfløjen overbygget med en etage.

Endnu er der dele af klostret, som er helt fra omkring 1500.

Helligåndskirken, som hører til klostret, har i mange år været betjent fra Sct. Peders kirke.

I tidens løb er fundatsen lavet om flere gange, den nuværende er fra 1946. Ifølge denne er

formålet at yde værdige, enligstillede kvinder og ægtepar understøttelse og efter nærmere fastsatte bestemmelser. For at kunne blive optaget i klostret, kræves bl. a., at den pågældende er bosiddende i Københavns eller Roskilde stift.

Et af billederne her viser klostret, før hovedfløjen blev overbygget med en etage. Et andet er klostret, set fra facaden i Bredegade, antagelig sidst i 1920'erne, og et tredje er et interiør fra gården inden ombygningen i 1935.

Vi har lånt billederne fra Lokalhistorisk Arkiv.

Til ovenstående kan tilføjes, at stiftelsen i 1859 udvidede med det nye kloster, som ligger ved Bjergbygade.

Derudover er der foregået omfattende restaureringer i 1935 og igen inden for de allerseneste år.

Fik rådhuset ved lotteri

Slagelseanerne vandt ikke deres gamle rådhus i lotteriet, men næsten . . . Rådhuset blev anskaffet ved hjælp af et lotteri samt et tilskud på 400 rigsdaler fra kongens kasse. For byens kasse fattedes penge - dengang mere end nu.

At rådhuset også tidligere var noget såre vigtigt fremgår af den kendsgerning, at borgervæbningen var knyttet til rådhuset. Borgervæbningen var et sikringskorps, som det var en borgerpligt at være medlem af. Korpset skulle træde i funktion ved uroligheder og brande. Det var inden, politi- og brandkorps blev oprettet som selvstændige enheder.

Det første, som benævnes rådhus, fik Slagelse i ca. 1500 og var indrettet i Lybækkernes Pakhus, oplyses det i P. Arnskovs »Bogen om Slagelse«. Da det efterhånden forfaldt, og man gerne ville have et nyt rådhus samt flere brandslukningsredskaber, fandt man på at skaffe pengene ved at spekulere i folks spillelidenskab. Byen fik kongens

tilladelse til at arrangere et lotteri, med 15.000 lodder a en rigsdaler.

Til indretning af det nye rådhus købtes en gård af købmand Peder Colding. Gården var beliggende på Gl. Torv, hvor det nyindrettede rådhus stod klar i 1735. Men glæden varede kun kort. Natten mellem den 28. og 29. april 1740 udbrød en ildebrand, som lagde 40 gårde i aske, heriblandt rådhus med brandstation.

I 1742 var rådhuset genopbygget som vist på billedet. Bag to porte i stueetagen var brandsprøjterne og foran rådhuset en af bybrøndene. I 1790'erne blev bygget endnu en etage på rådhuset.

I 1843 stod et nyt tinghus færdig i Løvegade, og 1868 blev den gamle rådhusbygning solgt ved auktion. Brandsprøjterne blev flyttet til et nyopført hus nord for Sct. Mikkelsgade.

Herefter skulle gå ca. 100 år, inden byen igen fik sin egen rådhusbygning. Det var den nuværende, som kommunen købte efter først at have lejet den.

Skole for rytternes og landsbysamfundets børn

Rytterskolerne er - bortset fra kirkerne - det ældste tilbageværende af de gamle landsbyer. Et udtryk for den solide standard hvori disse skoler blev opført.

Benævnelsen rytterskoler kan synes lidt misvisende. Oprindelig hed de »Frederik den IVs kongelige skoler«. Men det faldt nemmere at kalde dem rytterskoler.

De blev oprettet samtidig med rytterdistrikterne - i alt 240 skoler ud over landet i årene 1721-28, heraf 20 under Antvorskov rytterdistrikt. Skolerne skulle tjene som undervisningssted for rytternes og landsbysamfundets børn.

En væsentlig del af disse gamle skolebygninger er nu forsvundet. Den bedst bevarede under Antvorskov rytterdistrikt er skolen i Næsby ved Stranden. Den ses på billedet her, som findes i et billedværk fra 1917 om »Danmarks kirker og skoler«.

Bygningen var i brug som skole indtil 1856-57, hvorefter den tjente som husvildebolig for kommunen i en længere årrække.

Slagelse kommune solgte i 1970'erne den gamle skolebygning til arkitekt Jan Simmelhag, som har specialiseret sig i restaurering af gamle bygninger

og som vil føre skolen tilbage til dens oprindelige udseende.

Frederik d. IVs 50 års fødselsdag den 11. oktober 1721 regnes for rytterskolernes stiftelsesdag.

Kongen oprettede 12 rytterdistrikter. De enkelte rytterdistrikter blev knyttet til forskellige godser.

I bogen »Slagelseegnen« af E.B. Nissen og Karl Rønne hedder det, at skolerne var virkeligt storstilede bygningsværker, der hævdede sig i landsbyen over samtidens lerklinede bondebygninger. Skolerne var grundmurede med to stens tykke ydermure. Tagene var af tegl, men mange af dem forsynedes senere med strå. Vinduerne var med blyindfattede ruder og med udvendige træskodder, som skulle lukkes om natten. Såvel vinduer som døre var af egetræ. Det var hensigten, at skolerne skulle være mere anseelige end almindelige huse, så »deres udseende kunne henlede tanker på deres høje bestemmelse«, som det hed i vedtægterne.

Skolemestrene, som lærerne kaldtes, skulle undervise i den kristelige børnelærdom og i læsning efter Luthers katekismus. Skrivning og regning skulle kun læres de børn, hvis forældre ville betale ekstra derfor.

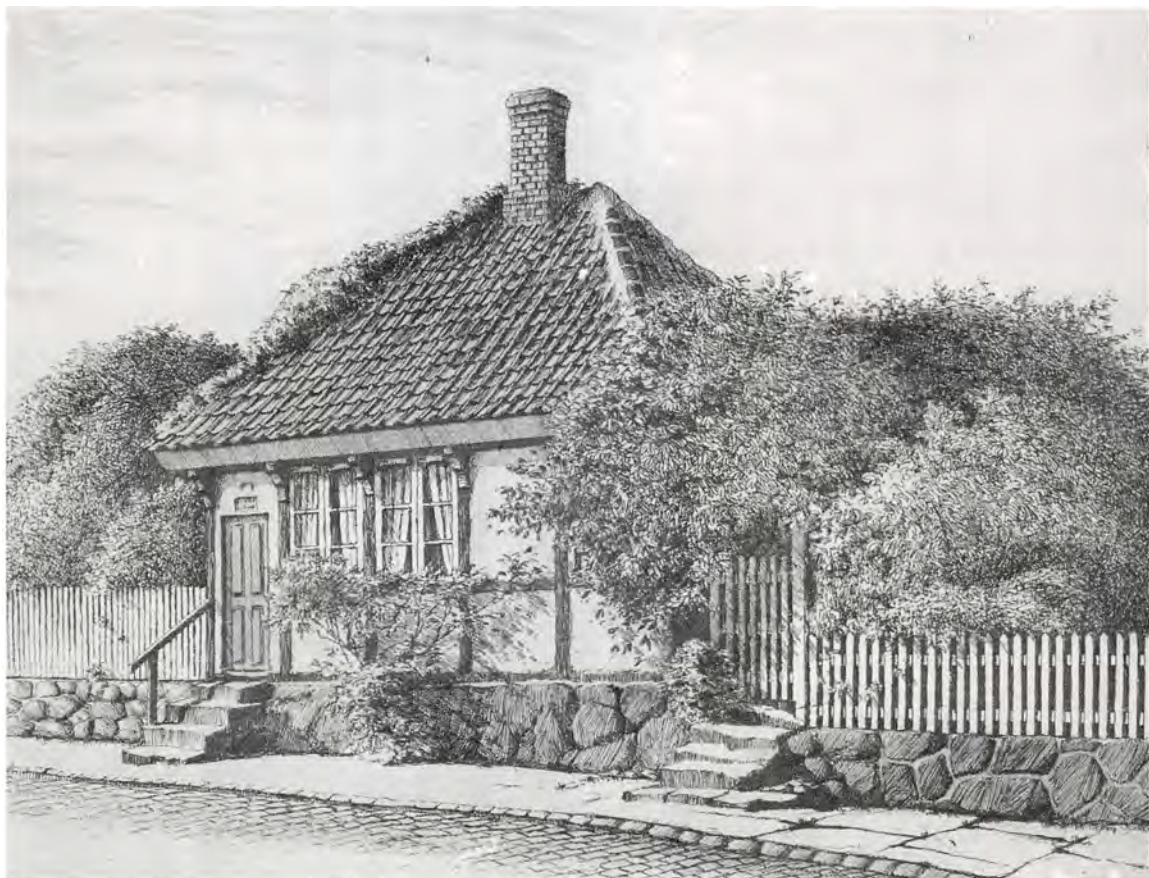
Syndere og toldere ved bygrænsen

Det siges at lovene bliver stadig mere komplicerede, og derfor også stadig vanskeligere at overholde. På et område er der dog sket en lettelse. Ingen risikerer længere at blive pågrebet for smugleri ved Slagelse bygrænse.

Anderledes før i tiden, hvor der skulle betales told af varer, som førtes fra landet ind til byen. Da kunne det nok være en fristelse at unddrage sig tolden ved at smugle varerne ind over byens stengærder eller gennem havernes baglåger. Det

Et minde fra den tid er bl.a. acciseboden ved Bjergbygade, som var en af de syv indfaldsveje, hvor bytolden - eller acciseafgiften som den kaldtes - blev opkrævet. Billedet er en radering af J. Stevns og viser acciseboden, som den så ud for år tilbage. Over døren ses matrikelskiltet som var opslået på datidens ejendomme.

Kommunen ejer nu ejendommen, som er fredet. Den er lejet ud. Målene på huset er 6,23 meter gange 4,70 meter.

kunne f.eks. ske om natten. Og nætterne i Slagelse var dengang særlig mørke. Gadelygter fandtes ikke. Kun en enkelt på rådhuset. I 1820 begyndte byen at få gadebelysning, i første omfang kun på hovedgaden.

Bytolden blev indført i 1671. Formålet med den var dels at undgå matrikelskatten - d.v.s. ejendoms-skatten - dels at skaffe penge til opretholdelse af landets forsvar.

Endnu en af de gamle acciseboder i Slagelse er bevaret. Det er den, der stod i Smedegade, men blev flyttet til Anlægget, efter at ejeren, malermester Henriksen, havde foræret den til Forskønnelsesselskabet.

Opkrævningen af tolden blev foretaget af politibetjente, og de skulle tillige patruljere langs bygrænserne for at pågribe eventuelle syndere, som søgte at smugle varer udenom tolden.

Acciseafgiften gjorde ikke ubetydelige indhug i borgernes lommer, skriver P. Arnskov i »Bogen om Slagelse«. Og det var tillige i høj grad ubehageligt at skulle holde og vente med køretøjerne i rækker på markeds- og torvedage. Under eftersøgningen af afgiftspligtige varer havde betjentene lange søgere, som de borede ind i belæssede vogne.

Det var betjentene forbudt at modtage gaver i form af penge eller varer. Derimod tilfaldt der betjentene en vis del ved konfiskationer. Endvidere fik fattigvæsenet del i værdien af konfiskerede varer.

Opkrævningen af acciseafgiften forløb naturligvis ikke uden episoder. Undertiden var de mere muntre. P. Arnskov fortæller således i Bogen om Slagelse om en møller fra Jernbjerg Mølle, der lå i krig med betjentene ved Nyports accisebod. En dag besluttede han at spille disse et puds. Under et

læs med sække og halm fasttømrede han en hale, som stak ud under bagsmækken og svajede frem og tilbage under kørslen. Mølleren kørte småt, indtil han nærmede sig acciseboden og betjentene som holdt øje med ham, kunne se den svajende hale.

Mølleren kørte nu til efter at have råbt at han intet havde, som skulle vises frem. Betjentene, som troede at halen var gledet uforvarende ud under bagsmækken, råbte til ham om i kongens og lovens navn at holde. Da nu mølleren fandt, at betjentene havde løbet tilstrækkeligt, holdt han, og nu skulle dyret, som de mente sad på den anden side af bagsmækken anholdes. Men så opdagedes det, at der af dyret kun fandtes halen og den var jo todfri. Da betjentene selvfølgelig var forbitrede på mølleren, skældte ham ud og spurgte, om han ville holde dem for nar, svarede han, at han vel havde lov at have hale på sin vogn. Dette var vel ikke forbudt.

Branden i 1804 gav plads til Nytorv

De mange brande i Slagelse var med til at give byen dens åbne pladser og torve. Ikke færre end 16 større brande kan historien fortælle om i den knap 300-årige periode fra 1515 til 1804. Ved den sidste store brand i 1804 forsvandt de huse, som gav plads for Nytorv.

I de første år efter branden benyttedes arealet til øvelsesplads for Rytterregimentet. Senere blev der torvehandel. Bl. a. var der også i en årrække hestetorv. I dag er hestene og handelen blevet afløst af bilparkeringen.

Billederne er et par historiske glimt fra pladsen. Det ene på en torvedag, det andet fra en af de mere stille stunder.

Kalechebilen ved siden af springvandet er fra

omkring 1920. Husene til venstre foran Sct. Miksels kirke er nu revet ned og har givet plads for springvandet med Sct. Michael og dragen.

Branden i 1804 opstod den 22. september kl. 13. Selv om det var midt på dagen, bredte branden sig hurtigt. Husene var dengang af et letfængeligt materiale - med bindingsværk, trægavle og stråtag. Efter den store brand i 1804 fik husene fast tag. Det sidste stråtag forsvandt fra bybilledet i 1828.

Samtidig med de mere brandsikre huse blev brandslukningsmateriellet også bedre. Det var således i 1800-tallet, byen fik den nye engelske brandsprøjte, som H. C. Andersen fik anvist som en af byens to seværdigheder. Den anden seværdighed var pastor Bastholms bogsamling . . .

Plads fik navn efter schweizer

Schweizerplads er ligesom Nytorv anlagt efter den store brand i Slagelse i 1804. Pladsen fik sit navn efter schweizeren og silkebåndsvæveren Adam Thoman, oplyser P. Arnskov i Bogen om Slagelse.

Adam Thoman var ejer af den avlsgård, som lå på stedet, og som gik op i luer ved branden. Han solgte jorden til kommunen i 1805.

I 1816 udbød kommunen pladsen til bebyggelse, men forgæves. I 1833 fik prokurator Rye arealet gratis mod at bebygge det. Hvilket skete året efter.

I de følgende år anvendtes Schweizerplads til hesteeksercits for Lansener-Eskadronen, til mar-

tuen af Christian IX, rejst i 1910.

Set på baggrund af Slagelses historie, kunne det synes mere naturligt, om der var rejst et minde for Frederik II, som boede på Antvorskov Slot, og som skænkede byen store jordarealer.

Når det alligevel blev en rytterstatue af Christian IX skal det ses i tilknytning til foregående årtiers aktuelle danmarkshistorie.

Christian IX var født syd for grænsen i det gamle danske land. Han blev konge i 1863 - året før vi mistede Sønderjylland. Det var således i de år, da tabet af Sønderjylland i særlig grad tyngede dansk nationalbevidsthed og tanken om en genforening lå

kedsplads og til oplagsplads for kommunens brosten.

Siden ophørte disse aktiviteter, markedspladsen blev flyttet til Ridehuspladsen, og efterhånden blev det til et anlæg på Schweizerplads.

Da Slagelse fik jernbane i slutningen af 1800-tallet, blev der øget interesse for byens facade og udseende til denne side. Naturligt nok blev det til et forskønnende anlæg på Schweizerplads. I nogle år var der anlæg med ret høj beplantning.

Et særlig markant træk på pladsen blev ryttersta-

stærkt på sinde - den genforening, der blev en realitet for en del af Sønderjylland i 1920. Christian IX kom til at stå som et nationalt samlingspunkt i den lange årrække fra 1863 til sin død i 1906.

Tegningen med bl.a. lansener-dragonen er fra 1860'erne. Og fra omkring samme tidspunkt er det ældste foto. I baggrunden til højre fattiggården på hjørnet af Rosengade-Løvegade. Det andet foto er fra omkring århundredskiftet. Billederne er lånt på Lokalhistorisk Arkiv.

Præst og redaktør i byen

Historiens mest kendte præst i Slagelse var pastor Hans Bastholm. Det skyldtes bl.a. hans dobbeltstilling som præst ved Sct. Peders kirke og redaktør ved Vestsjællands Avis - det nuværende Sjællands Tidende.

Det var ikke fordi Hans Bastholm med særlig stor begejstring gik ind for redaktøropgaven, men

madammen i gæstgiveriet fik han det svar, at der var den nye engelske brandsprøjte og pastor Bastholms bibliotek.

Bogsamlingens nøjagtige størrelse på det tidspunkt kendes ikke, men i 1825 - fire år senere - var den på 5435 bind, og i 1847 var den vokset til 7226 bind.

den gav ham mulighed for at dyrke sin hovedinteresse - bøgerne.

Et replikskifte om hans bogsamling har i særlig grad fæstnet sig til historien. Det var, da H. C. Andersen en efterårsaften i 1821 kom med postvognen til Slagelse for at begynde latinskolen. I gæstgiveriet spurgte han, hvilke mærkværdigheder, der var i Slagelse, fortæller han i sin dagbog. Og af

Hans Bastholms interesseområde strakte sig over de fleste af livets felter, og bogsamlingen bestod især af geografiske, naturhistoriske og leksikale værker.

Det meste af bogsamlingen findes endnu på Sorø Akademi. I 1826 indgik Hans Bastholm en overenskomst med akademiet om overdragelse af bogsamlingen på et senere tidspunkt, mod en

livrente til ham og hans kone. I 1846 fik akademiet de 5000 bøger og resten, da Bastholm døde i 1866 - knap 82 år gammel.

I 45 år var Hans Bastholm præst ved Sct. Peders kirke - fra 1801 til 1846. Han påtog sig i 1816 redaktørstillingen »indtil videre«, og dette indtil videre varede i 21 år - til 1837.

Det var også på grund af Hans Bastholms stilling som redaktør, H. C. Andersen henvendte sig til ham for at få optaget digte i avisen. Men Hans Bastholm gav ham det råd at holde sig til sine studier, for eventuelt senere at beskæftige sig med skriveriet. Dette råd fulgte H. C. Andersen tilsyneladende, idet han i sin Slagelse-tid - i alt fire år - næppe skrev mere end fire-fem digte. Et enkelt fik han optaget i Vestsjællands Avis.

Til de væsentligste træk af Bastholms liv og virke skal føjes, at han gjorde meget på forsorgsområdet, og det var ham, der tog initiativet til opførelsen af fattighuset på hjørnet af Rosengade-Løvegade i 1807-08.

Det ene billede her er Hans Bastholm efter ukendt maler, og det andet er Sct. Peders præstegård, som den så ud i det forrige århundrede. Kirken, som ses bag præstegården, er før ombygningen af tårnet i 1879-80.

Skår i vinduesglæden

Der er gået skår i vinduesglæden i Sct. Mikkels kirke. For at spare på glasset er korvinduerne muret til.

Billedet som vi har lånt på Lokalthistorisk Arkiv, er en fotografisk kopi af skitse fra omkring 1860. Skitsen er udført af maleren Ludvig Abelin Schou, der var født i Slagelse i 1838 som søn af købmand og dyremaler Frederik Ludvig Schou.

Ludvig Abelin Schou døde af kolera under et ophold i Italien i 1867, kun 29 år gammel. Han efterlod op mod 100 billeder - malerier, studier og skitser.

Ved den store restaurering af kirken i 1870'erne blev korvinduerne muret til. Samtidig fik tårnet sit nuværende udseende med spir, og kirken fik tre tilbygninger - to våbenhuse og et sakristi.

Tårnets lave hætte skyldtes mølleren og købmanden Hans Abelin Schou, der også gav sig af med byggeri. Hans Abelin Schou, der kom fra Præstø for at overtage Bjergbygades Mølle, grundlagde tillige købmandsgården på Nytorv, hvor nu butikscetret Nyport ligger. Han blev stamfar til slægten Schou i Slagelse, hvortil de to nævnte malere også hører.

På billedet bemærkes i øvrigt en træpost ved den daværende brønd på Fisketorvet - i dag er den afløst af en vandhane med forbindelse til byens vandværk. Til venstre et hjørne af gårdhavemuren ved bageriet, som blev grundlagt af Georg Høyer i 1821 og eksisterede i mere end halvandet hundrede år, indtil det blev nedlagt i 1970'erne.

Ludvig Holbergs landbrug

Denne allé førte i sin tid ned til Ludvig Holbergs gård Gl. Brorup. Forfatteren skiftede mellem at være bybo og landbo, og i en årrække var Gl. Brorup hans sommerbolig. Han købte gården i 1740 og havde den i 13 år. 1745 købte han yderligere Tersløsegård.

Begge steder måtte Holberg, som andre godsejere, hvis jorder blev drevet med bøndernes hoveri, holde ridefogeder. Det er dog ikke fra de to gårde, at Holberg er blevet inspireret til sin ridefogedtype i »Jeppe på Bjerget« og »Erasmus Montanus«, for de to komedier var skrevet, inden Holberg blev godsejer på Slagelse-Sorøegnen.

Mens Tersløsegård er bevaret som et minde om

Ludvig Holberg er der i dag intet tilbage af bygningerne til Gl. Brorup. Gården lå umiddelbart syd for Tude å og et stykke øst for Kalundborg landevej, og den blev afløst af det nuværende Brorup, der ligger 1,5 km sydligere og umiddelbart vest for Kalundborg landevej.

De gamle træer i alleen forsvandt omkring 1940. De var efterhånden blevet hule, og adskillige af dem væltede under storme. Hele alleen blev derfor fældet, og nye træer plantet i stedet. Men de slog ikke an, og i dag er der ingen allé.

Vi har lånt billedet af Johs. Damsgaard, LI. Valby. Det var et af vinderbillederne i Sorø Amtstidendes fotokonkurrence i trediveerne.

Kong Oluf kronet på Gl. Torv

Gammel Torv har været handels- og mødested i måske mere end 1000 år.

På Gl. Torv blev kong Oluf kronet den 3. maj 1376. Dronning Margrethe holdt på denne dag danehof i Slagelse, hvor hendes søn, den kun seks-årige Oluf blev kåret til konge. Det skete efter, at dronning Margrethes far, kong Valdemar Atterdag, var død året før. Kåringen må antages at have fundet sted på Gl. Torv.

Kongens gård lå i Bredegade, i nr. 8, hvor der siden blev præstegård og derefter i mere end 300 år apotek. I 1388 købte dronning Margrethe den gård, som lå lige overfor - på hjørnet af Bredegade og Bjergbygade.

Det var et stort skridt hen imod et samlet Norden da Oluf blev udråbt til konge af Danmark. Han var søn af den norske kong Haakon Magnus-søn og dronning Margrethe.

Oluf var arving til den norske trone, og han havde også efter sin far arvekrav på den svenske. Efter kong Haakons død i 1380 blev Oluf konge i Norge. Men han nåede ikke at blive konge af de samlede tre nordiske lande. Han døde i 1387 under et ophold på Falsterbo slot og blev begravet i Sorø Kloster.

Oluf var konge under sin mors formynderskab, indtil han i 1385 blev erklæret for myndig. Hans

mor fuldførte det, han ikke selv nåede. Efter tilnærmelsen mellem dronning Margrethe og de svenske stormænd og med svækkelsen af hertug Albrecht af Mecklenburgs stilling blev Margrethe dronning af Norden.

Gl. Torv havde sin store betydning som handelsplads indtil branden i Slagelse i 1804. Herefter anlagdes Nytorv i 1805 og siden også Schweizer-plads.

Samtidig voksede byens handel. På de faste torvedage myldrede det med folk i Slagelses centrale bydele, og de mange købmandsgårde fyldtes med hestekøretøjer fra omlandet.

Slagelse havde måttet afgive sin gamle position som kongeby, men bevarede og udbyggede sin stilling som Vestsjællands handelscentrum.

Billederne, som er lånt fra Lokalhistorisk Arkiv er fra omkring 1908-13.

De mange mennesker på torvet ses med Skovsgade og Fisketorvet i baggrunden. Et andet billede med soldaten, der trækker med sin cykel er taget op ad Bredegade med torvet i baggrunden. Soldaten tilhører datidens fodtropper og er forsynet med lyseblå benklæder, mørkeblå jakke og høj kasket. Et tredje billede med børnene til højre på fortovet er et kig ad torvet ned mod Bredegade, og endelig er det fjerde billede med hestevognen og ølkasserne taget fra torvet og op gennem Rosengade.

Byens betydeligste brændevinsbrænderi

Det betydeligste brændevinsbrænderi, Slagelse har haft, var det avlsbruger og købmand Johan Arent Kierulff lagde grunden til for et par hundrede år siden.

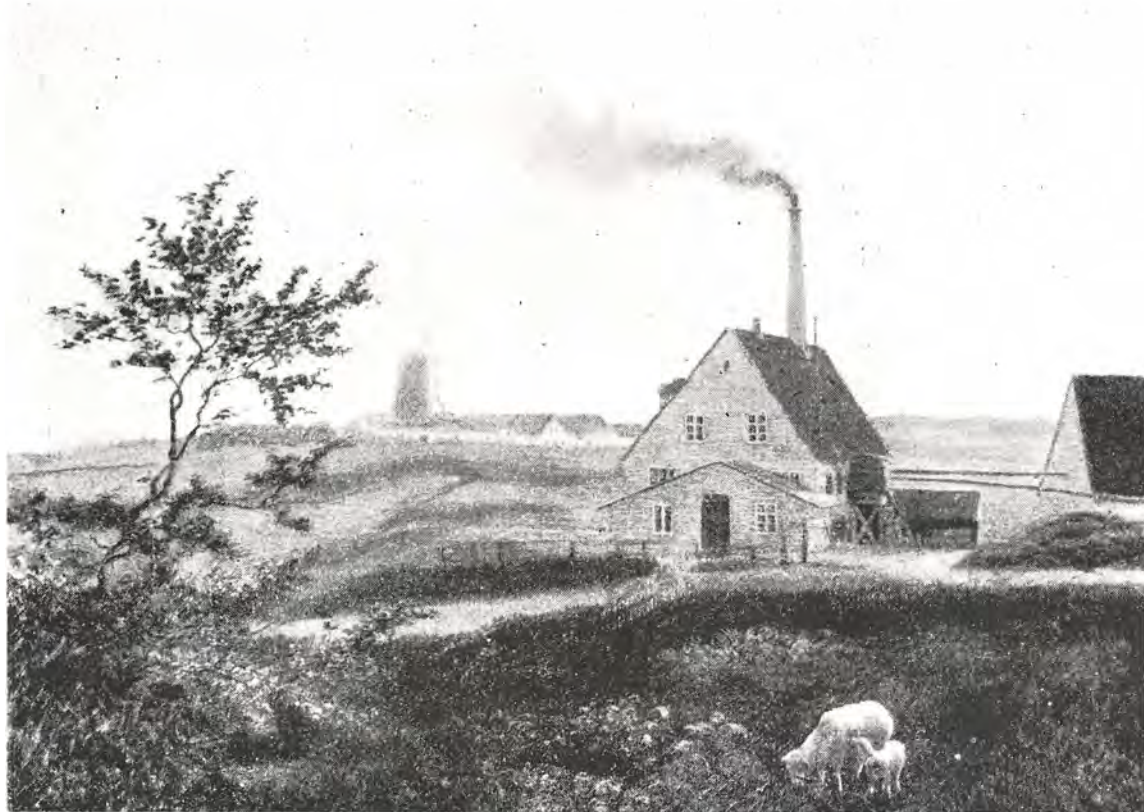
Alene af alle klarede det sig igennem en konkurrence, hvor der en overgang var ikke færre end 17 brændevinsbrænderier i Slagelse. Virksomheden blev siden en del af De Danske Spritfabrikker og den eksisterede som gærfabrik indtil 1970'erne da DDS koncentrerede gærproduktionen og solgte bygningerne i Slagelse til kommunen. Efter istandsættelse og ombygning er lokalerne lejet ud til forskellige formål.

Johan Arent Kierulff kom fra Ærø og lærte købmandsvirket i Korsør. I 1779 fik han borgerbrev i Slagelse og i nogle år drev han købmandsgård i Smedegade. 1785 flyttede han brænderi og

forretning til hjørnet af Gammeltorv og Slotsgade. Her indrettede han et efter datidens forhold mønsterværdigt brænderi, 1853-54 flyttedes fabrikken til egne bygninger uden for byen. Et af billederne - en tegning fra Illustreret Tidende i 1910 viser, hvorledes fabrikken så ud i 1872.

I 1902 blev virksomheden, der fortsat blev drevet af Kierulff-slægten, omdannet til Aktieselskabet Komplex Kierulff, Slagelse Spritfabrik, hvorunder også konserverfabrikken Danica og Slagelse Bryggeri kom til at høre. Et andet billede, der er fra 1907 viser fabrikken med omgivende jorder, havebrugsmæssigt drevet til forsyning af konserverfabrikken. Vi har lånt billederne fra Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse.

Under første verdenskrig skete der en koncentration inden for spiritus- og gærindustrien, og i 1918

overtog A/S De Danske Spritfabrikker og A/S Spritfabrikken Fortuna fabrikken i Slagelse og lod virksomheden indgå under fællesskabet. De for-

enede Gær- og Spritfabrikker. I 1920 overdroges fabrikken til A/S De Danske Spritfabrikker.

Dobbelt allé fra by til slot

Den første af Slagelses større alleer blev anlagt mellem byen og Antvorskov Slot. Ikke af Frederik den II eller andre kronede hoveder, men af storkøbmanden, gehejmekonferensråd Constantin Brun.

Constantin Brun gjorde meget for godsets trivsel og forskønnelse, og i begyndelsen af 1800-tallet plantede han slotsalleen - en dobbelt allé med fire rækker træer. En gitterport dannede indkørsel fra byen til alleen. Ved denne port skulle der også betales told af varer, som bønderne bragte ind fra landet til byen.

Midt i alleen var der en runding. Her kunne kuskene vende med deres vogne, bl.a. når de var ankommet til slottet for at hente gæster, men gerne ville røre hestene i ventetiden. Rundingen kaldtes i daglig tale Brudesengen. En rest af dens træer står endnu tilbage.

Begge billederne er et kig ned gennem alleen mod byen, på det ene ses Brænderigården for enden af alleen, og på det andet billede Liselund til venstre for vejen.

Slagelse Slotsalléen med Liselund

Basar gav til anlæg

Basarer har i tidens løb givet til mange veldædige formål - også til oprettelsen af et anlæg i Slagelse. Forskønnelsesselskabet, som blev stiftet i 1876 med det formål at forskønne byen og omegnen, holdt i efteråret 1880 en basar, som gav et overskud på 3.400 kroner til etableringen af anlægget.

Kommunen stillede areal til rådighed - den østlige del af Natmandsvænget. Det lidt odiose

navn blev ændret til Fruevænget, som dog siden helt blev afløst af navnet Anlægget.

Projektet blev udarbejdet af anlægsgartner Høegh-Hansen, København, og for den praktiske udførelse stod handelsgartner og planteskoleejer Chr. Kongsted, Slagelse.

Forinden var gået en debat om, hvorvidt det skulle være en lilleputskov eller et parklignende anlæg. Resultatet blev det sidste.

Udsigt fra Restaurationen i Slagelse Anlæg.

Det var ikke alle, som fra starten fik lov til at komme i anlægget. Forskønnelsesselskabets ledelse bestemte således, at børn, slet klædte personer, barnepiger med børn og barnevogne var forbudt adgang. Dette forhold blev dog snart ændret.

Ønsker om at udvide anlægget blev inden længe bragt på bane. I 1889 blev der købt en tønde land til, og da Brænderigården i begyndelsen af århundredet købtes af kommunen, blev anlægget udvidet med engen, som hørte til gården.

Efter at Forskønnelsesselskabet i 1914 havde købt forsamlingshuset Frem opførtes Anlægspavillonen i forbindelse med den tidligere forsamlingsbygning.

Billederne, som vi har lånt af Lokalthistorisk Arkiv, viser bl. a. pavillonen næppe lang tid efter opførelsen. Et af dem er et udsigtsbillede fra restaurationen med fire tjenere i forgrunden. Billedet med platformen ud til den lille sø er sendt som postkort i 1914. I baggrunden skimtes Slagelse Bryghus.

På sporet i Sydvestsjælland

Slagelses første banegård blev anlagt en halv kilometer uden for byen. Derved sparede i første omgang det store jordarbejde, det var at føre banen ind til byen og anlægge stationsområdet der.

Banestrækningen København-Roskilde blev åbnet i 1847, og den blev videreført fra Roskilde til Korsør i 1856. I begyndelsen gik der tog to gange daglig i hver retning fra henholdsvis København og

Korsør. Togene gik kl. 7 morgen og aften. Fra København til Slagelse tog turen 2 timer og 43 minutter.

Den officielle indvielse af Roskilde-Korsør banen foregik den 26. april 1856. Kong Frederik VII og grevinde Danner var med toget. Det standsede i Slagelse, hvor kongen og hans gemalinde stod ud og opholdt sig en kort tid. Endvidere holdt toget ved Vårby bro, for at kongen kunne se det smukke broarbejde. I Korsør blev toget modtaget med kanonsalut.

Det mindste billede viser den gamle banegård i Slagelse set fra frontsiden. Efter nedlæggelsen blev bygningerne indrettet til margarinefabrik og siden til specialarbejderskole. Billedet findes på Jernbanemuseet i København, hvorfra vi har fået kopi.

Med beslutningen om at anlægge Slagelse-Næstved, Dalmose-Skælskør og Slagelse-Værslev banerne fulgte også planen om en ny banegård i Slagelse.

325.000 kubikmeter jord måtte udgraves ved Slagelse for at føre banen igennem. Til gengæld blev gravemaskinen her taget i brug for første gang

under jordarbejde i Slagelse. Jorden blev brugt som fyld ved anlæg af banen over Holmstrup Mose.

Søndag den 15. maj 1892 kunne Slagelse-Næstved og Dalmose-Skælskør banen åbnes for trafik. Slagelse-Værsløv fulgte ikke før i 1898.

Med åbningen af den nye bane i 1892 blev også den nye banegård i Slagelse taget i brug. Nogen større festligheder var der ikke i dagens anledning.

De to store billeder er fra indvielsesdagen. Vi har lånt dem på Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse.

Det første tog fra Slagelse mod Næstved blev sendt af sted kl. 6,55. En af Sorø Amtstidendes medarbejdere var med på turen og skrev bl.a.:

Vi bestiger en af de såkaldte wienervogne og skuer derfra ud over perronen. Hvis nogen havde sagt, at den var sort af mennesker, ville jeg da ikke have taget i betænkning at sige, at det var en sort løgn. Folk mente øjensynlig ikke, at begivenheden var 10 øre værd. Man kan altså nok sige, at der på Slagelse banegård herskede en mønsterværdig orden ved indvielsestogets afgang.

Vi kører gennem en kurve, som efter sagkyndiges udsagn skulle have gjort knuder lige til det sidste. Det var et spændende øjeblik. Tænk om

»indvielsestoget« skulle være blevet smidt ud på marken. Vi sidder med - ikke livet, men - referentbogen i hænderne, parat til straks af optegne samtlige døde og kvæstede, hvis der skulle indtræffe en jernbaneulykke. Men heldigvis viste vor frygt sig ubegrundet, uden den mindste slinger i valsen kom vi over knudepunktet.

Vi holder i Sludstrup:

»Æ' der no'en, der vil rejse med?«, spurgte konduktøren.

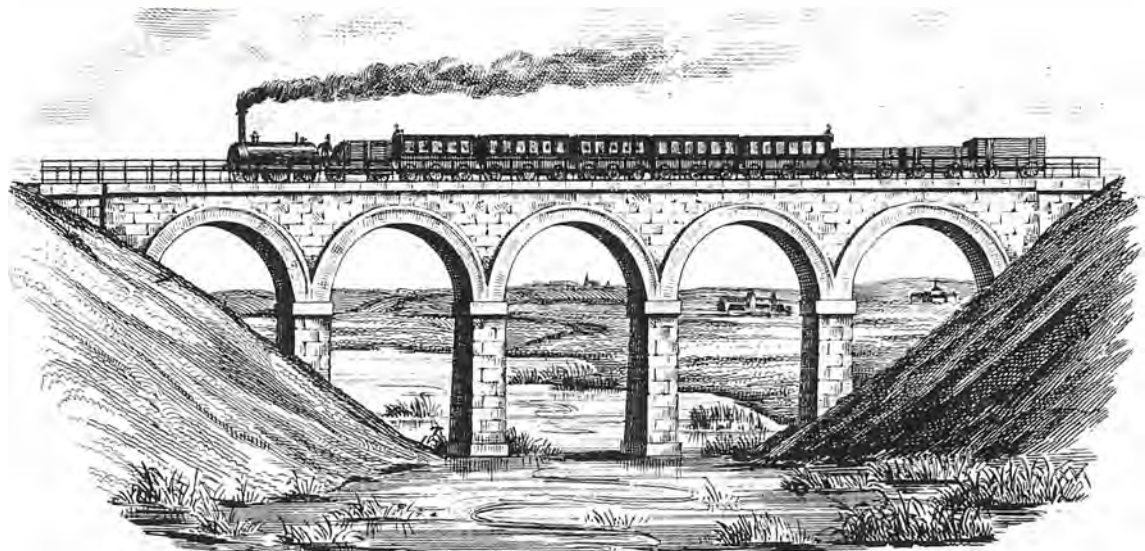
Med røg og damp og under stort spektakel går det atter ned efter Sydvestsjælland. Vi skuer ud over de grønne marker, hvor folk hist og her i stum forundring står og ser efter det forbifarende tog. »Det er »civilisationen«, der nu rykker ned i Sydvestsjælland«, siger de klogere, dem der læser aviserne.

Så kom vi da til Næstved. Modtagelsen der var fuldstændig afgang fra Slagelse værdig. Man havde næppe ventet noget tog fra den side.

Om hjemturen hed det bl.a.:

Ved en overkørsel stod en dreng og råbte hurra. Det vil sige, vi hørte det rigtignok ikke, men han lukkede da munden så højt op, at der sandsynligvis ikke har været mangel på god vilje.

Imponerende brobygning i 1856

Jernbanebroen over Vårby å er den tredje på stedet. Den første blev taget i brug ved banens åbning i 1856, og den ses på tegningen, som er lånt fra Lokalhistorisk Arkiv.

Efter datidens forhold var det et imponerende bygningsværk. Ved indvielsesturen den 26. april 1856 gjorde toget da også holdt ved Vårby å, for at kong Frederik den VII og grevinde Danner med følge kunne stå ud for at tage den smukke brobygning i øjesyn. På det tidspunkt må det antages at have været landets største brokonstruktion uden for København, bl. a. fordi banen ikke var nået så vidt omkring, og vejtrafikken ikke havde den store belastning hverken i tæthed eller tyngde. I 1847 var banen fra København til Roskil-

de blevet åbnet som den første i landet, og ni år senere fulgte strækningen ned over Sjælland til Korsør.

Egentlig skulle banen fra Roskilde til Korsør være åbnet allerede 1. november 1854. Men bl. a. på grund af tvistigheder mellem den danske tilsynsførende ingeniør, major Dreyer, og det engelske entreprenørselskab, Fox, Henderson & Co., der anlagde banen, blev åbningen forsinket.

I år 1900 blev bro nr. to taget i brug, og den er her fotograferet af museumsinspektør W. Dancerk-Jensen, i 1968. Det var få år før den nuværende og tredje bro blev taget i brug i begyndelsen af 70'erne.

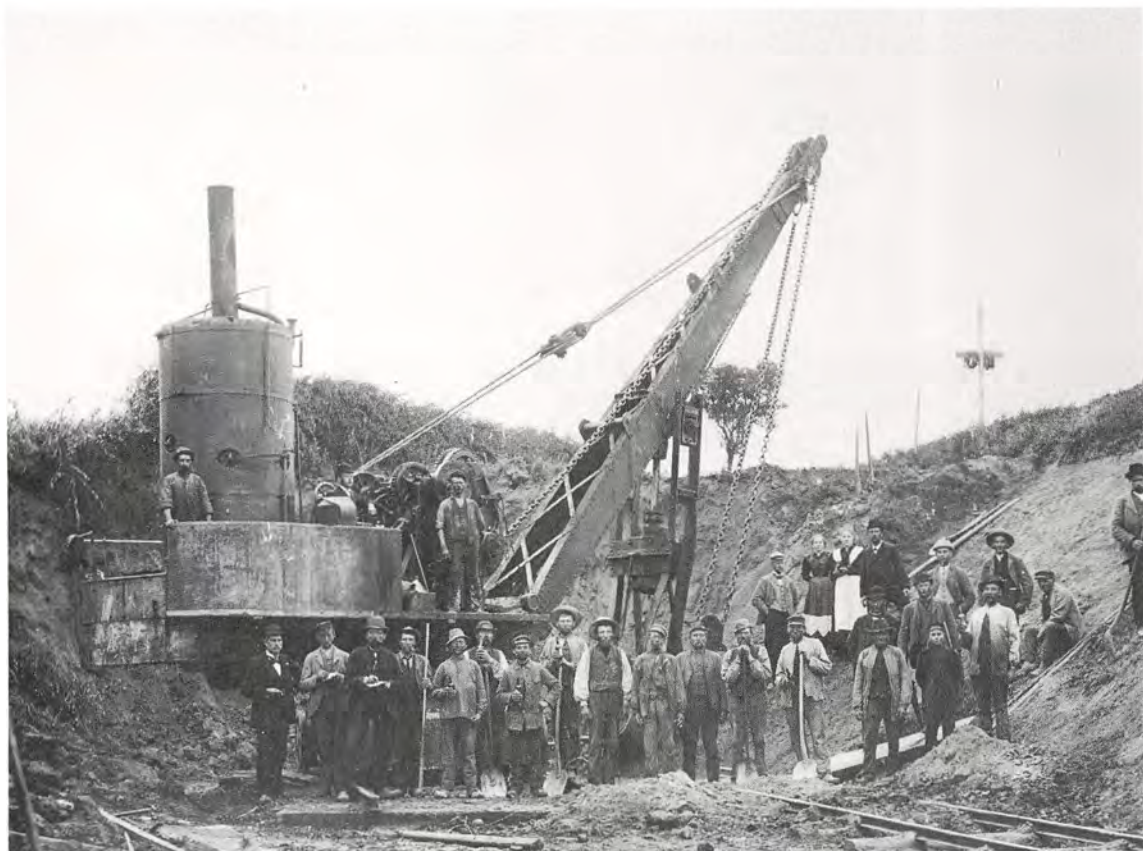

En gravemaskines underværker

Da Roskilde-Korsørbanen blev anlagt og åbnet i 1856, gik man uden om arbejdet med en større udgravning ved Slagelse. Derfor kom den første station til at ligge ret langt fra byen - omkring en

Billedet her er taget under en pause i arbejdet, tilsyneladende i en eller anden festlig anledning.

Ikke mindre end 325.000 kubikmeter jord blev gravet ud. Jorden blev kørt ud i Holmstrup mose,

kilometer - til ikke ringe fortrydelse for byens borgere.

Dette forhold blev rettet med åbningen af Slagelse-Næstvedbanen i 1892, hvor stationen blev flyttet til sin nuværende beliggenhed, og banen blev forlagt over en strækning på omkring fire kilometer.

Omlægningen nødvendiggjorde de store jordarbejder, som tidligere var blevet udskudt. Til dette arbejde blev der for første gang her i landet anvendt gravemaskine. Den blev betjent af engelske arbejdere, og drivkraften var en dampmaskine.

hvor den gjorde god fyldest ved anlæggelsen af Slagelse-Værsløvbanen, som blev åbnet i 1898.

Vi har fået overdraget billedet af Johs. Frederiksen, Sønder Ås, Slagelse, med ønske om, at det efter brugen i Sjællands Tidende går videre til Lokalhistorisk Arkiv på centralbiblioteket. - Billedet dukkede i øvrigt overraskende op for Johs. Frederiksen en dag. Da han tog et billede ud af en ramme, kom der et andet til syne bagved - billedet af den engelske gravemaskine ved Slagelse i begyndelsen af 1890-erne.

Lerklumpen der blev til guld

Det var ikke helt ved siden af, da købmand Hans Henrik Schou en dag i 1860'erne kom hjem til sin familie på Gl. Antvorskov og fortalte, at han havde fundet en klump guld. Han havde været ovre på den anden side af vejen, på sin ejendom Herthalund, og der fundet fortræffeligt ler til teglværksproduktion. Og til dette formål anvendtes leret fra Herthalund i omkring 100 år.

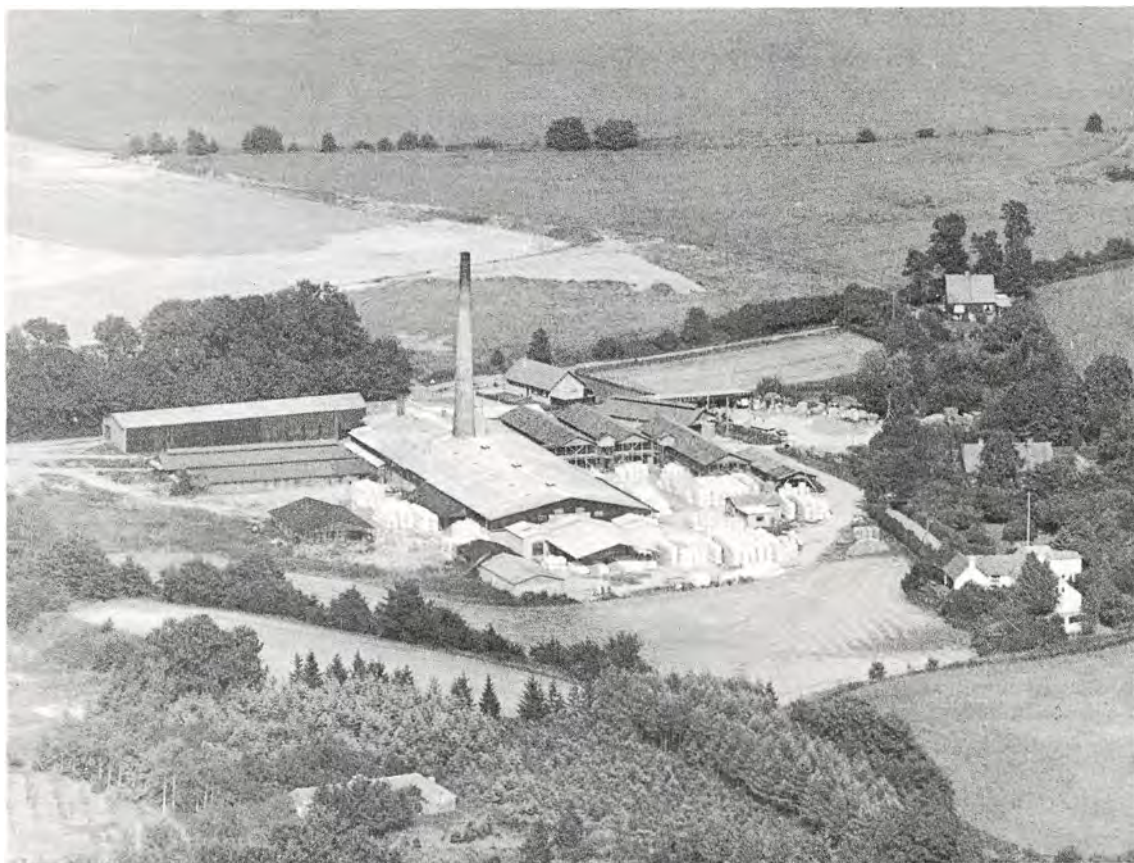
Lerets anvendelighed kom dog ikke helt bag på H.H. Schou. Han havde i forvejen en teglværksproduktion i gang i Antvorskov, og han havde købt Herthalund med henblik på de fortsatte lerforsyninger.

H.H. Schou var en af datidens betydelige mænd. Han drev en omfattende købmandsvirksomhed, bl.a. med korn. Han var formand for bystyret i Slagelse, medlem af stænderforsamlingen i Roskilde og medlem af landstinget. Han forstod at tjene

penge og forstod at placere dem rigtigt. I 1856 købte han Slotsbanken med 10 tønder land i Antvorskov. Her opførte han den ejendom, der i dag hedder Gl. Antvorskov. Den stod færdig i 1858. Øst for sin nye bolig anlagde han et teglværk. Rester af dets lergrav ses endnu i nærheden af huset »Wartheim«. Da H.H. Schou forudså, at leret ville slippe op, var det, at han købte nabo-ejendommen Herthalund.

Efter H.H. Schou blev virksomheden overtaget af sønnen, oberstløjtnant Theodor Schou, som byggede et nyt teglværk, idet han indså at transporten af ler fra Herthalund til det gamle teglværk efterhånden blev for lang og kostbar.

Antvorskov Teglværk var i slægten Schous eje indtil 1938, da Laurits Hansen købte det. I 1962 gik det videre til dennes søn A. Munkov-Hansen. Efter at teglværket var brændt i 1970, fandt

Munkov-Hansen ikke, det kunne betale sig at genopbygge det, og jorden blev herefter udstykket.

Det ene billede er et luftfoto fra 1967 og viser teglværket i alt sin idyl. Det andet billede er fra før

første verdenskrig og er et udsigtsbillede fra Frederikshøj ind mod Slagelse med teglværksområdet i forgrunden.

Ridehusets minderige år

Ridehuset, som lå ved Slotsgade, blev indviet den 6. maj 1866. Billedet af den flagsmykkede bygning må antages at være fra indvielsen eller en større udstilling i et af de første år. Det er taget af A.C. Nielsen, der etablerede sig som fotograf i Slagelse i 1862.

I en annonce i Sorø Amtstidende forud for indvielsen af Ridehuset hed det, at »lokalet vil blive festligt smykket og oplyst«.

Programmet for indvielsen var koncert med efterfølgende dans.

I et referat af begivenheden noteredes, at »koncerten som forventet havde samlet et talrigt publikum, der med stor fornøjelse og bifald hørte hr. Balduien Dahls så fordelagtigt bekendte orkester for hornmusik«.

»Ridehuset har i det mindste fået en honnet indvielse. Om denne vil have nogen indflydelse på dets rentabilitet er et meget tvivlsomt spørgsmål«, tilføjede avisen.

Et aktieselskab stod bag opførelsen af Ridehuset. Det havde lejet en grund for 99 år på det sted, som endnu hedder Ridehuspladsen.

Ridehuset var 41 meter langt og 20 meter bredt. Dertil kom en mindre bygning på hver side. Murene var bindingsværk, taget dels bølgeblik, dels tjærepap.

Foruden anvendelse til ridning skulle bygningen tjene andre offentlige formål. Bl.a. dannede den helt fra starten rammen om valghandlinger, og i årene 1867-75 var der flere industri- og landbrugsudstillinger i bygningen. I Ridehuset var der end-

videre mødevirksomhed, underholdningsarrangementer, herunder cirkus og tivoli. Endelig var bygningen også i mange år lejet ud til fabriksvirksomhed og lagerplads.

Et andet billede er fra en periode, hvor firmaet Hans Lystrup havde samlefabrik for biler i Ridehuset. Det drejede sig om tyske Wanderer-biler. Det var to-personers - med passageren bagved føreren.

Et tredje billede er et kig op gennem Slotsgade, hvor en del af Ridehuset ses for enden af gaden. Det er skræddermester Bruun og hustru, der står til højre i forgrunden.

Bygningen brændte i 1923, og blev ikke genopført. Branden opstod mortensaften, lørdag den 10. november. Brandvæsenet var på slukning i 24 timer og måtte til efterslukning igen mandag den

12. og onsdag den 14. november, fordi ilden blussede op igen - væsentligst fordi Sorø Amtstidende havde 250 ruller avis-papir liggende i Ridehuset. Det kunne blive ved at ulme i de store kompakte papirruller. I øvrigt var der meget andet på lager i Ridehuset, da det brændte.

Sorø Amtstidende kunne i sit referat mandagen efter branden konstatere, at et stykke Slagelse var forsvundet med Ridehuset, hvortil der for de ældre i byen og omegnen knyttede sig mange minder.

Allerede i forbindelse med referatet af Ridehusets brand kunne bladet fastslå: Selvfølgelig bliver det ikke genopført. Derimod kan byen, hvis byrådet vil det, nu få gjort Ridehuspladsen til en udmærket plads for markeder, forlystelser og for rejsende forretninger i det hele taget.

Det store skattefund

En større skat, omfattende bl. a. det hidtil største møntfund i Danmark, kom for dagens lys en februardag i 1883 under ejendommen på billedet.

Det var arbejdsmændene Lars Christensen og Niels Sørensen, som gjorde fundet under gravning i kælderen til købmand Peter Thomsens gård på hjørnet af Skovsøgade og Fisketorvet. Det skete i forbindelse med en ombygning af ejendommen.

I Nationalmuseets beskrivelse, gengivet i Bogen om Slagelse hedder det:

Et spadestik under flisegulvet lå på en ituslagen teglsten 176 guld- og 269 sølvmonter, seks guldfingerringe, et guldspænde, 143 stykker små delvis forgyldte sølvsmykker samt knapper, spænder, hæfter og maller, en forgyldt sølvfingerring, et stykke guldblik og fire flade sølvbarrer. Endvidere blev fundet to flade sølvbøjler til en lædertaske, hvori alle sagerne har ligget.

Den samlede metalværdi var 2241 kr., oplyses det videre. Det beløb fordeler sig med 1751 for guldmønterne og 119 kr. for sølvmonterne samt 371 kr. for de øvrige værdisager.

Mønterne var fra en række lande og på grundlag af deres oprindelse antages det, at de fundne sager er nedlagt ca. år 1385. Mange af sølvmonterne var stærkt beklippede og forslidte.

Nogle år før ombygningen af ejendommen boede der i kælderen en værtshusholder, der sad i små kår. Engang da køkkengulvet var i dårlig stand, fik en af sønnerne besked på at reparere dette, men da han spurgte, om han måtte tage en flise op, fik han pålæg om at lade denne ligge! Der gled lykken måske forbi. Manden kunne i hvert fald nok have haft brug for alle disse dejlige penge. De to mænd, som fandt mønterne, kunne også nok bruge pengene. De brugte dem så hurtigt og så godt, at de kort efter fundet var fattigere end før fundet, hedder det i Bogen om Slagelse.

Den gamle ejendom eksisterer ikke mere. En ny blev opført på hjørnet af Skovsøgade-Fisketorvet i 1946 af den nuværende ejer, købmand H. J. Frandsen.

Billedet, som vi har lånt af Lokalhistorisk Arkiv, er fra begyndelsen af århundredet.

El skulle styrke Slagelse

Den første elektricitet i Slagelse havde udelukkende et belysningsformål. Derfor kaldtes det første elværk populært for lysstationen.

Initiativet til indførelsen af el i Slagelse blev taget af P.M. Galschiøt, der var bogholder på spritfabrikken.

I et andragende til kommunen om koncession på fremstillingen af elektricitet fremførte Galschiøt bl. a., at han ofte havde hørt medlemmer af handelsstanden beklage sig over, at gassen ikke gav et tilstrækkeligt stærkt og rent lys samt hørt udtalt ønsket om at få gassen afløst af elektrisk belysning. Galschiøt mente endvidere, at Slagelse med elektrisk belysning ville vinde et forspring i konkurrencen med nabobyer.

Efter lange forhandlinger lykkedes det Galschiøt at få byrådets underskrift på en overenskomst den 1. juni 1893, hvorefter der blev givet koncession på fremstillingen af elektricitet. Et aktieselskab skulle stå for produktionen. Det kom til at hedde Slagelse Elektricitets-Kompagni.

Slagelse elektriske centralstation eller lysstationen,

som den i daglig tale kaldtes, opførtes på hjørnet af Sdr. Stationsvej og Jernbanegade - hvor der nu er cykelforretning m.v. Lysstationen blev således genbo til det gamle gasværk, der få år senere blev flyttet til dets nuværende plads.

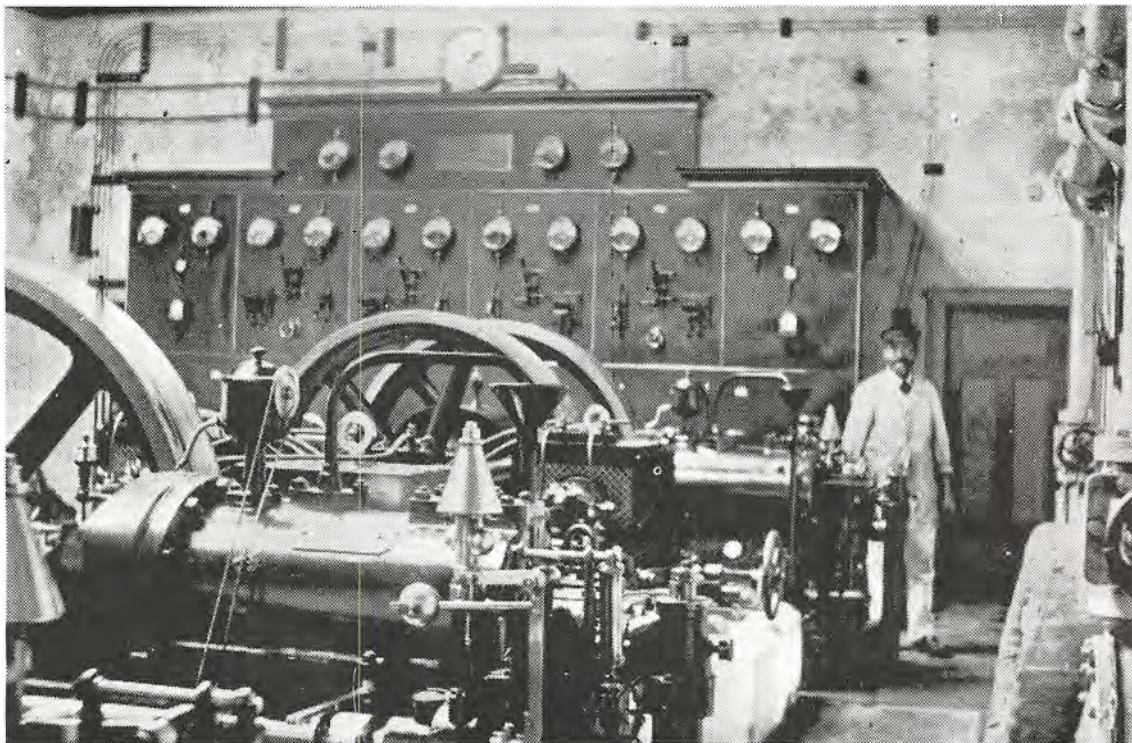
Lysstationens første maskine blev sat i gang den 1. november 1893, og opladningen af akkumulatorer begyndte.

Fredag den 10. november leveredes den første strøm til forbrugerne i Slagelse - den tredje i rækken af provinsbyer i Danmark, der fik el. Forinden kom Køge og Odense.

Et af billederne viser lysstationen udefra, et andet det indvendige. Lysstationen havde fire gasdrevne maskiner, som var på i alt 100 hk.

Slagelse kommune købte det private elværk til overtagelse 1. april 1909. Samtidig opførtes et nyt elværk på modsat hjørne af Sdr. Stationsvej og Jernbanegade, hvor det gamle gasværk havde ligget.

Forinden havde der været planer om opførelse af et højspændingsværk i Åmosen til forsyning af

Slagelse, Kalundborg og Holbæk. Planen strandede på, at et forslag fra Holbæk amtsråd om overskudets fordeling ikke vandt fornøden tilslutning.

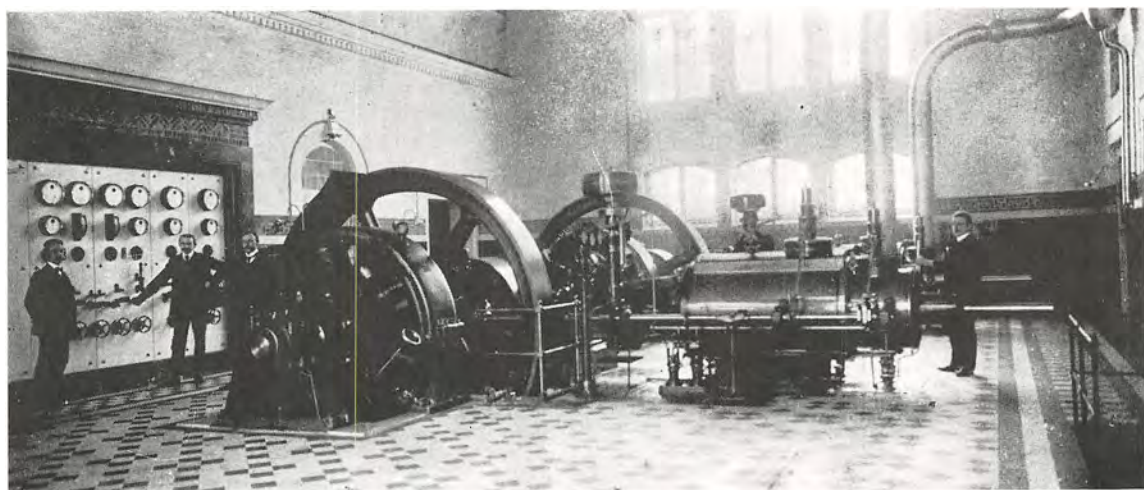
Det nye elværk i Slagelse blev sat i drift den 25. september 1909. Et tredje billede er fra maskinsalen ved starten i 1909. To dampmaskiner på hver 180 hk drev værket.

De blev med årene afløst af dieselmotorer i takt med udvidelser. Blandt det mere kuriøse kan nævnes, at elværket i 1924 købte halvdelen af

maskineriet til en udrangeret engelsk undervandsbåd. Den anden halvdel købte Svendborg elektricitetsværk.

I 1970 ophørte Slagelse med egen elproduktion og forsynes nu fra større værker.

Elektricitetsens historie i Slagelse er beskrevet bl. a. i Slagelse kommunale Elektricitetsværks 25 års jubilæumsskrift i 1934 og 50 års jubilæumsskrift i 1959, som har dannet grundlag for artiklen.

Cikorie i kaffen ikke den bare tilsætning

Anvendelsen af cikorie i kaffen er ikke den bare tilsætning, i hvert fald ikke på det økonomiske område. Mange har i tidens løb haft den opfattelse, at cikorien - eventuelt iblandet ristet korn og ristede, snittede roer - gav kaffen en særlig fylde og kulør.

I Danmark havde cikoretørrierne deres blomstringstid fra slutningen af det forrige århundrede og op forbi den anden verdenskrig. Og der har i de seneste år været talt om en vis renæssance for kaffetilsætningen på grund af de høje kaffepriser, der nok kunne give kaffen ekstra, men utilsigtet hjertebanken.

Slagelse havde sit cikoretørrier i ca. 40 år. Det blev oprettet i 1893 og lå ved Valbyvej. Et indtryk af dets størrelse har man af en aftale, som blev indgået i 1898, hvorefter Slagelse Cikoretørrier, som det hed, havde ret til at producere et årligt kvantum på 375.000 kg. Det var i tørret tilstand - i ubehandlet tilstand udgjorde det en vægt fem gange så stor.

I 1902 blev alle de store cikoretørrierer sluttet sammen, herunder det i Slagelse. Johannes Lauridsen, som ejede Slagelse Cikoretørrier, afstod virksomheden for 80.000 kr. og blev teknisk direktør på den nye sammenslutnings tørrier i Vejen. Fra 1909 til 1920 var Johannes Lauridsen i øvrigt landbrugskyndig direktør i Nationalbanken.

I 1934 brændte tørrieret i Slagelse, og produktionen overgik til sammenslutningens tørrier ved

Skælskør. En af bygningerne til det tidligere tørrier er bevaret. Den er indrettet til beboelse og ligger langs med Nordre Ringgade - som er en gade af nyere dato. En bygning, som lå langs med Valbyvej, eksisterer derimod ikke længere.

Billederne har vi lånt af dyrlæge F. Ladefoged, Slagelse, hvis far, Søren Ladefoged, var bestyrer på tørrieret i en årrække. Det ene billede, der er fra omkring 1920-22, er et kig op gennem alleen på Valbyvej mod tørrieret, og det andet, som er fra omkring 1915, er tørrieret set fra syd.

Savmølle til smørdritler

Med denne mølle som trækraft blev der savet træ til smørdritler. Møllen lå ved Nybro i Sønderup. Den ejedes af bødker Kristen Nielsen, som selv byggede den i 1890'erne. For bødker virksomheden betød den et væsentligt fremskridt. Det hårde savearbejde med armkræfterne var overladt til vindens styrke.

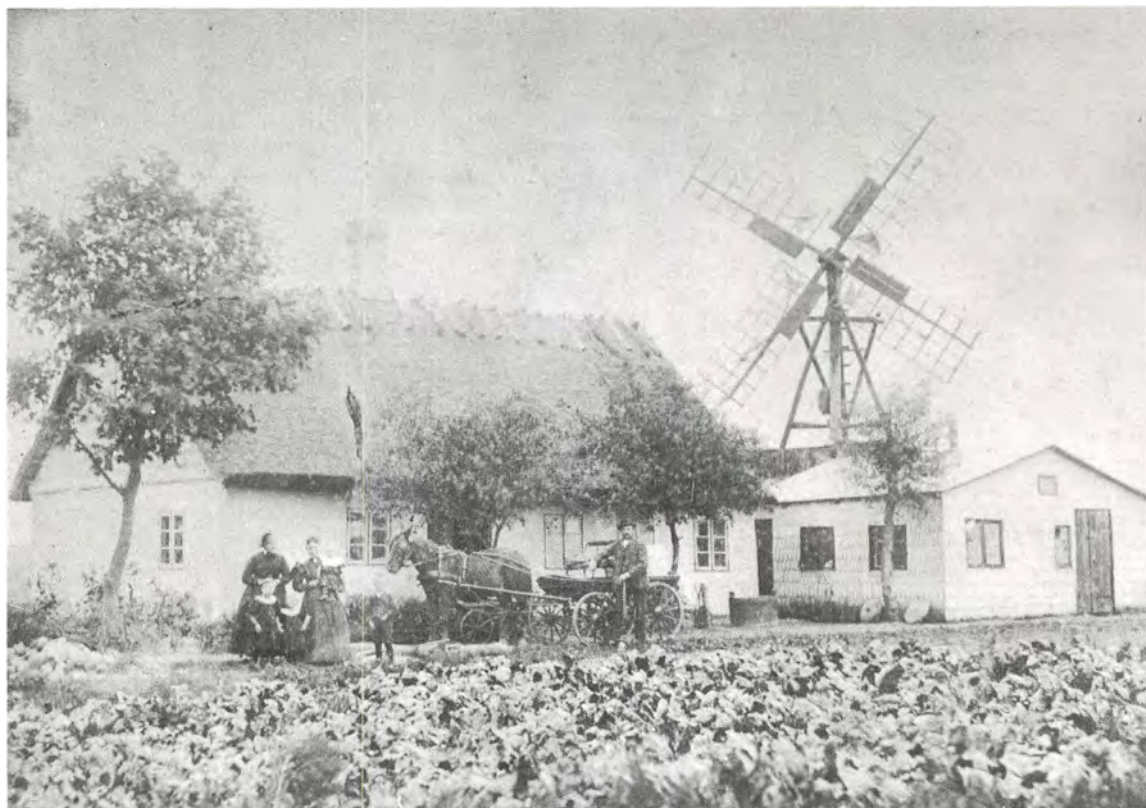
Kristen Nielsen leverede smørdritler til bl.a. de daværende mejerier i Årslev, Ørslev og Nordrup.

Møllen var for en stor del bygget af træ og solidt arbejde. Men den hårde julestorm i år 1902 kunne den dog ikke holde til. Vingerne blev revet af og fløj over på den anden side af åen. Men dengang væltede stormen også hele rækker af telefonpæle. Møllevingerne blev sat på plads igen efter stormen.

Det er Kristen Nielsen, der ses ved hestekøretøjet, samt hans mor, kone og børn.

Billedet er fra omkring 1898. Om møllen har nu afdøde, fhv. vognmand Marius Larsen fortalt.

Kristen Nielsen var hans onkel, og som dreng kom Marius Larsen undertiden nogle dage på ferie hos sin onkel. For Marius var det naturligvis noget af et eventyr og en kærkommen afveksling fra den slidsomme hverdag. Han var på fabrik om formiddagen fra kl. 7 til 12. Det var på en pibeslangefabrik ved Poulsbjerg, hvor der bl.a. arbejdede 18-20 drenge. For det arbejde fik Marius halvanden krone om ugen. Om eftermiddagen var han i skole, og efter skoletid gik han ud med Sorø Amtstidende. Det var arbejds- og skoledag seks dage om ugen. Og kunne der blive tre-fire dages ferie var det store ting. Længere ferie var der ikke råd til.

Til oplysning og støtte

En sammenligning er draget mellem gaslygter og statistik - begge er gode at støtte sig til, men lidet oplysende.

Sammenligningen vedrørende det oplysende gælder mere i en tid, hvor el næsten har gjort folk til lys-narkomaner, end det gjaldt i det forrige århundrede, hvor mulighederne for kunstigt lys var mere sparsomme. Dengang var det et stort fremskridt, da gadens tranlygter afløstes af gaslygter.

Billedet med gaslygten er fra hjørnet af Herrestræde-Stenstuegade i 1898. Motivet er lånt fra Lokalhistorisk Arkiv.

Slagelse fik tranlygter i 1820. Gasværket oprettedes i 1857 - først og fremmest med henblik på belysningen, men også for at forsyne køkkenerne med brændstof.

J. Heilmann skriver i bogen »Bidrag til Slagelses historie«, der udkom i 1885, at i begyndelsen af tranlygternes tid var kun gadehjørnerne oplyste. Men efterhånden som glasset blev billigere, fortsattes lygterne ned ad gaden - rigtignok med lange mellemrum, og da den anvendte tran var af simpel kvalitet, var belysningen ikke just storartet.

Et af byens tidligere gadekær

Smedegades park er den af Slagelses parker, der er set af flest og besøgt af - om ikke færrest, så dog kun et fåtal. Beliggende ved byens hovedfærdselsårer kaster adskillige trafikanter et blik ind i parken - og lader sig nøje med det.

Et mere grundigt bekendtskab stiftede tidligere tiders trafikerende med det daværende gadekær. Her kørte byens kuske og vognmænd ud med deres køretøjer efter dagens dont for at give både heste og vogne en afvaskning.

dende placering i det nye Slagelse, og søen i parken er i øvrigt opført som branddam i byens regulativer.

I 1892 blev Teknisk Skole rejst på et areal, som blev skilt fra parken, og efter at en ny Teknisk Skole var opført ved Bredahlsgade blev bygningen ved Smedegade handelsskole.

Det er den daværende tekniske skole, der ses på et af billederne. En tydelig fiskeglæde kommer til udtryk på samme billede. Om der også er fangstg-

Og ellers tjente vandhullet en vigtig opgave som branddam. Det var inden byens borgere fik leveret vand gennem kommunale ledninger.

Lignende gadekær eller branddamme var der i Bjergbygade, ud for det ny kloster og i Løvegades park i området mellem Tordenskjoldsgade og den nuværende Ringgade.

Efter at byen havde fået kommunalt vandværk i 1890 mistede de to søer ved Bjergbygade og i Løvegades park deres betydning som branddamme og de blev kastet til.

Derimod fik parken ved Smedegade en fremtræ-

læde, kan der ikke siges noget om. Men det kan næppe være andet end karusser, drengene fanger.

Et andet markant træk i datidens bybillede ved Smedegade var Smedegades mølle. Den ses mellem træerne på det andet billede, som i øvrigt er dateret i 1909.

For en årrække siden kom Forskønnelsesselskabet til og gav Smedegades park en forskønnelse, men pasningen og vedligeholdelse af parken fortsattes af kommunen, der har ejet området, så langt tilbage, det erindres.

Billederne er lånt fra Lokalhistorisk Arkiv.

Slagelse

Smedegades Park

Hestevæddeløb i hundrede år

Hestevæddeløb var datidens store sportslige begivenhed. Det var inden fodboldens rullen over grønsværen og uberegnelige flugt hid og did over banen var begyndt at fascinere publikum.

Formålet med hestevæddeløbene var naturligt nok at gøre hestene hurtigere i en tid, hvor næsten

al transport afhang af ens egne eller hestenes rappe ben.

I Slagelse begyndte hestevæddeløbene i 1832, samme år som selskabet til Hesteavlens Fremme i de danske provinser var blevet stiftet. Det var komiteen for Sjælland, der indbød til hestevæddeløb i Slagelse. Det holdtes 11. september på gdr. Jens Andersens mark i Skovse.

Der var indbudt til fire løb. Et for heste af enhver alder, tilhørende bønder, hvor 1. prisen var 100 rigsdaler og 2. prisen var 50 rigsdaler. Et andet for heste uden alder eller ejer, hvor 1. prisen var 300 rigsdaler og 2. prisen 150 rigsdaler. Et tredje løb for 3-, 4- og 5-årige heste om en pokal. Og et fjerde løb, som kaldtes selskabets løb, hvor 1. prisen var ikke mindre end 400 rigsdaler og 2. prisen 100 rigsdaler.

Arrangementet blev en succes. Det samlede 4-5.000 mennesker, hvilket efter datidens forhold var mange.

I op mod hundrede år blev løbene, der holdtes på forskellige pladser ved Slagelse, en næsten årlig begivenhed. Det sidste løb holdtes omkring 1920.

Billederne her, som vi har lånt fra Lokalhistorisk Arkiv, er fra et hestevæddeløb, antagelig i begyndelsen af århundredet. Damen med den store hat er fru Gunhild Ulrich, gift med isenkræmmer Ulrich, og herrerne er godsejer Carl Neergaard, Gyldenholm, og godsejer Dinesen, Kragerup.

På hat med musikken

Her er mulighed for at komme ikke blot på bølgelængde, men også på hat med musikken. De stiligt klædte herrer er musikdirektør Niels Albrechtsen med orkester i 1880'erne.

Selv sidder han i forreste række til venstre og derefter følger Niels Andersen, Th. Reimers og V. Reimers. I anden række er nr. 1 fra venstre en ukendt person og derefter Niels Jensen, Ole Jensen, Ole Jacobsen og Peder Andersen.

Landsbymusikerne har spillet en stor rolle for

Slagelse bys musikliv, og en af dem, der har betydet mest er Niels Albrechtsen, fortælles der i værket »Danske byer og sogne«, hvor vi også har lånt billedet fra Niels Albrechtsen, der levede fra 1831-1925, var typisk landsbymusiker. Han vandrede fra sted til sted med sine elever, og først efter at han kom til Slagelse som musikdirektør, kom der mere præg af by over hans musik og undervisning, hedder det i værket.

Teaterkunst og plantekultur

I disse bygninger, som lå yderst i Bredegade på grænsen mellem bysogn og landsogn, var der en overgang teater og siden gennem mange år gartneri og planteskole.

Teatret fik indpas i bygningerne i 1815. Det var med stiftelsen af »Slagelse dramatiske Selskab«. Premieren på »Privatteatret«, som det hed, fandt sted den 31. januar 1815.

Aftenen indledtes med en prolog, forfattet og fremsat af J.J. Dampe. Han var redaktør af det daværende Vestsjællands Avis, det nuværende Sjællands Tidende, som var begyndt at udkomme den 2. januar samme år.

Ved premieren på »Privatteatret« opførtes »Maleren af Kjerlighed« en komedie i tre akter og »Illumination«, et lystspil i tre akter.

Teatrets første direktion bestod af J.J. Dampe, købmand A.P. Kierulff og prokurator Baadh.

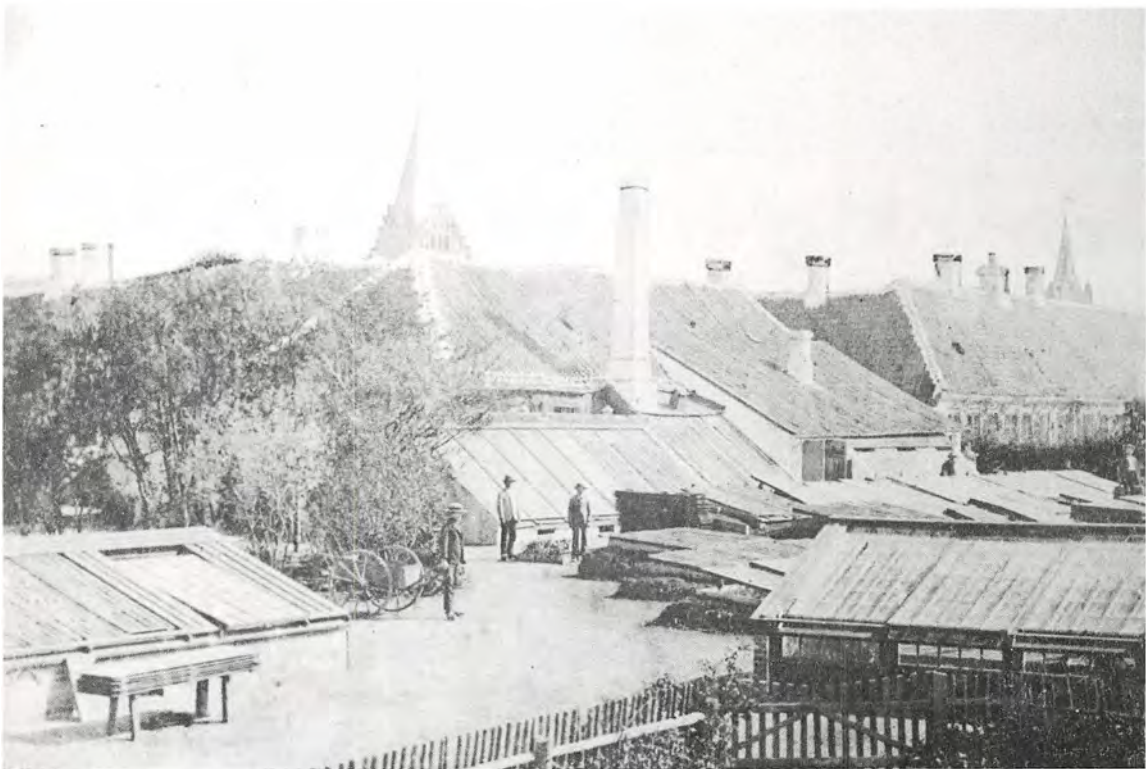
Hvor længe bygningerne i Bredegade 35 blev anvendt til teater kan ikke klart siges, men i hvert fald blev der allerede den 30. juni samme år taget

et nyt og større teater i brug i købmand Kierulffs gård på hjørnet af Gammeltorv og Slotsgade.

Fra omkring 1870 fik Chr. Kongsted gartneri og planteskole i bygningerne Bredegade 35. Chr. Kongsted var uddannet i Det kgl. Haveselskabs have og var i sine unge dage gartner på Nysø og Christinelund ved Præstø. Han udviklede gartneriet og planteskolen i Bredegade til en omfattende virksomhed, som han drev indtil sine sidste år i Slagelse. Chr. Kongsted var medlem af forskønnelsesselskabet, og bl.a. stod han for det praktiske ved plantningen af Anlægget.

Gartneriet og planteskolen i Bredegade blev siden overtaget af Axel Berthelsen. Han drev tillige gartneri i Bjergbygade og blomsterforretninger i Rosengade og Sct. Mikkelsgade. Axel Berthelsen var uddannet i Tyskland, England, Frankrig og Belgien.

I Bredegade 35 og tilgrænsende husnumre er der i dag bolig- og forretningsejendomme.

Dansk forsamlingshus med italiensk præg

Billedet er forsamlingshuset Frem, der lå i Fruegade. Det blev opført af Venstre i 1887. Bygningens særprægede stil skyldtes, at arkitekten bl.a. havde gjort studier i Italien.

Bygningens funktion som forsamlingshus ophørte i 1914, da den blev afhændet til Selskabet for Forskønnelse af Slagelse og Omegn. Huset fik herefter funktion som en del af Anlægspavillonen.

Under det spændte politiske modsætningsforhold mellem Venstre og højre i slutningen af det forrige århundrede kneb det for Venstre at få lokaler til sine møder. Det var på denne baggrund, Venstre byggede forsamlingshuset.

På stedet lå tidligere Grønvold & Schous savværk, som brændte i 1882. Venstre købte grunden i 1886, og året efter stod det nye forsamlingshus færdigt.

En af de store dage i forsamlingshusets historie var et møde, hvor den norske forfatter Bjørnstjerne Bjørnson holdt foredrag. Billetterne var udsolgt to dage forinden.

I forsamlingshuset skete også den endelige vedtagelse af at bygge svineslagteriet i Slagelse.

Nogen tid efter forsamlingshusets opførelse blev der oprettet en foredragsforening, som holdt sine møder og fester der, og som også betød økonomisk støtte for forsamlingshuset.

I 1914 blev bygningen solgt til Forskønnelsesselskabet som i forvejen rådede over anlægget, og hvor Anlægspavillonen herefter blev opført i forbindelse med det tidligere forsamlingshus.

Pavillonen og det tidligere forsamlingshus forsvandt efter at være raseret af to brande i 1980-81.

Billedet er lånt fra Lokalhistorisk Arkiv.

De første opvisningsgymnaster

I omkring hundrede år har der været dyrket gymnastik i Slagelse, og gymnastikbilledet her er antagelig byens ældste. Det viser Slagelse mandlige Gymnastikforenings første opvisningshold fra vinteren 1888-89. Foreningens første opvisning fandt sted i Ridehuset, som lå ved Slotsgade.

Slagelse mandlige Gymnastikforening blev dannet i 1886-87 - det nøjagtige tidspunkt kendes ikke. Forinden havde der i nogle år været dyrket gymnastik i Sorø Amts Skytteforenings Slagelsekreds. Men da nogle fandt, at gymnastikkens interesser ikke varetoges i tilstrækkeligt omfang, idet arbejdet i en periode lå stille, oprettede de en selvstændig forening. Denne forening blev fra 25. november 1893 medlem af Sorø Amts Skytteforening, og

denne dato regnes for Slagelse mandlige Gymnastikforenings stiftelsesdag. Med baggrund i denne dato holdt foreningen som med tiden også kom til at omfatte kvinder, 75 års jubilæum i 1963.

Politiassistent V. Branner blev foreningens første formand, og leder af øvelserne blev gendarmerisergent Kristen Hansen, der lige var kommet hjem fra Hærens Gymnastikskole. Til træningslokale anvendtes realskolens sal.

Det er ikke mange af personnavnene på billedet, som kendes. Nr. 4 i bageste række er isenkræmmer Johs. Larsen, og nr. 5 købmand Chr. Poulsen. I anden række ses bager og møller Chr. Larsen som nr. 2 fra venstre og urmager S. Peytz som nr. 4.

Skydning var vigtigste idræt

Skydning var den vigtigste idrætslige aktivitet omkring det tidspunkt, hvor billedet her er taget - sommeren 1895.

Det skal bl. a. ses på baggrund af to krige - 1848-51 og 1864 - ikke mindst sidstnævnte krig, hvor Danmark led nederlag og måtte afgive en part af landet til naboen mod syd. Frygten for Tyskland var udpræget - samtidig med at håbet om at få det gamle danske land tilbage var lyslevende. Håbet blev delvis opfyldt ved genforeningen med Nordslesvig i 1920.

Den 21. juli 1895 holdt Sorø Amts Skytteforening sin årlige præmieskydning og skyttefest i Slagelse. Skydningen, hvor præmierne bl. a. var 18 rifler, foregik på proprietær Larsens mark for enden af Slotsgade. I Lystskoven var der skyttefest med bl. a. opvisning i dansk og svensk gymnastik i pavillonen.

Skydningens stærke overvægt i arrangementet fik Sorø Amtstidende til at komme med nogle kritiske bemærkninger i sit referat:

Det vil sikkert forbavse alle uden for Sorø amt, at der til en fest som denne, hvor ca. 60 skyttekredse stiller ved skydebanerne, kun er seks, der kan præsentere gymnastik. I det hele taget synes gymnastikken, der mindst burde være sideordnet skydning, at spille en rent underordnet rolle ved Sorø Amts Skytteforenings fester, skrev bladet.

Omkring 1950-60 mindedes man ofte de glade halvfemser, mens man nu taler om de glade tresser.

Hør blot hvad en af talerne, forfatteren Zacha-

rias Nielsen, havde at sige i et foredrag ved skyttefesten i Slagelse i 1895:

Der går i vore dage tusinder i tunge tanker over, hvorledes fremtiden skal udvikle sig, hvorledes Danmarks skæbne vil blive i det kommende århundrede. Og midt i denne tid kommer de fremmede journalister og fortæller vidt ud over verden: Det lykkelige lille Danmark med sin udviklede landbostand, med højskole o.s.v. Og måske har de ret, de fremmede skribenter.

Folktingsmand Harald Holm talte om skyttesagen. Med baggrund i sangen »For Sønderjylland«, som var sunget forinden, indledte han med at fortælle et træk fra sine studenterdage. Det var i de ulykkelige dage, da de sorte tyske grænsepæle ved Kongeåen blev sat. Disse sorte pæle malede sønderjyderne hver nat over med røde og hvide farver - Dannebrogfarverne. Så kunne tyskerne om dagen male dem sorte igen.

Om skyttesagen sagde taleren, at det er meget værd at udvikle sig til en god skytte. Han nævnte i den forbindelse det forsvarsmæssige. Men det var dog ikke så meget her, taleren lagde skyttesagens betydning. Nej, den ligger i den udvikling, den kan bibringe ungdommen. Skydning og gymnastik udvikler deltagernes evner indvendig fra, sagde Harald Holm.

På billedet, som vi har lånt af Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse, ses b. a. en del af de mange skytter med geværer samt fanebærere fra de forskellige kredse.

Springvands-kunsten var toldfri

Nytorv - som det hedder til forskel fra Gammeltorv - var igennem mange år en slags centrum for Slagelse by. Nytorv, der blev anlagt efter den sidste store brand i Slagelse i 1804, aflastede

således Gammeltorv, hvis etablering fortaber sig tilbage i Slagelses 1000-årige historie.

I 1893 rejstes et springvand på Nytorv - et tysk blikkenslagerarbejde. Midlerne til springvandet

blev skaffet ved en indsamling. Det kneb dog at få dem til at strække. Men økonomien var reddet, hvis springvandet blev skaffet toldfrit til landet. Hertil krævedes en attest for, at det var kunst. Og her begyndte vanskelighederne først rigtigt, fortælles der. Men det gik dog. Attesten blev fremskaffet.

Vanskelighederne skyldtes, at springvandet kunne minde lige så meget om isenkram som om kunst, og kunst har som bekendt altid været omdebatteret. Hvorledes vil fremtiden se på en del af vor tids smedjærnskunst?

Men kunst eller kram - springvandet på Nytorv blev midtpunktet for et broget folkeliv gennem en lang årrække. Beundret af turister og godtfolk, sene nattevandrere m. fl. Det var dog som helhed kun på søn- og helligdage samt de store festdage i byen, at vandet sprang.

Springvandet bestod bl. a. af en nymfe med et sprudlende drikkehorn samt tre sprudlende fisk rundt om soklen. Et af billederne viser arbejdet med rejsningen af springvandet i 1893.

Med årene forfaldt springvandet, og det kunne ikke repareres. I forbindelse med istandsættelse af Nytorv og omlægning af trafikken på Nytorv i midten af 1930'erne blev springvandet fjernet.

Det blev flyttet til Kvægtorvets have, hvorfra det nu også er borte.

Bilismen erobrede efterhånden Nytorv. Den torvehandel, som endnu eksisterede på Nytorv, flyttede til Fisketorvet i den ældste bydel. Et andet springvand har Slagelse fået i Sct. Michael og dragen, som ligger tættere ind under kirken.

Villa tegnet af kirkearkitekt

Villa Pomona ved Sdr. Stationsvej hører til de mest særprægede beboelseshuse i Slagelse. Dets pompøse rejsning og tårnagtige tilbygning skyldes den københavnske kirkearkitekt Søren Lønborg Jensen, der tegnede huset for den slagelseanske købmand August Andersen.

At huset har fået navn efter havedyrkningens og frugtavlens gudinde Pomona må tilskrives, at august Andersen også startede frugtvinsfabrikken Pomona, hvor der nu er sølvvarefabrik. August Andersen, der var cand.pharm., drev endvidere byens eneste materialhandel på Fisketorvet indtil 1912. Han døde i 1923, 79 år gammel.

Villa Pomona opførtes i 1898 med 12 værelser, foruden kældre, køkken, hall o.s.v.

Huset maledes og udsmykkedes indvendigt af to københavnske kunstnere - en fætter til arkitekten og en ven, Henrik Schouboe. De udførte flere kalkmalerier og dekorerede loftsbjælker og paneler med sentenser og ordsprog. En række kendte

billed- og musikkunstnere fik siden deres gang i huset.

Efter August Andersen boede datteren, musiklærerinde Ellen Andersen i en årrække i huset, indtil hun i 1934 solgte det.

Siden blev der indrettet klubværelser i huset, og den store have blev afløst af garager og en tankstation.

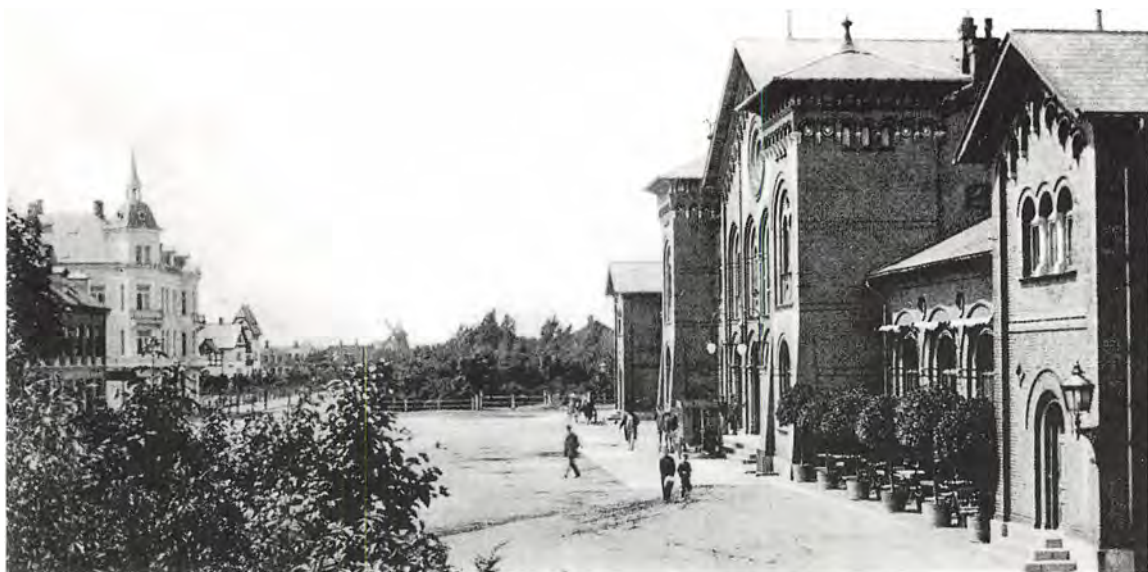

Under krigen skjulte den lokale modstandsbevægelse våben og ammunition under gulvene i huset.

Et af billederne viser Villa Pomona set fra Sdr. Stationsvej. Endvidere et par interiører fra huset med bl. a. vægmaleri og sentenser samt et havebillede, hvorpå man ser August Andersen og antagelig hans kone.

Vi har lånt billederne fra Lokálhistorisk Arkiv i Slagelse.

Vestsjællands hovedstad og trafikknudepunkt

Med anlæggelsen af den nye banegård i 1892 blev Slagelse et vestsjællandsk trafikknudepunkt. Foruden banen, der var videreført fra Roskilde til Korsør i 1856, åbnedes i 1892 trafikken på Slagelse-Næstved og Dalmose-Skælskør. Yderligere fulgte i 1898 Slagelse-Værlev. Og til Værlev knyttedes i 1901 Høng-Tølløsebanen.

Slagelse befæstede dermed sin stilling som Vestsjællands hovedstad - en benævnelse, som måske

kan virke lidt prangende, men som dog foruden baggrund i trafikale og handelsmæssige forhold har rod i det historiske om Slagelse som vestsjællandsk kongesæde.

Det ene billede, som vi har lånt af Slagelse Erhvervskontor, er antagelig fra begyndelsen af århundredet. Som det ses, er miljøet ret åbent. I baggrunden er den daværende Løvegades Mølle. Buskettet i forgrunden er en del af stationsforstanderens have, som lå, hvor posthuset opførtes i 1930-31.

Det andet billede, som vi har lånt fra Lokalhistorisk Arkiv, må antages at være fra omkring 1915-20. På pladsen holder hyrevogne og rutebiler i den tids moderne stil.

Tiden omkring århundredskiftet var for åbning af nye banestrækninger. Det kan yderligere nævnes, at Sorø-Veddebanen blev anlagt i 1903. Men senere årtier var for nedlægning af baner. Nedlagt er således Dalmose-Skælskør og Sorø-Veddebanen. Endvidere er persontrafikken på Slagelse-Næstved og Høng-Værlev indstillet.

I de senere år er udviklingstendensen vendt. Problemerne for landevejstrafikken er øget, og farthastigheden begrænset. Men på jernbanerne er hastigheden sat op, og nye større hastighedsmaal er sat for de kommende år. Fremtiden vil vise, om nedlægningen af jernbaner var en af den nyere tids trafikale fadæser.

Post- og personbefordring

Med oprettelsen af det danske postvæsen den 24. december 1624 etableredes en fast rute København-Hamburg. Denne postforbindelse gik igennem Slagelse. Efter et par års forløb udpegede byrådet i Slagelse en mand, som skulle modtage bude og breve. Han blev kaldt postforvalter. For sit arbejde fik han en tredjedel af portoens.

En gang om ugen rejste et bud i hver retning København-Hamburg. I 1653 blev det til et ridende bud to gange om ugen. Rejsen til Hamburg måtte nu kun vare tre dage mod tidligere en uge. For at opnå denne forbedring i hastighed, skulle budene have friske heste for hver to mil.

Den første postmester, som kendes i Slagelse, er byfoged Hans Veinholdt. Han boede på hjørnet af Smedegade og Vinpiberstræde - det nuværende Rådhuspladsen. Han betegnes i et skøde fra 1698 som postmester, oplyser P. Arnskov i sine historiske skrifter.

Da postmesteren skulle huse og forpleje postrytteren, er det sandsynligt, at Veinholdt tillige har været værtshusholder. I hvert fald var der senere bevilling til værtshushold i ejendommen.

Når postrytteren kom til byen, blæste han i sit horn. Og så strømmede folk til posthuset. Dels for at spørge efter brev, dels for at høre nyt.

Postrytterne blev senere afløst af postkørere med vogne, som kunne medbringe passagerer. Og nu blev der i endnu højere grad brug for gæstgiverier, hvor postbude og passagerer kunne blive bospist, og hvor de kunne overnatte.

Sådanne gæstgiverier har der været i forbindelse med posthuse bl.a. på hjørnet af Gl. Torv og Slotsgade samt i Skovsøgade 2-6, hvor nu bl.a. Borgerkroen ligger.

Det nuværende Postgården på Gl. Torv begynder sin historie i midten af 1700-tallet - først som gæstgiveri for postkørerne og deres passagerer, men siden også som poststation. Postgårdens nuværende bygninger er fra 1870'erne. Det ene billede her er fra Gl. Torv med Postgården efter ombygningen. Med i billedet er også en postvogn.

Længe inden de nye bygninger blev opført, var Postgården dog ophørt at fungere som poststation. I 1803 købte postmester Ole Femmer en ejendom i Bredegade, hvortil poststationen blev flyttet, og

hvor der også indrettedes et gæstgiveri - i folke-
munde kaldet Den lille Postgård. Det var i samme
ejendom, der senere blev Landmandshotel, som
også forlængst er nedlagt. Ejendommen, der har
nr. 11 i Bredegade, ejes nu af kommunen.

Siden blev der posthus på hjørnet af Smedegade
og Skovsøgade, og derefter på hjørnet af Rosenga-
de og Løvegade. Fra 1890 var der igen posthus i
Bredegade. Det var i den ene ende af ejendommen

Bredegade 8; hvor der siden i en årrække var bl.a.
erhvervs- og turistkontor.

Det andet billede viser en postvogn uden for det
dåværende posthus i Bredegade. I begyndelsen af
1930'erne blev det nuværende posthus på Sdr.
Stationsvej taget i brug. Forinden var der planer
om at lægge det nye posthus på Nytorv, men på
grund af ønskerne om at få frilagt kirken, blev
disse planer ændret.

Postdiligencens afløser

Rutebilerne blev postdiligencens afløsere, og billedet her er fra en tid, da post- og passagerbefordringen endnu var to sider af samme sag. Billedet er taget uden for banegården, antagelig i 1923, og viser bilen, som kørte på ruten Fuglebjerg-Sørbymagle-Slagelse.

Personerne er postkontrahent Carl Jørgensen (til venstre) og postbud Carl Nielsen. I bilen skimtes et par passagerer.

Om rutebilernes udvikling skrev Carl Jørgensen en artikel i Fuglebjerg Folkeblads 25 års jubilæumsnummer i 1949, idet han gik så langt tilbage som til dengang Fuglebjerg kun havde forbindelse med omverdenen med diligence til Dalmose. Diligencen kørte to gange om dagen og kunne befordre seks personer.

- Det var derfor et stort fremskridt for Fuglebjerg, da der i 1915 blev indsat en automobil i stedet for deligencen, og at denne gik til Slagelse, også to gange om dagen, skrev Carl Jørgensen. Det var dog ingen overdreven nydelse at lade sig befordre med datidens rutebiler. Kun forhjulene var luftgummi, mens baghjulene var faste ringe. Lyset var gas eller karbid og efter datidens forhold noget nyt, da man ellers var vant til petroleums-lamper.

1923 blev en milepæl i rutebilernes historie for Fuglebjerg, idet der da blev indsat en Fordvogn - moderne syntes man dengang - og der blev forbindelse til Slagelse tre gange daglig. - Det er den vogn, som ses på billedet.

Postbudenes opbud

Tre gange om dagen måtte postbudene slide sig op og ned af byens trapper omkring det tidspunkt - i 1920-22 - billedet her er taget.

Siden rationaliseringen vandt indpas, og samfundet blev mere velstående, blev der ikke tid og råd til mere end én udbringning om dagen.

Billedet her omfatter både by- og landpostbude. At de har henholdsvis røde og sorte uniformsjakker på ses ikke på det sort-hvide billede.

I midten af forreste række sidder postmester Anders Rasmussen, der var postmester i Slagelse fra 1906 til han i 1922 tog sin afsked og blev afløst

af Cai Hugo Waagepetersen. På hver side af postmesteren sidder en postkontrollør - til venstre på billedet Nielsen og til højre Fich.

Som nr. 4 fra venstre i bageste række står den sidste postdiligence-kører i Slagelse postdistrikt, Aksel Petersen. Han kørte på ruten til Ørslev og havde foruden post også passagerer med på turen.

Billedet er taget i gården ved det daværende posthus i Bredegade, hvor der var posthus, indtil det nuværende ved jernbanestationen blev taget i brug i 1932. De to damer, som er med på billedet, var ansat på postkontoret.

Postbudenes udflugt

Fint sommervejr og udflugtsstemning er der på billedet, som er taget på Korsør Strand i 1922. Det er postbudene og deres familier, der er på udflugt i hestevogne fra Slagelse.

Knap så idyllisk var hjemturen, som foregik om aftenen i tordennejr.

Køreturen på de omkring 15 km i hver retning kunne nok klares på en times tid - og i hvert fald blev der tid til at se mere af landskabet end fra bil.

Musik var der med på turen. Kr. Sørensen, som ses forrest på billedet, forlystede deltagerne med

tonerne fra sin harmonika. Dans var der ikke, men leg og muntert samvær på stranden, hvor også den medbragte mad blev spist.

By- og landpostbudene i Slagelse postdistrikt har i dag som dengang en forening, men den arrangerer ikke længere udflugter, i hverken hestevogne eller biler. I dag er det en forening, hvis formål først og fremmest er at vise opmærksomhed ved særlige lejligheder, mærkedage og lignende, inden for foreningens kreds. Endvidere har postbudene en sammenslutning på det idrætslige område.

Her handlede H. C. Andersen

Stribede og blandede bolsjer og mange andre slags godter er solgt over disken i forretningen Skovsøgade 5 gennem et par hundrede år. Den gamle ejendom, der var fra 1740, rummede Slagel-

ses ældste slikbutik - måske endog Danmarks ældste.

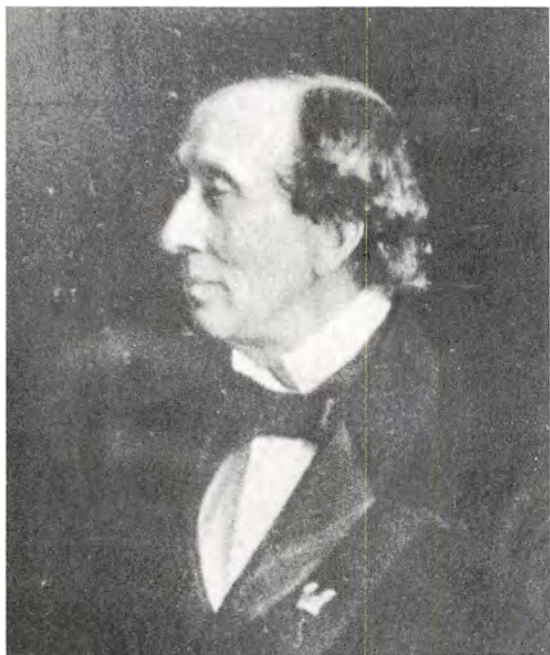
Ejendommen, som ses på billedet her, blev omkring 1977 revet ned i forbindelse med gaderegulering i Skovsøgade, og en ny opført i nærheden, hvor slikbutikken igen fik til huse.

Skiftende generationer og borgere i byen har handlet her - også H. C. Andersen. I den gamle butik stod med malede bogstaver »Her handlede H. C. Andersen, da han gik i skole i Slagelse«. Det var dengang, han gik på latinskolen fra 1822 til 1826.

Et billede af den siden så berømte digter var ophængt i den gamle forretning, og det har også fået sin plads i den nye. Billedet er gengivet her. De nærmere omstændigheder om, hvordan det fik sin plads i den gamle butik, kendes ikke.

Billedet af huset har vi lånt fra Lokalhistorisk Arkiv. Det er fra begyndelsen af århundredet. Måske fra det tidspunkt, hvor Madam Ras ejede forretningen. Hun overdrog den siden til fru Jørgensen. I 1932 købte H. J. Frandsen forretningen, og han har nu forpagtet den ud til Anni Jensen.

Større brande har et par gange i tidens løb været ude efter ejendommen. Først brændte det i byen fra den ene side og senere fra den anden. Men huset med slikbutikken blev stående. I stedet blev det gamle hus et offer for den moderne trafikks krav.

Et af landets ældste apoteker

Svaneapoteket i Slagelse er et af landets ældste. I ikke færre end 304 år lå det i Bredegade 8 - indtil det i 1977 flyttede til Gl. Torv. I løbet af de godt 300 år var der tre apoteksbygninger i Bredegade 8. Den første brændte i 1740, og den anden blev revet ned og en ny opført i 1890. Billedet er apoteket før 1890.

Oprindelig startede apoteket i Sorø, men flyttede til Slagelse. Baggrunden var, at det lønnede sig dårligt i Sorø. Byen var ikke stor, og økonomiske problemer kendtes også dengang.

Den daværende apoteker, Johs. Burser klagede sin nød til kongen og ansøgte om at flytte apoteket til Slagelse. Kong Christian V gav i åbent brev bevillingen hertil, og fra den 30. april 1673 var apoteket en realitet i Slagelse.

Det har muligvis givet lidt mere i apotekskassen. Burser har dog ikke haft så meget glæde af det. Han døde et par år efter.

Og sløje tider blev apoteket ikke kvit. En af de efterfølgende apotekere, Johannes Jacob Mylius beklagede sig i år 1700 i et brev til kongen over den slette næring og de store omkostninger ved at

holde apoteket forsynet med varer - skønt han 14 år forinden var blevet fritaget for skat. Mylius anførte, at det kunne frygtes, at en anden apoteker ville nedsætte sig i Korsør, og at de begge ville gå til grunde. Derfor ansøgte han kongen om, at det måtte blive forbudt at nedsætte sig som apoteker i tre miles omkreds fra Slagelse, og at det ikke måtte være nogen tilladt at gå rundt og falbyde bl. a. snustobak, pudder, akvavit og olie, som hørte til det bedste inden for apotekernes næringsveje. Endvidere søgte J. J. Mylius om tilladelse til at sælge varer som sukker og konfekturer.

Resultatet af ansøgningen kendes ikke - kun at apotekerfortjenesten var elendig, og at Mylius samme år måtte finde sin afløser.

Bedre tider skulle dog oprinde - omend de først kom helt klart til udtryk godt et hundrede år senere. Det var i slutningen af 1800-tallet, da Slagelse fik sit store opsving som Vestsjællands hovedstad. I 1898 blev der således plads til endnu et apotek i byen. Det var Jernbaneapoteket - det, der i dag hedder Rådhusapoteket.

Den gamle Apotekerhave

Dette er et billede fra Stenstuegade, som det så ud indtil midten af trediverne.

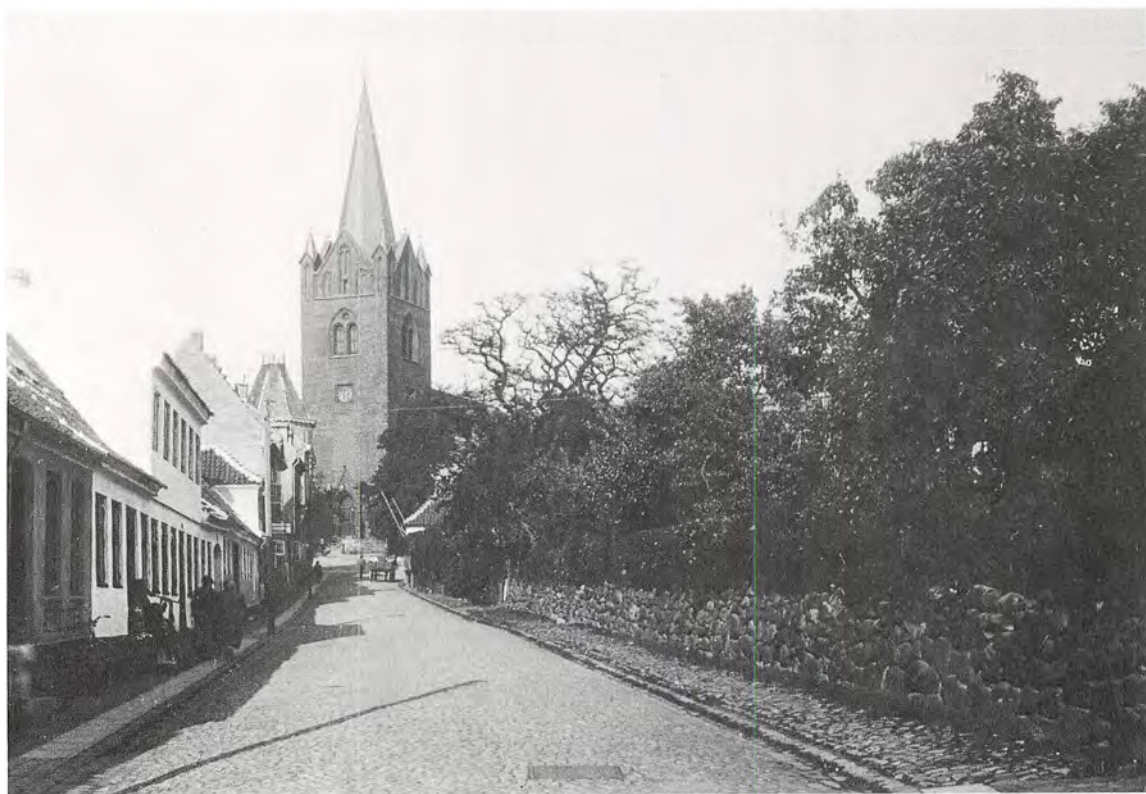
Bag stengærdet til højre lå den gamle apotekerhave - en af byens største og smukkeste haver. Stengærdet var ofte tumleplads for kvarterets børn. Herfra havde de et kig ind i haven med dens mange usædvanlige og interessante planter og træer. Da haven var privat område, kom børnene der normalt ikke.

Stengærdet var dog næppe så meget sat op for at hindre folk i at gå ind i haven som for at holde tidligere tiders løsgående kreaturer og svin ude. Gærdet var fra en tid, hvor de mange sten, som blev ryddet fra de dyrkede områder blev sat op som et værn om haver og marker. I nyere tid blev gærderne sløjfet og stenene anvendt til byggeri.

Gadens navn har ingen forbindelse med stengærdet. Navnet skal antagelig tolkes sådan, at byens badstue - også kaldet stenstue - har ligget i denne gade.

Ud til Bredegade lå tidligere Kongens gård. Derefter var der præstegård i en årrække, og i 1673 blev der apotek. Og apotek var der i godt 300 år, indtil det i 1977 blev flyttet til Gl. Torv.

I midten af trediverne blev haven udstykket. Ud mod Stenstuegade byggedes bl.a. Kontantforretningen - eller IP-huset - og da det fraflyttede, blev der bibliotek. På den gamle apotekerhaves arealer byggedes endvidere Biografen.

Største kornhandel på Sjælland

Fra Schous købmandsgård på Nytorv blev i en årrække drevet den største kornhandel på Sjælland.

Grundlæggeren af virksomheden, Hans Abelin Schou, flyttede hertil fra Præstø for at overtage

Bjergbygades Mølle. Han byggede også brænderigården samt købmandsgården.

Billederne viser interiører fra købmandsgården som lå på Nytorv og for en årrække siden måtte vige for det nye butikscenter Nyport.

Statsbankerotten i det forrige århundrede bevirkede, at Hans Abelin Schou tabte en stor part af det, han ejede, og hans søn, Hans Henrik Schou overtog købmandsgården næsten uden penge.

Det var i Hans Henrik Schous tid, at købmandsgården svang sig op som kornhandel, og han var i en periode den største købmand i denne branche på Sjælland. Foruden i Slagelse byggede han

magasiner ved havnene i Bisserup, Mullerup og Vellerup i Hornsherred og kunne på denne måde beherske kornhandelen på Sjælland. Efter sigende havde Schou egen ridende stafet, der bragte ham efterretninger fra børsen i Hamburg.

Hans Henrik Schou drev også trælasthandel, hvor nu Alliance ligger, og i 1872 indgik han i et interessentskab med C.F. Grønvold, der ligeledes havde en stor forretning med træ i Løvegade 6.

På sine gamle dage byggede Hans Henrik Schou Antvorskov Teglværk.

Den anseelse Hans Henrik Schou var genstand for, gjorde ham blandt andet til medlem af bystyret

i Slagelse og stænderforsamlingen i Roskilde samt landstinget.

Siden slægten Schou har haft købmandsgården har den været ejet af Thv. Hansen, Kaarsberg og B. Benntzen. Billederne er lånt på Lokalhistorisk Arkiv.

Byens sidste garveri

Garvningen hører til de ældste former for håndværk. Men det er gået med tilberedning af skind, som med så meget andet - den er blevet rationaliseret og industrialiseret, og som håndværk i Slagelse er den gået over i historien.

Byens sidste garveri lå på hjørnet af Skovsøgade og Skolegade, og i mere end hundrede år tjente det sit formål. Garveriet blev grundlagt af H. Birch og Suhr i 1846 og fra 1874 videreført af C.I.I. Bonfils.

Fra 1877 kom slægten Hachenberger ind i billedet, og i tre generationer havde den garverivirksomheden. Stamfaderen var Herrmann Hachenberger, der var fra Hainichen i Tyskland. Efter at han som ung havde lært sadelmagerfaget drog Herrmann Hachenberger på valsen. Og når han slog sig ned i Slagelse havde det den romantiske baggrund at han her traf pigen Gustava, som han giftede sig med. Gustava var også af udenlandsk afstamning,

idet hendes forældre var svenske, men bosat i Danmark.

I seks år drev Herrmann Hachenberger sadelmagervirksomhed i Bredegade, hvorefter han overtog garveriet på hjørnet af Skovsøgade og Skolegade. Han efterfulgtes af sin søn Hermann Hachenberger, og som den tredje og sidste indehaver af virksomheden kom sønnesønnen Ivan Hachenberger.

På garveriet kunne både store og små afsætte råvarer. Her leverede slagtere og slagterier deres oksehuder og kalveskind, og her solgte byens og oplandets drenge deres kaninskind. Slog dette ikke til, drog Hachenbergerne til København og opkøbte på markedet og auktioner.

Tilvirkningsprocessen var tidsmæssig lang og ret omstændelig. Efter forbehandlingen var huder og skind nedsænket i kar i op til et halvt år, for at garvemidlerne kunne trænge grundigt igennem, inden den afsluttende behandling.

De færdige produkter afsattes dels engros, dels detail fra egen forretning.

Et af billederne viser garveriet, set fra Skovsøgade. I forgrunden butikken som hørte til. Beboelsen fandtes i Skolegade ved siden af garveriet.

På et andet billede fra 1893 ses Herrmann Hachenberger (yderst til højre) sammen med med-

arbejdere og fire børn, Betty, Hermann, Ella og Ivan.

Et tredje billede er fra julen i Hachenbergernes hjem i 1891 - samme år som beboelseshuset er opført. Til højre ægteparret Laura og Hermann Hachenberger, derefter Gustava Hachenberger og en slægtning, Mathilde Nielstrup, med det mindste af børnene, Ivan. Ved klaveret frk. Hammer, der var spillelærerinde i hjemmet. Boligindretningen er typisk for den tid med sin plys- og klunkestil. I loftet prismelysekrone med levende lys.

Efter at Ivan Hachenberger, som den sidste indehaver af garveriet, var død i 1949, blev der møbelforretning i bygningen og siden auktionshal. For nogle år siden brændte de tidligere garveribygninger og på stedet har Fællesorganisationens Boligforening opført et boligkompleks. Beboelseshuset, som hørte til garveriet, eksisterer stadigvæk.

Vi har lånt billederne af fru Karen Frost Larsen, København en datter af Ivan Hachenberger. Hos fru Frost Larsen opbevares stadig en væsentlig del af slægens gamle dokumenter og klenodier, bl.a. findes her endnu vandrebogen fra dengang Herrmann Hachenberger drog på valsen fra Hainichen i 1840 og borgerbrevet fra 1851 da han bosatte sig i Slagelse.

En af byens største købmandsgårde

En af de største købmandsgårde i Slagelse har været i Kierulffs gård, som lå på hjørnet af Gammel Torv og Slotsgade.

Omkring 1942 blev ejendommen ombygget, og gaden Klingeberg ført igennem den tidligere købmandsgård. Bygningen til højre på billedet er revet ned, mens den store bygning til venstre i baggrunden som den eneste er bevaret nogenlunde i samme skikkelse op til i dag.

I den lave bygning til venstre på gårdspladsen var der kaffe- og skænkestue for de mange kunder, som kom ind fra landet i hestevogne. I købmandsgården var der plads til opstaldning af omkring 100 heste.

Teater har der også været i en del af den gamle købmandsgård. Slagelse dramatiske Selskab startede Privatteatret i gartneri- og planteskolebygninger, Bredegade 35, den 31. januar 1815. Men allerede den 30. juni samme år tog Privatteatret nye og større lokaler i brug i købmand Kierulffs gård. A.P. Kierulff var medlem af teatrets første direktion.

Navnet Klingeberg betyder bakke med rindende

vand. Historisk har det sin baggrund i, at den sydlige del af Gammel Torv tidligere kaldtes Klingeberg. På dette sted fandtes et vandløb. Hvor det havde sit udspring, vides ikke i dag, men det fortsatte mod syd gennem købmandsgårdens have, videre ned mellem Slotsgades og Fruegades haver til Slotsport og kaldtes Skelbækken.

Fra 1785 ejedes købmandsgården af Johan Arent Kierulff. Han havde i nogle år forinden haft købmandsgård og brændevinsbrænderi i Smedegade. Han indrettede malteri og brænderi samt reberbane i gården på hjørnet af Gammel Torv og Slotsgade, og hans virksomhed blev grundlaget for det senere Slagelse Spritfabrikker.

Efter at Kierulff-slægten havde flyttet malteriet og brændevinsbrænderiet uden for byen, blev købmandsgården på hjørnet af Gammel Torv og Slotsgade drevet af købmændene Østrup, Schultz, Bønnelykke og Lars Dinesen. Det er fra sidstnævnte tid, billedet menes at stamme.

Til venstre i den retning, billedet angiver, ligger nu Ellekærs Bolighus og til højre Grønholts tekstilforretning - altså på hver sin side af Klingeberg.

Garvergård og gæstgiveri

Garvergården omfattede fra gammel tid en kro, og den var bl. a. overnatnings- og opholdssted for de jyske prangere, som drog til København med deres studedrifter.

Kroen var også meget benyttet på grund af markedspladsens nære beliggenhed. Markedspladsen var, hvor siden De gamles Hjem blev opført. Ved at holde markedspladsen uden for den daværende bygrænse, undgik man den afgift, der ellers skulle betales ved bomhuset, eller acciseboden, af varer, som førtes ind til byen.

Billedet, som er lånt på Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse, er fra omkring 1880 - eller en halv snes år før Garvergården brændte.

Det skete nytårsnat 1890. I Sorø Amtstidendes referat af branden hed det: Det var en mere »strålende« end behagelig måde, året 1890 præsenterede sig for Slagelse på. Nytårsaften med al sin skyden og støj var forsvunden, og morgenen begyndte allerede at vise sig. Hele byen sov, på nær nogle glade sjæle, der endnu fejrede det kommende år med et velkomstbæger, og så naturligvis betjentene, da pludselig disses skingrende fløjten afbrød den dybe stilhed. Gade op og gade ned løb betjentene, pibende af alle kræfter, og ikke længe efter kom trommen buldrende.

Det altid og især ved nattetid uhyggelige råb

»brand« lod sig høre, og i en fart kom folk på benene. Klokken var henad 3.

Da brandvæsenet kom, stod det hele i lys lue. Beboerne måtte i det blotte linned flygte over i Møllegården på den anden side af vejen. Det var i sidste øjeblik, at de blev reddet, så der var ikke tale om, at der kunne bringes noget indbo ud af flammerne, skrev avisen.

På gården var opstaldet 118 fedekreaturer, der tilhørte kreaturhandler Jakobsen, Ringsted. Til alt held var røgterne mødt tidligere end sædvanligt, da der samme dag skulle sendes 15 fedekreaturer til København. I fuld fart ankom røgterne til gården og styrtede straks ind i de brændende stalde for at redde kreaturerne. Ud i gården kunne de ikke komme, da den var helt omspændt af flammer, og de måtte derfor slå en del af ydermuren ud for derigennem at redde kreaturerne.

Af de 118 kreaturer indebrændte 34. Desuden indebrændte seks heste og en del fjerkræ.

Ejendommen var beboet af købmand P. Christensen, stenhugger Nielsen og gårdens bestyrer.

På det tidspunkt, da billedet er taget, er det ikke givet, at der har været krostet på gården, for i referatet af branden hedder det, at kropholdet var nedlagt for adskillige år siden.

Kirkelade til korntiende

Kirkeladen ved Sct. Mikkel's kirke har i tidens løb tjent mange formål. Den blev opført af røde munkesten i år 1500 med henblik på opbevaring af tiende - dvs. den tiendedel af kornafgrøden, der blev givet til kirken.

Siden blev bygningen latinskole, dernæst sygehus for det daværende rytteri i Slagelse, og endelig var den også politistation i nogle år. Billedet, som vi har lånt af Lokalhistorisk Arkiv, er fra perioden som politistation. Uden for et par politibetjente og en af de små fredelige bysborgere.

Selv om tiende eksisterede helt op til 1917, var bygningen allerede 300 år forinden ophørt med at fungere som kornlade. I 1616 gav Christian IV tilladelse til, at bygningen blev benyttet som latinskole, og den funktion havde den, indtil latinskolen i 1809 flyttede til Bredegade.

En marmortavle på kirkeladens ydermur nævner nogle af de mænd, som latinskolen har fostret. Det er N. Edinger Balle, Jens Baggesen, Chr. Bredahl, Chr. N. Rosenkilde, B. S. Ingemann og H. C. Andersen. Sidstnævnte gik dog først i latinskolen, efter at den var flyttet til Bredegade.

I nogle år var der også aftenskole for bygningshåndværkere i kirkeladen. Det var inden Teknisk skole blev opført ved Smedegade i 1892.

I 1964 blev kirkeladen ført tilbage til sit oprindelige udseende, og i de senere år har den været benyttet til konfirmandundervisning, møder og udstillinger.

Det har bl. a. også været på tale at indrette museum i kirkeladen, dog uden at ideen er blevet til virkelighed. Men bygningen er solid og vil antagelig kunne stå i mange år endnu.

Den første pigeklasse med præliminæreksamen

- De bedstemor-lignende damer på billedet er 16-17 år og har lige afsluttet 10. skoleår, skriver indsenderen af billedet her til Sjællands Tidende.

Billedet er fra 1901 og viser den første klasse, der fik præliminæreksamen fra frøknerne Marie og Louise Branners skole, det nuværende Dyhrs skole. Fra venstre ses Mary Tischer, datter af bankdirektør Tischer, Henny Glarbo, datter af pastor Glarbo, Helga Brandstrup, datter af lærer Brandstrup, Lilly Villaume, datter af købmand Villaume,

Vejle, og - stående - Elisabeth Matthiessen, datter af købmand Matthiessen.

Marie og Louise Banner, der var præstedøtre, grundlagde deres skole på et tidspunkt, hvor der kun var ringe undervisning for piger i Slagelse. Det var en ren pigeskole, som det, der blev kaldt realskolen (senere gymnasiet) var en ren drenge-skole, fortæller billedets indsender, som har ønsket at vær anonym.

Populært udflugtsmål

Et af slagelseanernes populære udflugtsmål var før i tiden skovfogedstedet i Slagelse Lystskov. Her kunne heste staldes op, man kunne få vand til te, og der var lysthus i haven, hvor der kunne dækkes op.

En spadseretur gik eventuelt fra skovfogedstedet ind til »Ingers Hytte« ved Klarsøen. I en årrække lå huset i ruiner, og resterne af det er nu praktisk taget forsvundet. Stedet, hvor det lå, kaldes stadig Ingers Bakke.

Billedet her er fra en udflugt til skovfogedstedet i 1901-02. Fra venstre frk. Louise Billenstein, manufakturhandler Viggo Billenstein, fru Pethrine

Billenstein, fru Anna Kargaard Thomsen, fru Rønning, der var født Kaalund, og fru Kolding, fru Elisabeth Billenstein, manufakturhandler Nicolai Billenstein og købmand Peter Kargaard Thomsen.

Mange slagelseborgere tog hele turen til fods ud til Slagelse Lystskov. Dengang var der en sammenhængende stiforbindelse med allé, helt fra Lystanlægget og ud til Lystskoven.

På det tidspunkt, billedet er taget, boede skovfoged Holm i huset. Han afløstes i 1907 af Peter Hansen, som var skovfoged i ikke færre end 54 år - indtil 1961, da den nuværende skovfoged, Erik Frandsen, flyttede ind i skovfogedstedet.

Det store udbud af heste

- Det kan sikkert siges uden overdrivelse, at der aldrig har været så mange heste på Nytorv på én gang som i denne dags eftermiddagstimer.

Således skrev Sorø Amtstidende tirsdag den 7. marts 1911 om hestemarkedet, hvorfra billedet er hentet.

Helt fra Landbobanken til Strudsbergs og fra Alliance til butikkerne på Nytorv var der fyldt, konstaterede bladet. Der var en stund, hvor det var vanskeligt at trænge igennem uden fare for liv og førlighed, men så fik betjentene sluttet hestene op i rækker, således at der blev passage mellem disse, hvad handelsmændene var glade for.

At det til gengæld også var et år med store udbud af heste i al almindelighed og deraf følgende træg handel, fremgik mere indirekte af bladets reportage.

- Ligesom i Odense i går savnedes beklageligvis både jyder og tyskere, hed det. En del af dem var på vej til Hamborg, andre ville se tiden an i 14

dage endnu. Det lader sig ikke nægte, at deres fraværelse ikke var fri for at gøre handelen med mellemvarer slæbende. Fynboerne og vore sjællandske handelsmænd var her naturligvis, men de var mere kritiske og tilgav mindre, end når aftrækket er stærkt. Det ser ud, som om anden klasses heste kommer til at skrives lidt ned for at sælges dette forår. I det hele taget har vinterens handel ikke været slet så god som i fjor over hele landet. Første klasses heste, men de er jo til at tælle, er dog faste og let sælgelige.

Her var en mængde mennesker i byen, næsten alle mænd. Damerne måtte vi trods det glimrende vejr savne til næste gang, skrev reporteren i Sorø Amtstidende.

Billedet er taget fra købmand Harders vindue (Landbobanken) kl. 13.30. Markedet var da lidt mindre end en time tidligere, hedder det i teksten til billedet, som Sorø Amtstidende bragte i søndagstillægget nogle dage senere.

Stads- og landsbymusikkens mestre

Landsbymusikerne spillede tidligere en større rolle i samfundsorkestret end i dag. Næsten hver egn havde sine turdanse, og de var opkaldt efter de forskellige landsbyer - f. eks. Skørpinge Firetur, Sludstrup Sekstur og Gryderup Tro.

Flere af landsbyens musikere overtog siden dirigentstokken i byen. To af dem, der mestrede både stads- og landsbymusikken var Hans Madsen og sønnen Peter Madsen, der havde deres hjemsted i Sludstrup.

Hans Madsen var født i 1838 og døde i 1919. Han blev stadsmusikant i Slagelse, deltog i krigen 1864 og blev taget til fange af tyskerne. Det ene billede, som vi har lånt af Lokalhistorisk Arkiv, er fra hans krigsfangenskab.

Sit musikalske virke havde Hans Madsen over et større område i Vestsjælland. Han tog rundt i sognene og underholdt med sin musik, og sønnen Peter begyndte at spille i faderens orkester allerede som 12-årig, d.v.s. fra 1890, og han fortsatte hermed indtil 1910. Sidstnævnte år overtog han ledelsen af orkestret.

Hjemme i kommunen spillede Peter Madsen også første violin som sognerådsformand i en årrække. Det var i Sludstrup-Slots Bjergby kommune. I 1920 flyttede han til Slagelse, idet han blev direktør i Slagelse Oplands Elektricitetsværk. Forinden

havde han en lille landejendom i Sludstrup. Men han bevarede interessen for musikken, selv om han fik større arbejdsopgaver. Fra 1915 til 1930 var han dirigent for Slagelse Lærer Orkester, der var på 20-22 medlemmer, og i en periode arrangerede han faste koncerter om sommeren.

På det andet billede ses Peter Madsen sammen med nogle af byens kendte musikere og sangere i Casinos have omkring 1912. I døren mangeårig overtjener i etablissementet, Carl Verup Christen-

sen. Forrest til venstre auktionsholder Rudolf Andersen med trommen. Derefter Hans Peter Michaelsen med harmonika og siddende til venstre ved bordet Rosenkvist og i midten Peter Madsen, stående bag dem skomager Hertz med bowlerhat, endvidere rektor Andersen med det kraftige hår, Lars Peter Dinesen med lille stråhat og stortromme, Mads Peter Jensen med tuba og guldsmed Peter Jørgensen stående yderst til højre.

Et stænk af middelalder

Der er et stænk af middelalder over billedet her - ikke på grund af de lidt ældre klædedragter, men på grund af bygningernes stil. Billedet er fra begyndelsen af dette århundrede, kun få år efter starten af Antvorskov Højskole.

Antvorskov Højskole blev bygget på historisk grund - i de omgivelser, hvor kloster og kongeslot gennem århundreder rejste deres mure. Det var grunden til, at også højskolen blev i klosterstil, tegnet af arkitekt Ejvind Mørch. Bygningerne opførtes i røde, håndstrøgne sten og med klostertidens runde buer og smårude vinduer. Indgangeformedes som portaler. Forhaven blev anlagt efter tegning fra en italiensk klosterhave.

Højskolen stod færdig i 1909. Ideen til den havde sit udspring i en hændelse, som fandt sted i 1898, da to unge lærere var på fodtur i Vestsjælland. Bl.a. kom de til Hellig Anders Høj og Antvorskov Slots ruiner. Den ene af lærerne var

Niels Eggert. Han følte sig grebet af stemningerne og de særprægede og smukke omgivelser. 10 år senere nedlagde han grundstenen til skolen, hvis første forstander han blev.

Arealet udstykkedes fra Liselund, som frimenighedspræst Niels Dael, Høve, havde købt med henblik på oprettelse af en menighedsskole. Højskolen og menighedsskolen kom på denne måde til at ligge side om side.

Endnu er der en livlig kursusvirksomhed på Liselund, mens højskolen efter godt 50 års virke blev flyttet til Skælskør. Ombygninger og tilbygninger foretoges et par gange i tidens løb, men da man omkring 1970 stod over for nye udvidelser, valgte man i stedet at flytte skolen. Skælskør blev dens ny hjemsted, hvor den kom til at hedde Skælskør Folkehøjskole, og i de tidligere højskolelokaler i Antvorskov blev der skole for civile værnepligtige.

Før de topløses tid

Billederne her er fra før de topløses tid - fra dengang målet for slagelseanernes strandtur var Næsby strand, mens Stillinge strand lå øde hen.

Ved Næsby var der badehotel, og omkring dette foregik hovedparten af strandlivet, idet antallet af sommerhuse var meget beskedent.

På det ene billede, som er fra omkring 1903 og taget neden for skrænten ved hotellet, ses i forreste række fra venstre ingeniør ved statsbanerne, Hans Chr. Bursche, fru Pethrine Billenstein, gift med fhv. manufakturhandler Viggo Billenstein, fru Anna Kargaard Thomsen, gift med købmand Peder Kargaard Thomsen, fru Bursche gift med købmand Chr. Bursche. I rækken bagved ses fra venstre manufakturhandler Nicolai Billenstein, spillelærerinde, frk. Ingeborg Billenstein, Chr. Bursche, fru Elisabeth Billenstein og Peder Kargaard Thomsen.

Det andet billede er fra Stillinge strand omkring 1918-19, da de første huse var skudt op.

Turen til stranden foregik dengang i hestevogn, eventuelt på cykel eller til fods. De, der tog turen til fods fra Stillinge til Slagelse kunne eventuelt gøre vejen lidt kortere ved at tage toget fra Havrebjerg.

Heldigt fodbold ikke kom før

Det var måske heldigt for slagelseanerne, at fodbold ikke kom til byen før i slutningen af det forrige århundrede. På det tidspunkt havde spillet fået en mere behersket form, end det havde haft førhen.

I 1314 måtte kong Edward II udstede forbud mod spillet, fordi det forårsagede så stor larm i byerne. Senere engelske og skotske konger fornyede forbudet, dels på grund af spillets voldsomhed, som forvoldte ulykker, dels fordi spillet afholdt folk fra at øve sig i bueskydning.

Det daværende fodboldspil var uden særlige regler, bortset fra, at det gjaldt om at få bolden i mål, og i byerne måtte vinduerne tilskoddes og dørene låses for at undgå ødelæggelser under spillet.

Fodbold i dets nuværende form - det såkaldte associationsspil - havde sin opkomst i England i midten af det forrige århundrede. Den første danske klub blev startet i 1878.

Slagelse Boldklub blev stiftet i 1887, dog ikke med fodbold, men med cricket, som det oprindelige. Det varede dog ikke længe, inden medlemmer af cricketklubben tog fodboldspillet op. Turneringer i Danmark blev der først fra 1902.

Billedet her er fra de allerførste år efter århundredskiftet. Det viser spillere fra Slagelse uden for Hotel Faxe under en tur til Faxe.

Vi har lånt billedet af repræsentant Peter Eisensøe, Slagelse, hvis far, senere vognmand Chr. Eisensøe, ses i forreste række til venstre. Nr. 2 i samme række er Wilken Jensen, der siden blev købmand i Slagelse, i midten med bolden er Knud Gnat, en københavnerv, der på daværende tidspunkt var i lære i Slagelse. Yderst til højre i forreste række ses Georg Johansen, senere købmand i Sandved. Nr. 5 fra venstre i bageste række er John Carøe, der siden blev konsul i Stege.

De beredte mælkevejen

Stenstuegade blev brolagt i 1907. Forinden var den belagt med løse sten og så ujævn, at mælke-mændene ikke gerne ville køre på den. De risikerede at vælte. Om sommeren groede græsset frodigt i gaden, så der ville have været føde nok for et par kreaturer.

Billedet er fra brolægningen i 1907. De to mænd, som sidder på de enbenede stole, lægger stenene ned og banker dem i stilling med en hammer. Det er brolægger Jørgensen og mester for arbejdet, der sidder til venstre. Hans brolæggerforretning blev siden drevet videre af en søn, Georg Jørgensen. Stående ses to mænd med brolæggerjomfruer, der anvendtes til at støde brostenene godt fast med.

Manden til venstre inde på fortovet er fæstemand Pedersen, som boede i ejendommen der og ordnede fæstemål for tyende. I baggrunden er bl. a. en mand med armen i bind. Det er jøden Nathan, der var invalid efter at have deltaget i krigen i 1864 på dansk side.

Det var en betydelig forbedring, da Stenstuegade blev brolagt. Men det var ikke en forbedring, der slog til i længden. Nu er gaden asfalteret. Brosten egner sig ikke til den hurtigt kørende trafik. Brolægning kendes dog stadig, bl. a. fra fortove samt park- og haveanlæg. Kommunen har stadig brolæggere. Under deres område hører bl. a. også nedlægning af fliser.

Liv og leben i købmandsgården

Der var en egen atmosfære i den gamle købmandsgård, en blanding af krydrede dufte fra alverdens lande, men samtidig de mere kendte fra hjemlige, nordiske strande, hvis sild stod i tønder og klipfisk på kant langs væg eller disk.

Stemningen var mere højtids- og forventningsfuld end i nutidens købmandshandel eller supermarked. Livsformødenheder anskaffedes ikke så let dengang. Men når tøre var lagt til tøre ved flid og sparsommelighed, kunne der købes så langt, som det rakte, resten mere eller mindre nødvendigt måtte der gives afkald på.

Billederne her er fra Peter Axelsens forretning i Slotsgade. Det udvendige er fra 1896 - samme år, som Peter Axelsen overtog købmandsgården. Interiøret fra butikken er fra begyndelsen af århundredet. Fra venstre kommis Hjalmar Jensen, senere købmand i byen, samt to lærlinge og lagerforvalteren. Sidstnævnte med kasket klædt på til sit job i virksomheden ude og inde. På hylderne er der tønder med bl. a. rom og andre rare sager. Lettere

genkendelige med nutidens øjne er bl. a. vinflaskerne på hylderne samt tobaksvarer, herunder snus, som var en af datidens lækkerbiskner.

Samtalen gik livligt i den gamle købmandsgård. Det var inden der kom tv-nyheder på skærmen, og inden den lokale avis blev så stor. Bl. a. taltes om en mand, der hed Ford, og som ville skaffe hver familie sin bil, om nedsættelse af arbejdstiden, som var op til 12 timer daglig i visse fag, og om hævnning af lønningerne, der var ned til 10 øre i timen for fabriksarbejdere.

Lange var dagene også i købmandsgården, og var der lidt stille først på dagen, blev der tappet på flasker og vejet i kræmmerhuse og poser. Op ad dagen steg travlheden i butikken - også fordi kunderne fra landet efterhånden ankom i deres hestevogne. De blev modtaget af gårdskarlen, som hjalp til med at spænde hestene fra og sætte dem på stald. Vognen var ofte lastet med korn og andre produkter fra landet, som skulle gives i bytte for købmandsvarerne. Efter ankomsten blev kunderne

fra landet budt på kaffe og hjemmebagt kage i købmandsgårdens gæstestue. Siden kom handelen i butikken, og var der andre ærinder i byen, kunne hestene få lov at stå opstaldet i købmandsgården indtil hjemturen.

Men selv den længste dag i købmandsgården fik en ende. Og når den sidste vogn fra landet var rullet af gårde, og den sidste kunde fra byen havde

forladt butikken, sænkede stilheden sig over butikken. Men kun for en kort stund, så tog rotterne fat på nattens og mørkets larm og leben.

Og der blev sagt, at det var yngste lærlings opgave at ligge inden for lemmen i disken mellem kunde- og betjeningsområdet og fange rotterne, når de strøg igennem der.

Håndslag og hestehandel

Håndslag og hestehandel hørte i forgangne tider sammen og var det, der afgjorde, når den fribenede trækraft skiftede ejer.

Efter håndslaget blev der ofte drukket lidkøb. Christian Nielsen, der gennem en årrække var en af Slagelses største hestehandlere, havde mulighed for at invitere inden for i egen restaurationsvirksomhed. Det var Løvenborg. Dog drev han den ikke selv, men havde forpagtet den ud. Endvidere ejede han staldkomplekset, hvor nu Bygningen ligger. Hans hovedresidens var Bredegades Møllegård. Her bosatte han sig i 1906 sammen med sin hustru, Camilla, der var fra Kværndrup på Fyn.

Selv var Chr. Nielsen fra Herlufmagle, hvor hans far var smed, og hvor drengen i første omgang

bogstaveligt lærte at sætte pris på heste. Han havde en god hukommelse på hesteområdet og forstod at mønstre dem både med hånden og med øjet.

På det ene billede, som er taget uden for Møllegården, ses medhjælperen Holger Larsen med et koppel heste. På den anden side havehegnet står Chr. Nielsen og hustru med deres et-årige søn Nygaard. Pigen er den 13-14-årige Marie, datter af naboen, postbud Rasmus Hansen, og på besøg.

Det andet billede er fra 1911 og er taget i stuen på Møllegården. Chr. Nielsen og fru Camilla ses her med deres seks-årige søn Nygaard. Billederne på væggen er længst nede i hjørnet Chr. Nielsen og derefter hans far, smed Niels Nielsen, Nygårde,

Herlufmagle - af det geografiske stednavn fik sønnesønnen sit fornavn. Længst til højre smedens hustru, fru Maren Nielsen. Blandt husgerådet ses en kobberkedel, som brugtes til kaffebrygning. Lampen brænder på petroleum.

I mere end et halvt hundrede år var Chr. Nielsen

hestehandler. Men han flyttede fra Slagelse til Flakkebjerg i 1927, og efter en årrække der videre til Hyllinge. I de sidste år boede han hos sønnen, Nygaard Nielsen, Næstved, der i øvrigt også blev hestehandler, og som vi har lånt billederne af.

Drengekorps var modstykke til FDF

Frivilligt Drenge Korps var noget nyt, der blev stiftet i Slagelse i 1907. Det var et modstykke til de FDF-kredse, der begyndte at brede sig ud over landet, og til den FDF-kreds, som et par år forinden måtte opgives i Slagelse.

Frivilligt Drenge Korps var uniformerede i hvide bluser med matroskrave. Det nye korps fik hurtigt et fortræffeligt orkester, som ledsagede drengene på marchture og udflugter. Frivilligt Drenge Korps havde ingen tilknytning til Frivilligt Drenge Forbund, og det nåede kun at få kredse i Slagelse og Fredericia. Pludselig i 1914 - altså efter syv års beståen, gik drengekorpsen ind.

Billedet viser Frivilligt Drenge Korps i Slagelse ved en sommerparade i 1911. I baggrunden Sct. Peders kirketårn.

Det første FDF blev startet af arkitekt Holger Tornøe i København i 1902. Allerede året efter blev der stiftet en FDF-kreds i Slagelse. Det skete

på initiativ af blikkenslager Dørge - en af byens kendte håndværkere. Kredsen fik så stor tilslutning fra drengene i byen, at det hurtigt måtte opgives. Det kneb med at skaffe ledere. Efter to års forløb opløstes kredsen i 1914.

At der var brug for et frivilligt drengekorps var imidlertid fastslået både med Frivilligt Drenge Forbund og med Frivilligt Drenge Korps.

I 1915 startede FDF Slagelse 1. kreds. Soldatermissionær Laur. Jørgensen var kredsens første formand, og stolefabrikant Johs. Nielsen den første kredsfører. Fra starten var der gymnastik og week-endture på programmet. Orkesterarbejdet kom også hurtigt i gang. Det har altid været meget populært i byen.

I 1948 startede man FDF Slagelse 2. kreds. I dag er Frivilligt Drenge Forbund og Frivilligt Pige Forbund slået sammen i FDF/FPF Slagelse 1. og 2. kreds.

Det gamle Slagelse fra 1909

Dette er Slagelse set fra Holmstrup Bakke på Valbygårdsvej i 1909 - eller i årene umiddelbart forinden. Siden er byen vokset fra ca. 10.000 til omkring 24.000-25.000.

Mange nye huse og ejendomme er kommet til i årenes løb. Men de mest markante træk, Sct. Mikkel's kirketårn i midten af billedet og Sct. Peders kirketårn til højre, er stadig de samme. Yderst til højre skimtes Mariensdals Mølle, der blev revet ned under anden verdenskrig. Strand-

vejsmøllen, som ligger længere ude, er ikke med på billedet.

Og i forgrunden af billedet - ja, her er i dag gade med fortøve og huse på begge sider, og placerer man sig i dag på samme sted, har man ikke længere den samme udsigtsmulighed.

Billedet har Johs. Frederiksen, Sønderås 47, Slagelse, fundet frem af sine gemmer, og han har ladet det gå videre til Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse efter benyttelsen i Sjællands Tidende.

Da Slagelse fik sin rytterstatue

En af de festligste dage i Slagelses historie var den 9. juni 1910. Det var på denne dato, rytterstatuen af kong Christian den IX blev afsløret på Schweizerpladsen. Dagen fik sit særlige festlige præg med tilstedeværelsen af kong Frederik den VIII, dronning Louise og prinsesserne Thyra og Dagmar samt prins Gustav.

Rytterstatuen blev rejst som et varigt mindesmærke over den afdøde folkekære konge, Christian den IX, og midlerne hertil var indsamlet af en komite.

Da Hans Majestæt rank og spændstig rejste sig og tog ordet som den fødte taler, han er, var der lydløs stilhed over den umådelig store forsamling. Og kongens ord nåede ud til de fjerneste kroge og tog hjerterne fangne.

Der var en stor og ægte stemning over dette øjeblik, som der var det, da pastor Brøndsted lod dækket falde, og kong Christians ædle ridderskikkelse viste sig for den store forsamling. Hele afsløringsfesten formede sig fra først til sidst stilfuld og dansk.

I en farverig skildring af dagen hed det i Sorø Amtstidende:

Stille døsede flagrækkerne ved solopgang, men snart for en rask brise gennem gaderne, foldede de tusinder af flag ud og lovede en rigtig skærsommerdag. Og således blev det heldigvis. Atter kan Slagelse takke vejrgudinden for kærkommen assistance. Dagen i dag har været en af sommerens allersmukkeste.

Afsløringshøjtideligheden fandt sted kl. 12, men allerede tidligt på formiddagen begyndte folk at tage fast stade på Schweizerpladsen.

Der måtte hverken køres eller trækkes med cykler over pladsen, refererede Sorø Amtstidende. Og ikke en fik lov at passere, selv om de unge cyklende damer var nok så søde og bedårende. Betjentenes hjerter var uantændelige, hverken et øjekast eller et bedende smil kunne røre dem.

Da tidspunktet for afsløringshøjtideligheden nærmede sig, kom musikoptøget marcherende.

De gamle våbenbrødre marcherede med taktfaste trin i spidsen, skrev Sorø Amtstidende. Det er heltene fra Dannevirke og Dybbøl. Den gamle garde, der kan dø, men overgiver sig ikke. Bag dem kom forsvarsbrødrene.

Pastor Brøndsted sagde i sin tale bl.a.: - Vi mindes, at den gamle konge blev født i det gamle danske land, der nede sønden på, og vi glemmer ikke, at han i sin ungdom valgte Danmark. Da han besteg tronen, kom en uafvendelig krig, og vi mindes, at da han besøgte Dybbøls sønderskudte skanser og stillede sig her midt mellem de danske soldater, der hvor blodet bankede stærkest for

fædrelandets ære. Så blev freden sluttet, og vi led det tunge tab, der smertede vort folk dybt.

Kong Frederik den VIII sagde bl.a.: - I dette øjeblik er dette mindesmærke blevet afsløret og står som et varigt minde om befolkningens troskab, hengivenhed og kærlighed til min højtelskede fader, der gennem hele sit liv trofast fulgte sit valgsprog »Med Gud for ære og ret«. Alle ved at ingen opgave var ham for svær, når det gjaldt folkets lykke og Danmarks ære.

Billederne er fra den festlige dag i 1910. Det ene af kongefamiliens ankomst til Slagelse banegård, og det andet er taget efter afsløringen af rytterstatuen.

Den dramatiske adspredelse

Slagelse har aldrig savnet dramatisk adspredelse - hverken fra amatørteatret eller det professionelles side.

Det var også noget af det H. C. Andersen glædede sig over i sin ellers så trængselsfyldte tid i Slagelse, hvor han gik på latinskole i årene 1822-26. Et lyspunkt var især det, fortæller han i sine erindringer, at eleverne havde gratis adgang til det dramatiske selskabs generalprøve på teatret.

Billedet her er fra begyndelsen af dette århundrede. Vi har lånt det af malermester Kaj Friis, som mener det er fra årene 1907-12. Det viser Slagelse-dilettanter under opførelse af »Et uhyre« af Erik Bøgh. Personerne er fra venstre frk. Laura Jørgensen og hendes broder, guldsmed Peter Jørgensen, samt kontorassistent på kærnerkontoret Dagmar Knudsen, og hendes broder, Ove Knudsen, senere

leder af det danske teater i Chicago. N. F. Worm, Slagelse, har fotograferet.

Teatret er som bekendt »Ej blot til lyst«. Men foruden at være til »moro og morale« har det også et økonomisk perspektiv. I Slagelse er der spillet meget dilettantkomedie i velgørende øjemed. I mange år gav dilettanterne forestillinger til fordel for Slagelse Hjelpefond. Men også til fordel for det kirkelige har der været dilettantforestillinger. P. Arnskov fortæller således i »Bogen om Slagelse«, at under Sct. Mikkel's kirkes restaurering i 1875 holdtes bazar og spillede dilettant til fordel for kirkens indretning. Man samlede på denne måde 8.256 kr.

I dag findes der i Slagelse to teateramatørforeninger, de er kun nogle få år gamle. Det er »Stilladset« og Vestsjællands dramatiske forening »Krabasken«.

Slagelse som havneby

Slagelses første havnemulighed var den, der knyttede sig til vikingeanlægget Trelleborg, hvor Vårby å løber ud i Tude å.

Senere kom Skibsholm havn ved Tude å. Navnet antyder, at havnen har ligget på en holm, næppe umiddelbart, hvor åen løber ud i bæltet, men snarere et stykke inde i landet, hvor åen begyndte et deltaligende udløb og dannede flere holme.

Denne havn havde Slagelse indtil 1664, hvorefter Korsør ved kongelig anordning blev stabelplads, som Slagelse blev henvist til at benytte.

Siden åbnede der sig en havnemulighed ved Mullerup. Mullerup havn blev grundlagt af den slagelseanske købmand Hans Henrik Schou. Han havde bl. a. en betydelig kornhandel, og i forbin-

delse med havnen byggede han et stort kornmagasin.

Billedet her, som vi har lånt af Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse, viser havnen med sine sejlskibe omkring århundredskiftet. En del af magasinerne, som H. H. Schou opførte, er nu revet ned, men en stor bindingsværksbygning står der stadig. Den rummer i dag kontorer, lager og kro.

I årene 1910-22 ejede Slagelse kommune Mullerup havn. Men nogen succes var havnen ikke for byen. Slagelse var blevet et knudepunkt for den rullende trafik ad landeveje og jernbaner. Over for denne kunne småskibsfarten på havnen ikke konkurrere, og Slagelse gled ud af listen over havnebyer i Danmark.

Kostumebal omkring 1910-12

Et bal af de mere usædvanlige var anledningen til billedet her, der er fra omkring 1910-12. Købmændene Peter Axelsen, Slotsgade og Chr. Stahl, Gammeltorv, holdt kostumebal for deres to døtre, der ses i midten af billedet i rokokodragter. Det er Inger Axelsen, nu fru Schlosser, og Ingeborg Stahl, senere fru Kargaard Thomsen.

Kostumerne satte ekstra kolorit på ballet, der holdtes i Håndværker- og Industriforeningens lokaler i Bredegade. Disse lokaler var dengang de mest benyttede til møder, fester og andre forsamlinger i Slagelse. Bygningerne er nu revet ned og har givet plads til Telefonhuset.

Byens første vognmandsforretning

Disse billeder er af byens første vognmandsforretning med drochebiler. Den blev oprettet af Alfred Carlsen, som døde i 1975, 88 år gammel.

Alfred Carlsen købte sin første motoriserede droche i 1911. Det var en Adler, og den kostede 9.000 kr., hvortil kom ekstraudstyr som lygter, tudehorn og reservehjul. Bilen blev indregistreret med nr. 251, hvilket blev malet på køleren, som loven dengang påbød.

På det ene billede er Alfred Carlsen på tur med en passager i sin første bil.

Kørekortet fik Alfred Carlsen efter at have øvet sig en månedstid i bilen. Cykelhandler Hansen i Sct. Mikkelsgade afgjorde køreprøven. Den bestod i, at Alfred Carlsen kørte en gang op og ned ad gaden, mens cykelhandleren så på, Cykelhandlerens kvalifikationer bestod i, at han solgte biler, hvorfor han efter politiets opfattelse var selvskreven som sagkyndig.

Bilerne dengang holdt ikke så længe som nu. Hertil medvirkede de dårlige veje. Dækkene til den første bil holdt ikke til mere end et par tusinde kilometer, og motoren strejkede ved de 20.000 kilometer, fortalte Alfred Carlsen til Sorø Amtstidende i forbindelse med vognmandsforretningens 50 års jubilæum i 1961.

Hans Lystrup startede med at sælge biler i Slagelse omtrent samtidig med, at Carlsen begynd-

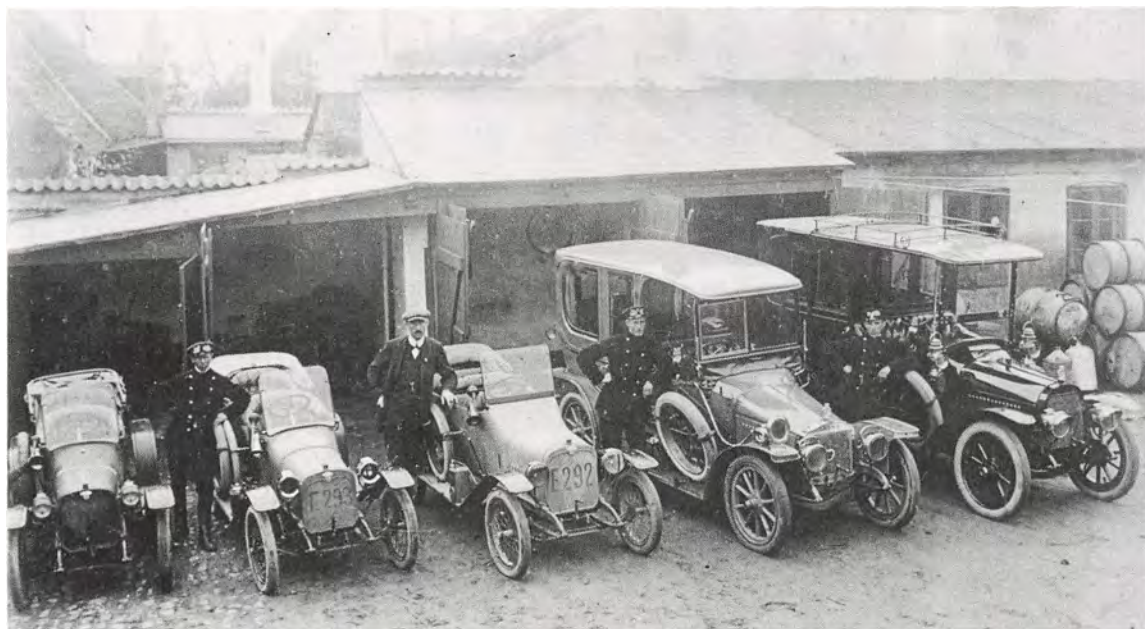

te sin vognmandskørsel, og Carlsen købte bl. a. en Dixie af Lystrup. Den kostede 11.000 kr. Der kunne være syv personer i den, og den kunne køre 60 kilometer i timen.

Efterhånden voksede Carlsens kørselsvirksomhed, og på det andet billede ses vognmandsforretningen i Hestemøllestræde nogle år efter starten. Carlsen står som nr. 2 fra venstre. De tre små biler til venstre er Wanderer. De kunne kun medbringe én passager, som sad bag ved føreren. De to biler til højre er Dixie.

Alfred Carlsen var foruden den første drochefører i Slagelse også den første kørelærer i byen.

Billederne er lånt på Lokalhistorisk Arkiv.

Byens jul i 1912

Der er ikke noget at sige til, at nisserne danser omkring rytterstatuen på Schweizerpladsen. Monumentet over kong Christian IX var rejst ikke lang tid forinden og hørte til byens stoltheder.

Motivet findes på et julekort, skrevet i 1912, og rytterstatuen blev rejst i 1910. Hærenheden, som er på vej over Schweizerpladsen med musik i spidsen er en infanteribataljon. Den skal måske illustrere, at året efter den 15. april 1913 ventedes 7. regiments 14., 20. og 37. bataljon til Slagelse for at tage den nyopførte kaserne ved Kastanievej i brug.

Men hvorledes foregik så byens jul i 1912? Den varede sikkert ved mindst lige så længe, men begyndte knapt så tidligt som nu. Mandag den 9. december hed det således i Sorø Amtstidende: Flere af de handlende her i byen havde i går pyntet deres butikker, og fra mørkets frembrud til et godt stykke ud på aftenen strålede de i elektrisk belysning. Der var mange mennesker på gaderne for at tage udstillingerne i øjesyn, skønt vejret ikke var meget tillokkende.

Men begyndte julehandelen sent, var der til gengæld lang åbningstid i dagene op til jul. Fredag den 13. december kunne bladet med baggrund i lukkeloven oplyse, at der søndag den 15. måtte holdes åbent kl. 16-20 og fra tirsdag den 17. og indtil jul måtte der holdes åbent til kl. 23, herunder søndag den 22. december, hvor butikkerne måtte holde åbent kl. 16-23. Juleaftensdag skulle lukkes kl. 18. Det fremgik dog af en senere udgave af avisen, at nogle af de handlende havde vedtaget at lukke kl. 16 juleaftensdag.

Og hvad kunne der så fås til julebordet? Hansen & Larsen, Løvegade 5 (ved Schweizerpladsen) averterede med fin konfekt 35 øre pr. 1/2 kg, 12 gode appelsiner 39 øre, 5 pund amerikanske æbler 105 øre og 3 pund nye dadler 50 øre.

Julemøderne hører også med i billedet, og i Sorø Amtstidende for lørdag den 14. december hed det: Vi henleder endnu engang opmærksomheden på Rønnes julemøde førstkommande tirsdag eftermiddag. Dette indledningsmøde til julen har mangeårig god tradition over sig, og det bør ikke splittes

af andre møder. Der er ikke for megen samling over den gamle grundtvigske kreds i forvejen, og skam skulle de have, som vil splitte her.

Præsterne Rosenstand fra V. Vedsted og K. Bjerre er så kendte af tilhørerne, at al præsentation er ganske overflødig, konstaterede bladet.

At det grundtvigske dog ikke var gået helt bag af dansen, sås i et referat onsdag den 18.: Rønnes julemøde havde trods det sædvanlige sludfulde vejr samlet mange mennesker, som altid aldeles overvejende landboere. Alle siddepladser i Landsmandshotellets store sal var besat både oppe og nede.

Og efter et referat af talerne hed det: Efter mødets slutning var der stort rykind i butikkerne. Julemødet er en af de dage, som handlende regner med.

Efter julehelligdagene kunne Sorø Amtstidende den 27. decemcer bl.a. notere:

Frelsens Hærs juleuddeling fandt sted juleaftensdag k. 14 i hærens lokale i Skolegade. Der blev uddelt til ca. 50 af byens trængende familier. Før uddelingen holdtes en kort andagt, et par salmer blev sunget, og juleevangeliet oplæstes. 120 pakker, indeholdende kød, brød og kolonialvarer blev uddelt, desuden pengegaver.

Juleaften øsregnede det lige til kirketid, så holdt det inde til ud på natten. Begge juledagene har haft tørt blæsende vejr. 2. juledag faldt dog vinden efterhånden. Sneen og den klingende julefrost er jo forlængst gået over i julehistorien.

Her i byen forløb helligdagene som sædvanlig, omkredset af privatlivets fred. Intet teater. Derimod koncert i Palmehaven og julebal i Klubben.

Garnisonens indtog i Slagelse

Efter at dragonregimentet i 1866 havde forlagt sin residens fra Slagelse, var byen i en lang årrække uden militær indkvartering. Men i 1913 stod en ny kaserne færdig ved Kastanievej, og det blev en begejstret modtagelse byen gav garnisonen.

Ved velkomstfesten på Casino var teatersalen overdådigt smykket i nationale farver, og scenen var omdannet til en stilfuld palmehave, i hvilken tre kongers buster dannede midtpunktet. I salen var ophængt de 10 indbydende foreningers faner.

Der blev holdt mange taler, og gennem dem allesammen klang der et varmt velkommen til den ny garnison, hed det i Sorø Amtstidendes referat. I festen deltog - foruden garnisonen - befalingsmænd og mandskab - en stor del af Slagelse borgere. Så stor en deltagelse havde festen fået fra borgerside, at det havde været umuligt at skaffe plads til så mange, som ønskede at være med.

Den 15. april, dagen før velkomstfesten, var garnisonen ankommet med tog fra Århus. Billedet er fra modtagelsen på banegårdspladsen.

- Slagelse havde iført sig sin højtidsdragt, skrev Sorø Amtstidende i sit referat af dagen. I det solrige forårsvejr smeldede flagene overalt i byen.

Ved 16-tiden begyndte folk at samle sig på den store banegårdsplads. Politiet var mødt mandstærkt op og afspærrede en del af pladsen for at 7. regiments musikkorps ugenert kunne divertere det store publikum til soldatertoget kom. Da menneskemængden var størst, stod der på banegårdspladsen op mod et par tusinde, lige fra slægtens alleryngste til de gamle veteraner fra begge de to sidste krige (1848-51 og 1864).

Kl. 16,26 rullede toget med otte måneders mandskabet af 14. bataljon ind. Regimentsmusik-

ken under ledelse af musikløjtnant Makvart intone-rede 14. Bataljons sangmarch.

De solbrændte soldater og deres officerer sprang ud af kupeerne og strakte de trætte ben. En så lang jernbanetur kunne nok give mod på en lille marchtur, på hvilken benene kunne blive rettet, bemærkede bladets reporter.

Bataljonen opstilledes i marchkolonne og marcherede ud på banegårdspladsen, som nu var sort af mennesker.

De to kompagnier blev formeret til parade og derefter afleveret til oberstløjtnant Wolf som inspicerede sine tropper. Han fandt dem i udmærket stand. De gamle soldater fandt turen fornøjelig, og i deres geværgreb var der den rette appel.

14. Bataljons fane med Frederik VII's navnetræk blev udfoldet, og 2. kompagni fik ordre til at ledsage fanen til oberstløjtnant Wolfs bopæl på Valbyvej.

Til en kvik march gik turen op ad Sdr. Stationsvej. Fane-kompagniet marcherede direkte ud til Valbyvej, fulgt af en stor menneskemængde. Ved oberstløjtnant Wolfs villa blev fanen afleveret til fanemarchens toner.

14. Bataljons 1. og 2. kompagni blev derefter indkvarteret på kasernen, som var nyopført.

Soldaternes påklædning og udrustning på billedet består af mørkeblå våbenfrakke med rød besætning, lyseblå bukser, sort livrem med sværdtaske, patrontaske, feltflaske og fodfolkspade, over skulderen en brødtaske og på ryggen en tornyster med en sammenrullet mørkeblå kappe. Bevæbningen består af et infanterigevær model 1889 med bajonet i sværdtasken.

En velfortjent skovtur

»Skovtursforeningen af 1914« står der på skiltet, som holdes op i vognen. Men skiltet er sikkert lavet til lejligheden - en udflugt, som personale hos I.P. Nielsen eller Kontantforretningen, som det også hed, skulle ud på.

En velfortjent skovtur må det have været på denne søn- eller helligdag. En lørdag kan det ikke have været, for den dag holdt forretningerne åbent helt til kl. 11 om aftenen.

Enkelte af navnene på personerne har vi fået oplyst ved hjælp af Ove Vecht, Skælskør, der var i manufakturhandlerlære i Slagelse 1915-18. Bl.a. kan han huske manden med butterfly, der står til højre for den lille pige i forreste række. Han hed Alva Hansen og var med i en revyvisse, hvori det hed: »De piger derude i Venslev pr. Rude, de

haver i Alva så trofast en ven. Han kan dem besnakke og bedåre, så de så hurtigt kommer til I.P. igen«.

Den ældre herre med stok - næstefter Alva Hansen - er bogholder Herlev.

Den næste i rækken - en ret slank mand - mener Ove Vecht er Karl Rasmussen og manden med den bløde filthat - under »J«et i J.P. Nielsen-skiltet - Richard Bech. Karl Rasmussen og Richard Bech var førstemand i hver sin afdeling i Kontantforretningen.

Manden med stråhat, som befinder sig i forenden af vognen, er Viggo Johnsen, senere disponent i forretningen.

Billedet har vi lånt af kirkebetjent Mogens Nielsen, Slagelse.

En stranding ved Bildsø

Et skib lå et par år ved Bildsø skov, hvor det var strandet i 1914. Her blev det en herlig legeplads for børnene og en ekstra strandattraktion for de voksne.

Billederne er taget med nogen tids mellemrum. På det ene, hvor drenge klatrer i rigning og på bovspryd, er skibet mere intakt end på det andet.

Det drejede sig om galeasen Enigheden. Skibet var bygget på Thurø 1852 og hjemmehørende i Stege, oplyser Leif Aabyrt, Ormeslev, som er tidligere styrmand med interesse for det historiske. Leif Aabyrt, der har fundet frem til oplysninger om strandingen gennem statistikken »Søulykker«, anslår skibets lasteevne til ca. 70 tons.

Undervejs fra Århus til Stege lå skibet den 28. september 1914 for anker i Kerteminde bugt. Det var nordenstorm med byger, da ankerkæden sprængtes. Skibet drev over i Stillinge bugt og

strandede ved Bildsø. Skipperen hed H. C. Christensen.

Om bord var to mænd - skipperen og hans søn. De var meget forkomne og blev båret i land af bolsmændene Peter Madsen og Hans Nielsen, som i nogen tid havde fulgt skibets håbløse stilling og gjort deres båd klar til at gå ud, oplyste Sorø Amtstidende i en omtale af strandingen.

Skipperen og hans søn blev bragt ind hos fisker Peter Jensen, og et par dage efter strandingen kunne Sorø Amtstidende meddele, at de to mænd fremdeles nød et gæstfrit ophold hos fisker Peter Jensen og snart havde overstået den strenge tur. Det strandede skib stod nu højt på land. Det var ikke videre beskadiget, men bjærgningen af det var opgivet, oplyste bladet.

At meget andet skete under uvejret i september 1914, kan i øvrigt læses i avisen fra dengang.

Stormen rev tage af huse og blæste vindmøller ned. I Slagelse væltede mange træer. På dampmøllen blæste den store skorsten ned, og i faldet knuste den det meste af møllens ene side og ødelagde tildels en silo.

Telefonledningerne var det også gået slemt ud over. Af byens otte forbindelseslinjer til København var de syv sat ud af funktion. Men »heldigvis regerer strenge herrer sjældent længe«, skrev Sorø Amtstidende den 29. september, »og allerede i dag er da også uvejret stilnet meget betydeligt af. Solen skinner, og orkanen er blevet til en frisk efterårsblæst, der ingen ulykker forvolder«.

Byens første drenge-spejdertrop

Dette er byens første drenge-spejdertrop. Den blev startet i 1916. Navnet var Slagelse 1. trop - det, som i dag hedder Hellig Anders Kolonne.

Troppens første fører var løjtnant Borgelin, der ses i midten af billedet. Han kom senere til Estland, hvor han af den estiske stat fik et gods som belønning for sin indsats i kampen mod bolsjevismen og for landets frigørelse fra Rusland. Borgelin blev siden fordrevet, da Estland blev indlemmet i Sovjetunionen i 1940.

De to første patruljeførere i spejdertroppen var Hans Poulsen, nuværende kaffehandler i Slagelse, der sidder forrest i midten, og Svend Ivanstahl, der blev bankfuldmægtig i København, og sidder yderst til højre i forreste række.

Fanen i baggrunden findes i dag hos Sct. Georgs Gildet i Slagelse.

Spejderne var dengang et mere almindeligt træk i bybilledet end i dag. De samledes i reglen på Nytorv og drog derfra under musik eller trommeslag gennem byen, når de skulle på ture. Den slags tillader trafikken ikke i dag.

Spejderhytte havde de ikke de første år. Når spejderne var på øvelse, var de ofte indkvarteret i skoler eller hos private. Dog drog de på lejr tur med telte dengang som i dag.

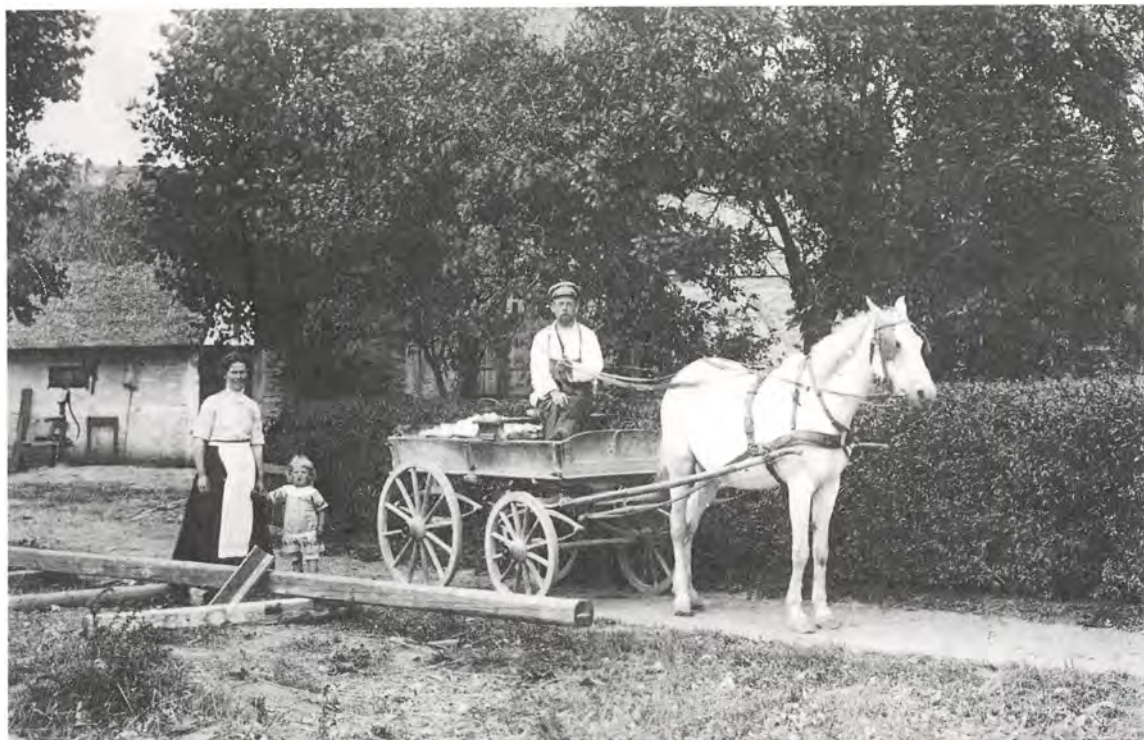
At det var almindeligt med militærpersoner som tropsførere - det kunne dog også være gymnastiklærere - skal ses i forbindelse med spejderbevægelsens oprindelse. Initiativtageren, Baden Powell, var løjtnant i den britiske hær og deltog i kolonikrige i Indien og Afrika. Da han under boerkrigen oplevede belejring af den afrikanske by Mafeking, forøgede han sine styrker med et drengekorps, der bl.a. virkede som spejdere. Efter 217 dages belejring blev Mafeking undsat i maj 1900. For Baden Powell var deltagelsen i krigstjenesten dog kun en tung pligt. Efter krigen begyndte han et opbygningsarbejde i fredens tjeneste blandt sit lands drenge. Dette arbejde bredte sig efterhånden til andre lande verden over.

Spejderbevægelsens formål var at opdrage unge fysisk og åndeligt. Spejderlovene krævede pligttrøskab, hjælpsomhed og kærlighed over for medmennesker, natur og fædreland.

Udspringet af det militante satte vel især de første år et vist præg på spejderbevægelsen. Militærpersoner og gymnastiklærere gjorde deres til, at der var mere disciplin over det, og der foregik en slags eksercitslignende øvelser med såkaldte spejderstave. Disse spejderstave blev afskaffet inden for Slagelse 1. trop omkring 1920.

Løse æg i læssevis

Æg blev førhen ofte stablet løst på vogne, når de skulle transporteres til ægpakkeriet. Her er det Karl Pedersen, der i 1917 holder med æg på ladet uden for sin ejendom i Kelstrup Hyldemark. Ved siden af vognen hans hustru Karoline og deres tre-årige søn Niels.

Fjerkræ fandtes dengang på praktisk taget hver en ejendom, og for husmoderen var ægpengene i reglen et nødvendigt supplement i husholdningsregnskabet. Også for Karl Pedersen var indsamlingen af æg en rar ekstrarfortjeneste til ejendommen, som var på fem tønder land. To-tre dage om ugen kørte han med æg. Når han ankom til ægpakkeriet på Slagelse Andelssvineslagteri, blev æggene pillet af vognen styk for styk, sorteret og lagt i kasser eller præserveret i store kummer.

Stor var produktion og afsætning, og helt op til 5-6 mand med vogne samlede æg alene i Stillinge sogn. I betydelige mængder gik æggene til bl. a. England. Siden er det gået tilbage med produktionen, og eksporten er faldet væsentligt. I dag tales der om skrabeæg. Så i den forbindelse kan bruges en gammel vending om, at det er gået den vej, hønsene skraber.

Ægpakkeriet på slagteriet brændte i 1960'erne og kom ikke i gang igen. De tidligere ægkummer i slagteriets kælder blev taget i brug til arkiver.

Karl Pedersen samlede æg i 30-35 år - indtil 1940. Hans søn, Niels Pedersen, overtog derefter beskæftigelsen med ægindsamlingen og siden også ejendommen i Kelstrup Hyldemark.

En plovmand i bymarken

Plovmanden med sine heste var tidligere et symbol i landbruget. Og nationaløkonomisk var han den højeste værdimåler for pengesedler - måske i erkendelse af, at jorden og arbejdskraften stort set var landets eneste råstof. Nu er plovmanden på 500 kr.-sedlerne afløst af et firben - måske i ny erkendelse af, at pengene har fået ben at gå på.

I landskabet ses plovmanden med hesteforspandet i dag kun rent undtagelsesvis. Og slet ikke på stedet, som billedet viser. For her har Slagelse by siden bredt sig. Billedet er fra 1919, og det er Erik J. Eriksen, der pløjer i bymarken. Han holder ved Sorøvej, hvor nu Chevron servicetank ligger, og hvor bl. a. Ny Holbækvej og Tjørnealle breder sig sammen med anden bebyggelse.

På billedet skimtes i baggrunden til venstre Møllegården, der hørte til Smedegades Mølle.

Bymarken var på 90 tønder land og ejedes af kommunen. Arealet var forpagtet ud til Claudius Nielsen, Gudumgård. Claudius Nielsen havde i en årrække forinden han overtog Gudumgård købmandsforretning i Skovsøgade.

Bymarken blev drevet med tre spand heste. De var af praktiske grunde opstaldet hos købmand Peter Nielsen, Sorøvej, der foruden købmandshandelen havde et lille landbrug. Her havde Claudius Nielsen lejet staldplads. På bymarken avledes korn og sukkerroer - sidstnævnte blev leveret til fabrikken i Gørlev.

I 1924 blev Bymarken forpagtet ud til flere sider og blev i følgende årtier udstykket og bebygget.

På det tidspunkt, hvor billedet er taget, var byen kun knapt halvt så stor som i dag. Den var på ca. 13.000 indbyggere mod nu omkring 24.000-25.000.

Brænderigården bygget af munkesten fra slottet

Da Antvorskov Slot blev revet ned, fandt mange af murstenene vej til andre byggerier, bl. a. til opførelsen af Brænderigården. Og når Brænderigården blev fredet allerede i 1918, skal det nok ikke blot tilskrives dens stil og dens placering ved Slotsporten, men også, at den bestod af munkesten fra det tidligere kloster og kongeslot.

Storkøbmanden, gehejmkonferensråd Constantin Brun, der ejede Antvorskov Slot fra 1799 til 1806, købte de yderste ejendomme i Slotsgade. Han rev

billedet, som er fra begyndelsen af århundredet, ses bl. a. pillerne og gitterværket.

De første halvanden hundrede år af Brænderigårdens historie kan stort set opdeles på den måde, at der var brænderi i bygningen i omkring hundrede år og beboelse i et halvt hundrede. I 1965 blev Brænderigården købt af et konsortium, men tre år senere af kommunen erklæret for uegnet til beboelse.

På foranledning af Slagelseegnens Kulturkreds

den ene af dem ned - den nordre. Den blev genopbygget og indrettet til brænderigård af Hans Abelin Schou, der også ejede Bjergbygades mølle. På det tidspunkt fandtes der 14-15 brændevinsbrænderier i byen.

Constantin Brun plantede Slotsalleen i begyndelsen af 1800-tallet - en dobbelt allé, hvor der endnu er nogle få af de oprindelige træer tilbage på midten. De øvrige er fornyet med årene.

Gehejmekonferensråden bekostede også gitterporten, der lå for enden af Slotsalleen og var en af de porte, hvor der skulle betales told af varer, som førtes ind i byen. Gitterporten blev senere opsat ved Parcelgården. Sidst blev pillerne og gitterværket ved siderne fjernet, det skete omkring 1960. På

blev der i 1969 etableret en selvejende institution, som erhvervede og restaurerede ejendommen i 1970. Tre år senere blev den købt af Justitsministeriet for 1,3 mill. kr. og taget i brug til civildommerkontor.

Indvielsen i 1973 foregik i overværelse af bl. a. den danske nationalkomité for det europæiske bygningsfrednings-år, med komiteens formand, prins Henrik, i spidsen. Tilstedeværelsen af nationalkomiteen skyldtes, at restaureringen af Brænderigården opfattedes som et eksempel på udviklingen i den kulturhistoriske arv - et eksempel, der havde interesse ud over de lokale grænser.

Billedet er lånt af Lokalhistorisk Arkiv.

Første lastbil i Vestsjælland

Den første privatejede lastbil i Vestsjælland var med faste ringe. Den blev anskaffet af Lauritz Christensen, Slagelse, i 1919. Den blev startgrundlaget for den virksomhed, der i dag hedder Lauritz Christensen & Sønner - også kaldet »Vognmanden fra Slagelse«.

På siden af bilen, som ses på et af billederne, står det telefonnummer, som den gamle vognmandsforretning endnu har - blot er der kommet 52 foran.

Lastbilen var en Hansa Lloyd og brugt af tyskerne i den første verdenskrig. Bilen kunne køre 12 km i timen. Men dengang var vejene heller ikke så gode - der var således ingen asfalt på dem.

Lauritz Christensens første tur gik til Roskilde efter et flyttelæs. Bilen nåede imidlertid ikke længere end til Ringsted, før krumtappen brød sammen. Så måtte der sendes en mand til Hamburg for at skaffe en ny krumtap. Da der var gået tre uger telegraferede han hjem og fortalte, at nu havde han ikke flere penge, så nu kom han tilbage. Til alt held medbragte han en krumtap, der passede. Og så lykkedes det at fortsætte den afbrudte tur.

Et års tid efter anskaffede Lauritz Christensen endnu en vogn med faste ringe. Det var en svensk Scania Vabis. Den ses på et andet af billederne.

De fleste af Lauritz Christensens første ture gik til København. Og da farten ikke var overvældende måtte han op ved 4-tiden om morgenen for at drage af sted, og han var ikke tilbage før ved godt midnat.

Turen kunne undertiden være lidt kold, idet lastbilerne var delvis åbne i siderne - kun med en lille låge fornden.

Tre lastbiler med faste ringe anskaffede Lauritz Christensen sig, inden han i 1924 fik den første lastbil med luftgummiringe. Det var naturligvis en markant begivenhed, og han kørte ud til far, Niels Christensen, der var landmand i Slots-Bjergby, for at vise ham sit nye køretøj. Det tredje billede viser Lauritz Christensen og hans far ved den lejlighed.

Lauritz Christensen var i øvrigt en fætter til vognmand Alfred Carlsen, der i 1911 startede den første vognmandsforretning med droschebiler i Slagelse.

Lauritz Christensen døde i 1956, men hans vognmandsforretning føres videre af hans søn, Harry Christensen. Og tredje generation, Steen Christensen, er også indtrådt i virksomheden.

Da flyvning var en farlig sport

Flyvning var en farlig sport på det tidspunkt, hvor billedet her er taget - i foråret 1921.

Piloten er Chr. Johannsen, der 10 år senere gjorde sig verdenskendt, da han sammen med to andre af benzinmangel gik ned på havet. Efter at have drevet om i 6 1/2 døgn blev de tre mænd samlet op af et norsk skib.

Men flyvningen var dog ikke mere afskrækkende i 1921, end malermester Kaj Friis, Slagelse, der dengang var 14 år, og nys kommet i lære, turde tage en tur sammen med sin far, daværende malermester Emil Friis.

På billedet ses Kaj Friis i forgrunden, mens piloten Chr. Johannsen er ved at fylde benzin på til turen. Start og landing fandt sted på eksercerpladsen ved skovstien, hvis alletræer ses i baggrunden. Normalt gik rundturene op omkring Sct. Mikkel

kirke og kostede 50 kr. - dengang et stort beløb. Men Kaj Friis og hans far fik en betydelig længere tur. Helt hen omkring Sorø gik det, derfra ned til Korsør og et stykke op langs kysten, idet Johannsen lagde flyet om på siden i en skarp drejning og standsede motoren, så de to passagerer, der sad uden at være spændt fast, for alvor fik fornemmelsen af lufttur. Sluttelig gik det for fuld motorkraft tilbage mod den vestsjællandske hovedstad. Kaj Friis følte sig ikke spor svimmel eller på anden måde utilpas ved turen, fortæller han. Men et stærkt vindpres var der ind i ansigtet - et vindpres, der især mærkedes i starten og i væsentlig grad skyldtes propellen.

Inden starten havde piloten anbefalet de to passagerer at dreje hovedet til siden og det gjorde de så. Selv sad Chr. Johannsen et sæde længere

tilbage end Kaj Friis og hans far og klarede sig således bedre over for vindpresset.

Selv om Kaj Friis ikke følte sig ubehageligt til mode ved debuten i luften, skulle der gå nøjagtig 50 år, inden han kom på sin næste flyvetur - det var i 1971. Men siden har han været på adskillige flyveture til forskellige feriemål.

Om Chr. Johannsens mislykkede Atlanterhavs-færd kan oplyses, at turen startede fra Lissabon i Portugal 13. september 1931. Med sig i flyet havde han tyskeren Willy Rody og portugiseren Viege.

Efter nogen tids flyvning svigtede et af tændrørene og maskinen måtte flyve videre på fem cylindre. Dermed steg benzinforbruget stærkt og efter 36 timers flyvning var den brændstofbeholdning, som skulle have varet i 48 timer sluppet op.

Chr. Johannsen satte flyet så heldigt på havet, at det ikke kæntrede. Men 6 1/2 døgn skulle der gå inden de blev observeret fra noget skib. Verden havde så godt som opgivet at se de tre mænd i live igen, indtil der fra det norske motorskib Belmoira indløb telegrafisk meddelelse om, at de tre mænd var reddet.

At maskinen holdt sig flydende så lang tid skyldtes paradoksalt nok det samme som det, der havde tvunget den ned - de tomme benzintanke. I alt 2883 liter kunne brændstoftankene rumme, og det gav i tømt tilstand en opdrift på samme antal kg, 2883, mens udrustning og besætning vejede 1750 kg. Altså et betydeligt overskud til at holde maskinen oppe.

Godt klædt på til badning

De var klædt ret solidt på til badningen førhen. Tarzanbadebukserne var endnu ikke opfundet. Men ganske drabelige og festlige så de ud alligevel.

Billedet er fra omkring 1920 og viser medlemmer af Slagelse Handelsstandsforening på den årlige sommertur til Korsør skov og strand. Manden med stråhatten - som han dog næppe har haft på under turen i vandet - er korngrosserer Ejn. Høyer. Forrest til højre er købmand H. Wilken Jensen og bag ham kaffehandler Chr. Poulsen. Nr. 2 på venstre fløj er bankdirektør Thorbek, Handels- og Landbrugsbanken, den nuværende Sjællandske Banks afdeling på Gl. Torv, og bagest til venstre ses direktør Jens Fass, Slagelse Bryghus.

Så vidt vides begyndte disse årlige sommerture i Slagelse Handelsstandsforening i 1918. De var en tradition, som holdt sig gennem en årrække.

Lokalt øl gennem 115 år

Som hver gård på landet førhen havde et bryggers til hjemmebrygning af øl, havde også hver by i mange år et bryggeri til forsyning af fortrinsvis den lokale befolkning. I Slagelse således i 115 år.

Efter at brygger J. C. Jacobsen i 1847 havde anlagt Carlsberg, drømte mange bryggere om fremstillingen af bajersk øl. I Slagelse startede det

som et hvidtølsbryggeri i 1848, men også her blev gærende tanker om bajersk øl bragt til virkelighed med årene. I 1912 kom yderligere en mineralvandsfabrik til.

Efterhånden begyndte centraliseringen at gøre sine indhug. I 1963 blev bryggeriet lukket, og i 1967 blev bygningerne, der lå ved Ingemannsvej revet ned.

I tidens løb har der været to navne - Slagelse Bryghus og Bryggeriet Poulsbjerg. Men der har kun været navnet og selskabsformen til forskel. Bryggeriet var det samme.

Det var købmand Ole Petersen, der oprettede bryggeriet ved Ingemannsvej i 1848. Efter hans død tre år senere blev bryggeriet videreført af hans søn Sophus Petersen. Fra 1875 - efter 27 år i familieje - blev bryggeriet drevet af et interessentskab med kaptajn Ingwersen som leder. Kort efter var det, at bryggeriet gik over til også at fremstille bajersk øl.

Aktieselskab blev bryggeriet fra 1896 og kom samtidig til at hedde Bryggeriet Poulsbjerg.

På grund af økonomiske vanskeligheder måtte bryggeriet likvidere i 1909. Men både i oplandet og i byen fandt man det var et trist resultat for en konkurrencedygtig og fremtrædende by som Slagel-

se. Nogle af byens borgere og omegnens landmænd fik dannet et nyt aktieselskab, og nu fik bryggeriet sit gamle navn Slagelse Bryghus tilbage. Leder af det blev direktør Adolf Harboe, Skælskør. Efter Adolf Harboes død i 1913 blev J. Chr. Fass direktør.

I de seneste år kom bryggeriforeningen ind i billedet. Men da der ikke syntes muligheder for at videreføre bryggeriet blev det nedlagt.

Det ene billede, som er lånt på Lokalhistorisk Arkiv, viser bryggeriet, som det så ud med gavlen ud til Ingemannsvej. På gavlen står der bl.a. Slagelse Bryghus - Mineralvandsfabrik.

Det andet billede, som vi har lånt af Frede Rasmussen, Valbyvej, Slagstrup, viser medarbejdere uden for bryggeriet omkring 1920-25. I bageste række er kuske med vogne og heste.

115 år eksisterede bryggeriet i Slagelse. Men øllets historie går flere tusinde år tilbage i tiden. På British Museum i London findes der således en 6200 år gammel lertavle med opskrift på ølbrygning. Det er en tavle, som er fundet i det gamle Mesopotamien, det nuværende Irak. Det ældste bryggeri i Danmark er Kongens Bryghus, der er over 500 år og i dag er en del af De forenede Bryggerier.

Forsikringer i over 50 år

I mere end 50 år var der forsikringskontor i dette lokale - indtil 1977, da Codan flyttede fra Jernbanegade 4 til Jernbanegade 3, på den anden side gaden.

Billedet er fra forsikringens første år i Slagelse - dvs. fra begyndelsen af 1920'erne. Manden stående længst til venstre i spidsbukser og gummistøvler hedder Th. Jensen. Han havde agenturet i Sorø og kørte på motorcykel. Han blev senere filialbestyrer i Sorø, da der blev oprettet en filial der. Navnene på de øvrige erindres ikke.

Fra starten hed det Forsikringsselskabet London af 1869, idet selskabet var af engelsk oprindelse og i mange år havde kontoret i Slagelse telefonnummeret 1869 - nu med 52 foran. Med anden verdenskrig og besættelsen af Danmark forbød tyskerne selskabet at anvende navnet London, og det kom i stedet til at hedde Codan.

Forinden der blev forsikringskontor i Jernbanegade 4, var der billetsalg for stumfilmsbiografen Kosmorama, der lå ved siden af Casino i nogle år.

Ej blot til lystkørsel

De gamle købmandsgårde i Slagelse havde alle uden undtagelse heste. Hestene var ikke blot til lystkørsel - de var en nødvendighed i den daglige udbringning af varer. Men når de mere stille stunder indfandt sig i købmandsgårdene, blev hestene spændt for stadsvogn eller kane, og købmandsfamilien drog på tur.

Således var det også hos købmand og kaffebrænder Chr. Poulsen i Slotsgade. På billederne her, som er fra omkring 1920-25, har Chr. Poulsen selv taget plads i kuskesejdet i vogn og kane. I bilen er det dog kun for en stund, han er ved rattet - mens vognmand Hansen, Slotsgade, som er lejet til kørslen, tager et billede ved Korsør skov.

Kørselen var ikke just altid nogen lyst. Koldt kunne det være - og blæsende. Ofte gjaldt det om at holde på hatten. Det var en af grundene til, at damerne havde slør på hovedbeklædningen - så røg

den sig ikke så nemt en tur. Damerne på billedet er fru Poulsen og de to unge piger i købmandsgården. Endvidere børnene i købmandsfamilien. Bagst på kanen er Hans Poulsen - senere ejer af købmandsgården og kaffebrænderiet.

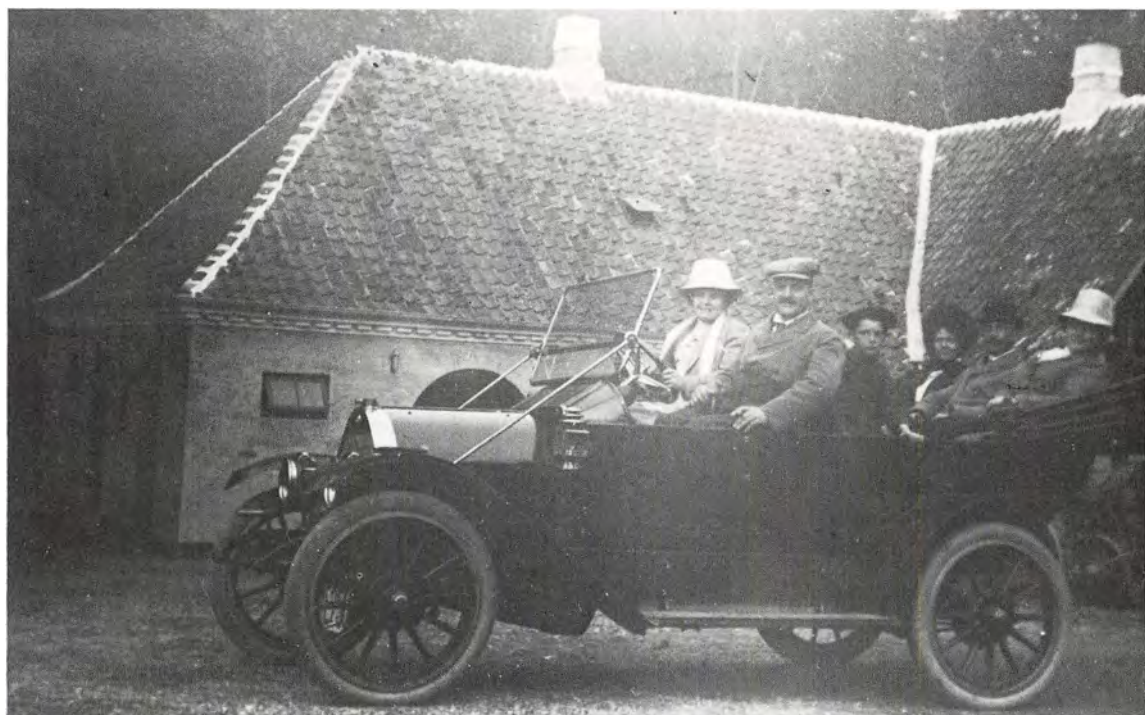
Vognen er en charabanc. Det er fransk og betyder vogn med bænke, og det var et af datidens mest almindelige køretøjer til stadsbrug. Bilen er en Overland. Hastigheden med denne måtte som med andre biler dengang ikke overstige 60 km i timen. Punkteringer hørte med til turens uorden, og de to reservehjul, som medbragtes, var ingen dum idé. Der kunne blive brug for dem begge.

Billederne af charabanc'en og kanen er taget i købmandsgården ved Slotsgade. Sidstnævnte billede var i forbindelse med handelsstandsforeningens kanetur til Parnas.

Det er rigtigt, at det dengang oftere var kaneføre end nu. Men det skyldtes ikke, at det i gamle dage altid var rigtig vinter med sne - som det undertiden

siges. Årsagen var, at sneen ikke straks blev ryddet af vejen for at give plads til bilernes væddeløbskørsel.

Slagelse har haft fem møller

Fem møller har Slagelse haft. Heraf eksisterer stadig Strandvejsmøllen. Øvrige fire var Bjergbygades, Smedegades, Løvegades og Mariendals møller.

Bjergbygades mølle kan dateres mindst 300 år tilbage i tiden. Af P. Arnskovs optegnelser fremgår, at møllen i 1670 ejedes af borgmester Jens Ebbesen. I 1847 brændte den daværende stubmølle, og den afløstes af en hollandsk mølle. I 1918 brændte også denne, men blev ikke genopført. Billedet af Bjergbygades mølle er antagelig fra omkring 1910-15.

Smedegades mølle havde også en anseelig historie bag sig inden den i dette århundrede blev revet ned. Møllen findes allerede på Resens byplan fra 1677. Denne mølle skiftede fra stubmølle til hollandsk mølle efter en brand i 1857. Billedet viser møllen, som den så ud i begyndelsen af århundredet. I baggrunden skimtes Sct. Mikkel's kirke og til venstre for Smedegade ses Teknisk Skole, som den gang var nybygget og siden er indrettet til handels-skole.

Løvegades mølle eksisterede ligeledes som stubmølle indtil en brand i 1805. Herefter blev møllen genopført i 1806 som den første hollandske mølle ved Slagelse. På billedet, som er fra begyndelsen af århundredet, ses møllen med Løvegades park i forgrunden. Parken lå nordvest for Torden-skjoldsgades udmunding i Løvegade. Søen i parken var oprindeligt branddam. Men da vandværket blev anlagt i 1890, havde søen udspillet sin rolle som branddam, og den blev efterhånden fyldt op med affald og jord.

Mariendals mølle blev opført i forbindelse med møllegård i 1864. Ved en brand i slutningen af 1930'erne blev møllegården raseret. Under krigen blev møllen solgt til nedrivning. Billedet viser møllegården set fra Mariendals Allé. Ikke blot møllegården, men også alléen er nu forsvundet ud af billedet.

Strandvejsmøllen er en af landets bedst bevarede møller. Maskineriet i den er stadig intakt, så den ville være i stand til at male. Blot er klapperne fjernet fra vingerne. Også denne mølle var i sin tid stubmølle. Efter en brand i 1864 genopførtes den som hollandsk mølle. Denne brændte i 1870, hvorefter den nuværende mølle blev bygget. Billedet viser møllen 100 år efter, i 1970. Den blev fra 1916 til 1970 drevet af møller Chr. Jensen, hvorefter Helge Bay forpagtede møllen. Strandvejsmøllen hed tidligere Bredegades mølle, men skiftede til et mere logisk navn, idet den ikke ligger ved Bredegade, men ved Strandvejen.

De hjemløses hjem

Tre forsørgelseshjem har Slagelse haft i tidens løb. De hjemløses hjem kunne de også kaldes.

Her kom landevejens folk, her fandt husvilde midlertidig bolig, og her fik syge, fattige og gamle samt andre, der af skæbnemæssige og sociale årsager var bragt ud af trit, et sted at være.

Det første forsørgelseshjem var bygget på hjørnet af Rosengade og Løvegade i 1807-08. Fattighuset kaldtes det. Forrest blandt initiativtagerne var

forsørgelseshjem eksisterede bygningen i en årrække som en del af gymnasiet. Men efter at gymnasiet var flyttet blev det tidligere forsørgelseshjem revet ned i 1982.

Det tredje forsørgelseshjem lå ved Skovvejen, hvor det blev opført i 1927. En akvarel af dette hjem - signeret A. J. 1933 - findes på Socialforvaltningen. Vi har lånt akvarellen til gengivelse her.

Bestyrer på hjemmet var Chr. Jensen. Han

pastor Hans Bastholm, senere gennem 21 år redaktør af Den vestsjællandske Avis. Det blev bygget for kommunen af Hans Abelin Schou, stamfaderen til slægten Schou i Slagelse.

Et nyt forsørgelseshjem byggedes i Herrestræde i 1867-68. Det ses på et foto, som vi har lånt af Lokalhistorisk Arkiv. Efter at have udtjent som

begyndte som bestyrer ved Herrestræde i 1925 og flyttede med ud til Skovvejen.

Til forsørgelseshjemmet hørte et landbrug. Herfra leveredes grønsager og flæsk til sygehuset og til gengæld modtoges affald til fodring.

Efter Chr. Jensen død i 1947 blev hjemmet nedlagt, og de mere fastboende overførtes til andre

hjem i landet. Bygningen ved Skovvejen blev derefter bolig for læger og sygeplejersker. For en

del år siden blev den revet ned, idet der opførtes nye sygeplejeboliger på arealet.

Fodboldkamp mellem gammelmandsholdene

Fodboldsproget er blevet lidt mere diplomatisk med årene. Billedet viser det, der i 1921 kaldtes gammelmandsspillerne. Det samme, som i dag benævnes old boys.

Gammelmandsholdet i Slagelse havde besøg af Haslev-holdet i tilsvarende aldersklasse.

Af avisreferatet fremgår det, at der også den gang var en vis uenighed mellem byboerne og landboerne om vejret. Det hedder bl.a.:

»Det dårlige vejr - landmændene siger det gode - må tage skylden for meget og også for, at der i går kun mødte 2-300 mennesker ude på sportspladsen for at overvære kampen mellem gammelmandsholdene fra Haslev og Slagelse.

Det blev en spændende kamp, der kun var det at udsætte på, at Slagelse-spillerne næsten var alt for gode«.

Avisreporterens vurdering understregedes af resultatet. Det blev 7-0 til Slagelse, og heraf scorede Ivan Hackenberger de seks mål.

I det dramatiske referat hedder det bl.a.: »Haslev havde det første angreb, og en tid bølgede kampen frem og tilbage, indtil Hackenberger planlagde en bold i nettet. Øvre fra langsiden akkompagneredes begivenheden af de yngre spillere med

tudehorn og ringning med bordklokker, som forresten også trådte i virksomhed, hver gang vognmand Eisensøe, vel banens mest trivelige af de velnærede, satte sig i grønsværen«.

Referatet slutter: »Der blev udbragt lever for de to hold, og en fotograf tog en plade af dem, så var den morskab forbi«.

»Pladen« har vi her. Vi har lånt den af repræsentant Peter Eisensøe, Slagelse - en søn af vognmanden på holdet.

Det er Haslev i de stribede bluser og Slagelse i de ensfarvede. Siddende som nr. 2 fra venstre ses vognmand Chr. Eisensøe, som nr. 4 garvermester Ivan Hackenberger, og som nr. 6 snedkermester Alfred Finnich. Stående som nr. 5 fra venstre ses viktualiehandler Thorvald Nielsen, der var primus motor ved oprettelsen af Slagelse Idrætspark i 1927. Bag hans skulder ses bankbogholder Andersen og ved siden af Thorvald Nielsen står købmand Wilken Jensen. Som tredjesidst i rækken ses snedkermester Laurits Finnich og som næstsidsste snedkermester Frederik Mortensen. Den sidste i rækken er antagelig premierløjtnant Guldberg-Jensen, der var dommer ved kampen.

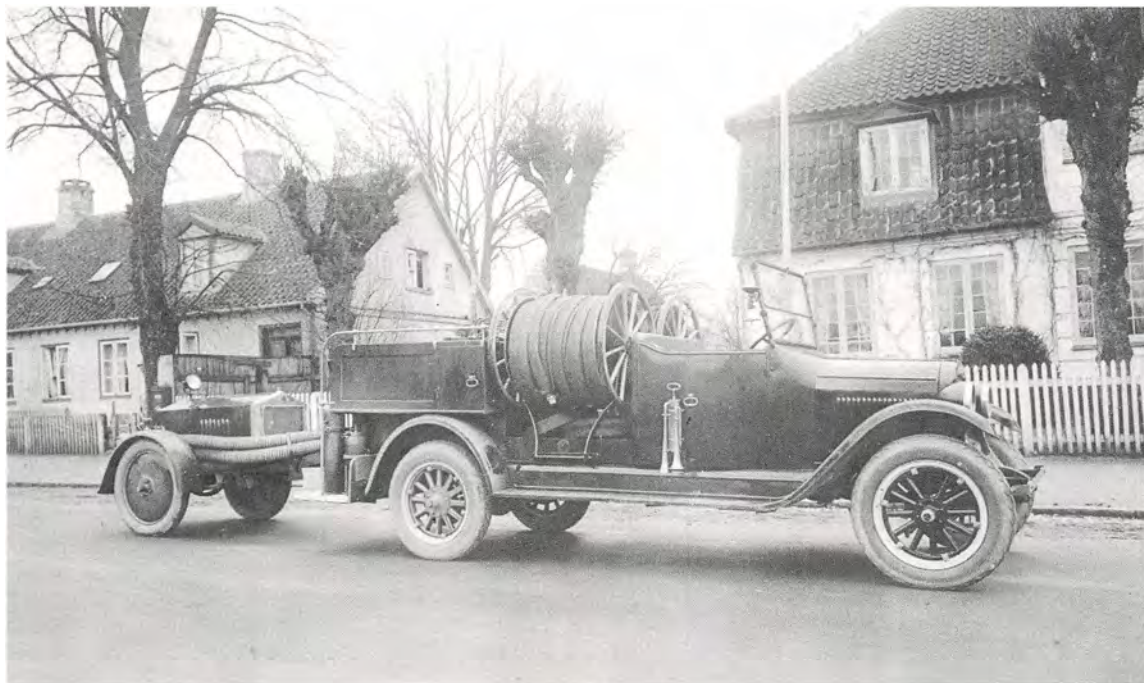
Sidste hestesprøjte og første bilsprøjte

Det er byens sidste hestehåndsprøjte og første automobilsprøjte, der ses på billederne her.

Hestehåndsprøjten blev indkøbt i 1888. Den var i brug sidste gang ved en brand i Holmstrup den 27. maj 1926. Sprøjten står i dag på et museum.

Automobilsprøjten blev anskaffet i 1927. Det over 50-årige køretøj, der har fået navnet Lotte, findes endnu på brandstationen i Slagelse. Den er ikke i køreklar stand i øjeblikket, men var i øvrigt sidst ude på en tur i forbindelse med olieforurening

i en af Slagelses gader den 12. januar 1978. Påhængssprøjten som ses på billedet, har en kapacitet på 1000 liter i minuttet.

Gennem en lang årrække rådede brandvæsenet i Slagelse kun over denne ene automobilsprøjte - og så hestehåndsprøjten, som stod i beredskab. Først i 1939, da krigen kom, blev automobilsprøjte nr. 2 anskaffet. På grund af denne sprøjtes hurtighed blev den kaldt »Lyne«.

Apropos hurtighed har det altid skullet være en af brandvæsenets fornemste egenskaber - foruden evnen til at slukke brande. Hurtighed opnåede brandvæsenet i Slagelse tidligere bl.a. ved, at brandstationen lå på kirkebakken i nærheden af Sct. Mikkel's kirke. Herved gik det altid ned ad bakke, når der var brandudrykning. Også en fordel, fordi brandfolkene ofte selv skulle trække sprøjterne.

Depotmester Georg Christiansen, der har været ansat ved brandvæsenet i Slagelse siden 1943, har

også beskæftiget sig med det historiske. I en artikel i »Strålerørret«, der er medlemsblad for Sammenslutningen af kommunale Brandkorps, har han således fortalt om Slagelse brandvæsen gennem tiderne.

Det fremgår bl.a. heraf, at Borgervæbningen i mere end 200 år tillige fungerede som brandvæsen.

Når en ildebrand opdagedes, blev der klemtet med kirkernes stormklokker. Borgerne var forpligtet til at møde med vand i sluffer og at sætte kar med vand uden for deres huse. Disse kar skulle kone, børn og tyende fylde op med vand under brande.

I 1840 udgik brandkorpset som en selvstændig enhed af Borgervæbningen, men dog således at brandkorpset fortsat skulle stå til rådighed ved øvrige opgaver inden for Borgervæbningen.

Brandkorpset blev indtil 1890 alarmeret ved bytrommen - denne gamle bytromme findes stadig på brandstationen i Slagelse. Senere indførtes

Slagelse Brandkorps 1907. Liggende foran: Arbejdsmand Petersen (til venstre), og karetmager Thomas Hansen. Siddende fra venstre: Underassistent, tømrer Jeppesen, underassistent, murer P. Nielsen, brandassistent, rebslager Morbech, underassistent snedker Thulim og sølvsmed A. Jensen.

Stående fra venstre: Portner Jørgensen, tømrer Th. Olsen, snedker Holm, skomager P. Larsen, snedker Otto Andersen, tømrer Carl Olsen, arbejdsmand Chr. Jensen, arbejdsmand L.P. Hansen og arbejdsmand N.P. Nielsen.

»brandklokker« i hjemmene hos brandmændene. Og når mændene var på deres arbejdsplads, skulle konerne give dem besked ved brandalarmer.

Selv om den første automobilsprøjte ikke blev anskaffet før i 1927, forelå der dog tilbud om en motorsprøjte flere år forinden.

I 1916 foreviste et firma således en motorsprøjte for brandkommissionen og brandvæsenets ledelse i Slagelse. Men man havde så meget tiltro til vandværket, som var blevet anlagt i 1890 og havde et meget stort vandtryk, at man ikke mente at have

brug for en sådan motorsprøjte. Denne indstilling ændredes efterhånden, og i dag har Slagelse brandvæsen ni køretøjer - foruden Lotte. Det er tre automobilsprøjter, to slangetendere, en stigevoan, to tankvogne og en olieforureningsvogn.

Billedet af hestebrandsprøjten er fra en øvelse i 1934, og automobilsprøjten er fotograferet i anskaffelsesåret 1927.

De to øvrige billeder er Slagelse Brandkorps i henholdsvis 1907 og 1920.

Brandkorpsset 1920. Siddende fra venstre: Tømrer Carl Rasmussen, ægpakker P. Nielsen, bankbud P. Nielsen, stadsingeniør Th. Kerstens, skomager Larsen, tømrer Theodor Olsen, Hans Hansen og skomager Chr. Nielsen. Stående fra venstre: Kirkebetjent P. Nielsen, natbetjent Carl Nielsen,

kommuneopkræver H. Hansen, forgylder H. Nielsen, Erik Olsen, tømrer P. Thomsen, slagteriarbejder Jørgen Christiansen, tømrer O. Petersen og portner C. Hansen. V. Christesen - blev hædret med både danske og udenlandske ordener.

Strandlyst med rutschetur

Det var en ordentlig rutschetur i vandet, gæsterne på det daværende Hotel Strandlyst kunne få. At fortryde hjalp ikke, når man først havde taget plads på banen og var på vej ned i susende fart, for med et pragtfuldt plask at havne i Storebælts bølger.

Nu er hele herligheden væk. Rutschebanen gik til under stormvejr for en længere årrække siden, og restaurationen blev revet ned i 1970'erne.

I ca. 80 år eksisterede Strandlyst som hotel og restaurationsvirksomhed og var i alle årene et af slagelseanernes yndede udflugtsmål.

Strandlyst blev indviet i 1895. Det blev bygget af gdr. Lars Peder Jensen, Kr. Stillinge, som på grund af sin tiltagende foredrags- og oplæsningsvirksomhed og de dårlige tider for landbruget ønskede at afhænde sin gård. I stedet valgte han badehotelvirksomheden.

De første år, Strandlyst eksisterede, var inden bilernes tid. Slagelseanerne kørte til stranden i hestekøretøjer. Det var, da man i sommerrevyen på Casino sang: »Ved Næsby er der bade, og folk de er så glade. I lange raske rade, ruller vogn på vogn derud«.

Og havde folk ikke madkurven med, kunne den side af sagen klares på Strandlyst. Et stykke smørrebrød med fedekalv eller lammesteg kostede 10 øre, og skulle det være med hummer eller rejer, var det 15 øre. En pilsner kostede 20 øre, og det samme var prisen for en kop kaffe med wienerbrød.

Fra restaurationen var der en storslået udsigt over Storebælt til Sprogø og Musholm og i klart vejr helt til Fyn.

Til badningen var udstyret meget anstændigt og måske også lidt omstændeligt. Damernes badedragter gik godt op i halsen og var forsynet med bærekraue samt flæser ved knæene, hvor dragten sluttede. På fødderne var det lærredssko og hovedbeklædningen var gule voksdug-badehætter. Således klædt på vovede damerne sig ud fra badehuset, som lå afskærmet fra herrernes badehus.

Herrerne var på nogenlunde tilsvarende vis klædt grundigt på.

I den nyere tid var der i en årrække rutschebane fra restaurationsbygningerne og ud i vandet, således at nedstigningen ikke behøvede at volde besvær.

Restaurationsvirksomheden ophørte i 1972, hvorefter lokalerne lejedes ud til private fester. Men efter et par år ophørte også dette. Arealerne blev udstykket, og restaurationslokalerne nedrevet, men beboelsen bevaret.

Billedet af rutschebanen har vi lånt af Helge Christiansen, Bildsø, mens billedet af hotellet er fra Lokalhistorisk Arkiv.

De fattiges dyrehavsbakke

Stedet her kaldtes i mere humoristiske vendinger for »De fattiges dyrehavsbakke«, men officielt hed det Villadsens Minde.

Oprindelig var det en landbrugsejendom. Den blev købt af Hans Villadsen i 1877 og indrettet med restauration og pensionat. Og for en lang

Når de mere velbeslåede tog til Strandlyst ved Næsbystrand og købte det lidt dyrere smørrebrød til 10 øre pr. stk., drog de mindre bemidlede til Villadsens Minde, medbringende madkurv. Her kunne de få varmt vand til kaffe og dermed begrænse udflugtens udgifter. Måske også ved at købe det mere flade og billigere smørrebrød. For servering var her. Og populært var stedet - med keglebane, dansehal og badeanstalt.

årrække blev det et af slagelseanernes yndede udflugtsmål.

Den 15. juni 1943 købte Københavns Kommune-lærerforening Villadens Minde af bagermester J. Lindeskov, og ejendommen blev indrettet til feriekoloni for børn. Efter sammenslutning i Københavns Lærerforening i 1967 drives feriekolonien af denne og under navnet »Næsbystrand«.

Mælkeemandens morgenmusik

Når mælkeemanden kørte gennem gaderne med hestevogn, ringede han med en klokke. Selv om ikke alle brød sig om at blive vækket på denne måde, var det dog en form for morgenmusik, der mindede om mad, og det er for de fleste ikke noget kedeligt emne.

Ved 6-tiden kørte vognene ud, og så kom de igen ad samme rute henimod middag. Så var der ekstra forsyninger på trapperne, eller måske var det regnskabets time, der var inde. Vognene kørte ud hver dag hele ugen igennem, lørdag og søndag med. Til gengæld havde kuskene fri tirsdag fra kl. 12.

Mælkekompaniet, som lå i Parkvænget, havde otte heste på stald. Syv vogne kørte dagligt ud - den ottende hest var i reserve.

Efter krigen, da træerne næsten voksede ind i himmelen, anskaffedes motorkøretøjer, og hestekøretøjerne blev solgt eller foræret bort. Bl.a. fik spejderne et af dem.

Billedet af mælkevognen antages at være fra omkring 1920. Manden på kuskesejdet har vi ikke navnet på. Omgivelserne er Stenstuegade. Vi har lånt billedet af Chr. Eisensøe, Skovse.

Brændstoffet i brændpunktet

Brændstof har altid været i brændpunktet. Men ikke mindst i de senere år, hvor bl. a. spørgsmålet om udkørslen af benzin, olie og petroleum har sat sindene i røre, været ved at lamme samfundet og vælte regeringen.

Her er et par billeder fra en tid, hvor udkørslen af brændstof var en mere sindig sag. Billederne, som vi har lånt af købmand Hans Poulsen, Slagelse, er fra omkring 1920-25. På den ene er en tankvogn, forspændt to rolige jyder, på vej rundt med petroleum fra købmand Peter Axelsen til detailhandlere og større forbrugere. På kuskæsædet er Peter Hansen, som har stråhatten på i det lune

sommervejr. Billedet er taget på hjørnet af Herrestræde og Stenstuegade.

Peter Axelsen, hvis virksomhed lå i Hestemøllestræde, havde agenturet for DDPa - Det danske Petroleums Aktieselskab. Han fik bistand af købmand Chr. Poulsen, Slotsgade, der stod for aftapningen på flasker og udbringningen af disse.

Billedet af vognen med flasker er taget på Sdr. Stationsvej. Forspændt er et par frederiksborgere og på kuskæsædet Olsen. I modsætning til det andet er det et vinterbillede med sne i gaderne, så flaskerne med petroleum har hygget ekstra med lys og varme i hjemmene.

Rejsen til månen fik vind i sejlene

Sommerrevyen »Rejsen til månen«, der spillede på Casino i 1926 fik i bogstaveligste forstand vind i sejlene, da vingerne på Slagstrup Mølle blev forsynet med en reklametekst.

Johs. Damsgaard, Ærlebjerg, Ll. Valby, der den gang drev møllen, var formand for foredragsforeningen, og derigennem stiftede han bekendtskab med teaterdirektør Elith Petersen. Teaterdirektøren gæstede ofte foreningen med sine tournéer, og hver sommer var mindst en af revyens forestillinger reserveret foredragsforeningens medlemmer.

Da Johs. Damsgaard stod over for at skulle forny sejlene på et par af sine møllevinger, foreslog han, at Elith Petersen bekostede de nye sejl, mod at han fik lov til at forsyne dem med en reklametekst. Det var Elith Petersen med på. Han anskaffede de to nye sejl, som kostede 75 kroner. De to øvrige var nylig skiftet ud. Reklameteksten blev udført af Casinos teatermalere på deres værksted på Casino.

Elith Petersen spillede sommerrevy tre år i træk i Slagelse fra 1925 til 1927.

Hans kone medvirkede i revyerne, og de to blev efterhånden nære bekendte med møllerparret i Slagstrup. Det medførte den pudsighed, at møllerens hund blev opkaldt efter teaterdirektøren. Elith Petersen vidste ikke noget om dette, før han en dag kom på besøg, og det blev demonstreret for ham, at hunden lød navnet Petersen. Elith morede sig over dette.

Slagstrup Mølle var i Johs. Damgaards eje fra 1920. Efter at vingerne var blæst af under en storm i 1929 blev møllen revet ned. På landejendommene havde man efterhånden fået elektricitet og malede

selv i udstrakt grad korn til husdyrene. På denne baggrund fandt Johs. Damsgaard ikke, det kunne betale sig at istandsætte møllen. Til møllen hørte et

landbrug på ni tønder land, som Johs. Damsgaard drev indtil 1943, da han overtog gården Ærlebjerg i nabolaget.

Gymnastik af gammelmandsholdet

Gymnasterne her kaldtes gammelmandsholdet. Det var inden, man fandt på betegnelsen motionsgymnaster. Billedet er taget uden for Casino i forbindelse med en opvisning den 23. marts 1930. Holdet blev ledet af den 28-årige Poul Jensen, der nu bor Kærebjergvej, Boeslunde, og som vi har lånt billedet af. Hans far, den 66-årige Niels Jensen, Neble, var fanebærer.

I opvisningen deltog 500 gymnaster, fordelt på 21 hold. Det var 100 gymnaster og fem hold flere end året før.

Som sædvanlig havde opvisningen samlet mange mennesker - så mange, at det kneb at finde plads

til gymnasterne, skrev Sorø Amtstidende i et referat dagen efter.

Direktør P. Madsens orkester leverede musik til opvisningen.

- At komme ind på en nærmere omtale af de enkelte holds præstationer ville føre for vidt, konstaterede avisen, men efter en omtale i store træk fandt bladet dog anledning til følgende bemærkninger: Opvisningen sluttedes af gammelmandsholdet fra Boeslunde: flot indmarch med fhv. gdr. N. Jensen, Neble, som fanebærer, udmærkede øvelser på gulvet og overraskende spring og - navnlig - smidighedsøvelser.

Det første hold studenter

Det første hold studenter i Slagelse sprang ud fra Almenskolen den 25. juni 1930.

- Ved godt 15-tiden samledes de glade unge mennesker foran skolen for at begive sig ud på den »traditionelle« køretur gennem byen, skrev Sorø Amtstidende i et referat. I to vogne kørte de fra

Også fra adskillige ejendomme blev der kastet blomster ned over vognene.

Studenterholdet var på i alt 18, og på billedet er det fra venstre mod højre:

Jørgen Wille, Helge Andersen, Helga Pedersen, Gerda Drost, Gustav Møller, Irma Larsen, Jens

skolen ad Herrestræde, Bredegade, Gl. Torv, Nytorv og Nygade til Schweizerpladsen og tre gange rundt om hesten for så at fortsætte mod skolen - forfulgt af regn og torden.

På Schweizerpladsen var der samlet mange mennesker, som råbte hurra for studenterne og kastede blomster op i vognene til dem.

Arnth Jensen, Inga Bagge, Kay Dyhr, Axel Vege-
ner Mortensen, Olaf Knuthsen, Eva Holst, Ger-
rud Lassen, Ingeborg Christiansen, Egon Mølvig,
Karen Jensen, Ingrid Tomsgaard og Ellen Dyhr.

Fyrtårnet og Bivognen - og torvet i trediverne

Fyrtårnet hedder en bygning på Nytorv. Den har naturligt nok fået sit navn på grund af sin anselige højde. Fem etager er den på - som den eneste beboelsesejendom i Slagelse.

Tidligere var der en bygning, som kaldtes Bivognen - omend det officielle navn var Bellevue. De to var henholdsvis cafe og restaurant og supplerede hinanden godt. Ikke mindst på torve- og markedsdage var de populære steder. Billedet her er netop taget på en markedsdag - en dag med hestemarked i begyndelsen af trediverne. Det tidsmæssige ses bl.a. af bilmodellejerne. Men også andre træk fortæller det. I forgrunden til højre det dengang næsten nye springvand, Sct. Michael og dragen, som fik sin plads her, efter at Sct. Mikkel's kirke var blevet

frilagt ved nedrivningen af bygninger i 1930-31. Ude på Nytorv står det gamle springvand fra 1893. Det måtte vige for bilerne og trafikken i midten af trediverne. Samtidig blev markedshandelen flyttet andre steder hen i byen.

Fyrtårnet og Bivognen, der ses til venstre i billedet, eksisterer stadig som bygninger, men som beværtninger tilhører de nu en svunden tid - ligesom torve- og markedshandelen på Nytorv. Navnet Fyrtårnet står stadig på facaden af den høje bygning mens navnet Bellevue er fjernet fra den mindste, og de færreste måske også i dag aner at den tidligere i daglig tale kaldtes Bivognen.

Billedet har vi lånt af Johs. Damsgaard, Ll. Valby.

Tre traktorer for en sten

Tre traktorer måtte tages i brug, da en stor sten i 1934 flyttedes fra Testgårdens mark til Tårnhøjgårds indkørsel i Kr. Stillinge, hvor den stadig står med indskriften »Tårnhøjgård 1934«.

Stenen lå i undergrunden på Testgårdens mark og generede bl. a. under pløjearbejde. Derfor skulle den fjernes. Men i stedet for at sprænge den bort, fandt daværende mekaniker Knud Jacobsen, Kr. Stillinge, på, at den kunne opstilles ved Tårnhøjgård. Denne gård rådede over ikke mindre end to traktorer og dermed et usædvanligt antal mekaniserede hestekræfter efter datidens forhold.

Tårnhøjgård ejedes af Knud Jensen. Han overtog gården i 1920, og allerede året forinden blev der anskaffet traktor til Tårnhøjgård. Den fulgte

dog ikke med i handelen ved ejerskiftet, og i 1920 købte Knud Jensen selv en traktor - en International, to cylindret. Det er den, der ses bagest i rækken på billedet. Den næste er en Massey Harris, også fra Tårnhøjgård, og den forreste er en Fordson, tilhørende Laurits Jensen, Kr. Stillinge.

Arbejdet med at grave stenen fri og flytte den de 5-600 meter tog tre dage i alt. Transporten af stenen foregik på den måde, at den blev rullet ved traktorenes kraft.

Stenen er omkring et par meter høj, som den er opstillet ved Tårnhøjgård, og den er anslået til at veje helt fra omkring 2,5 til 5 tons.

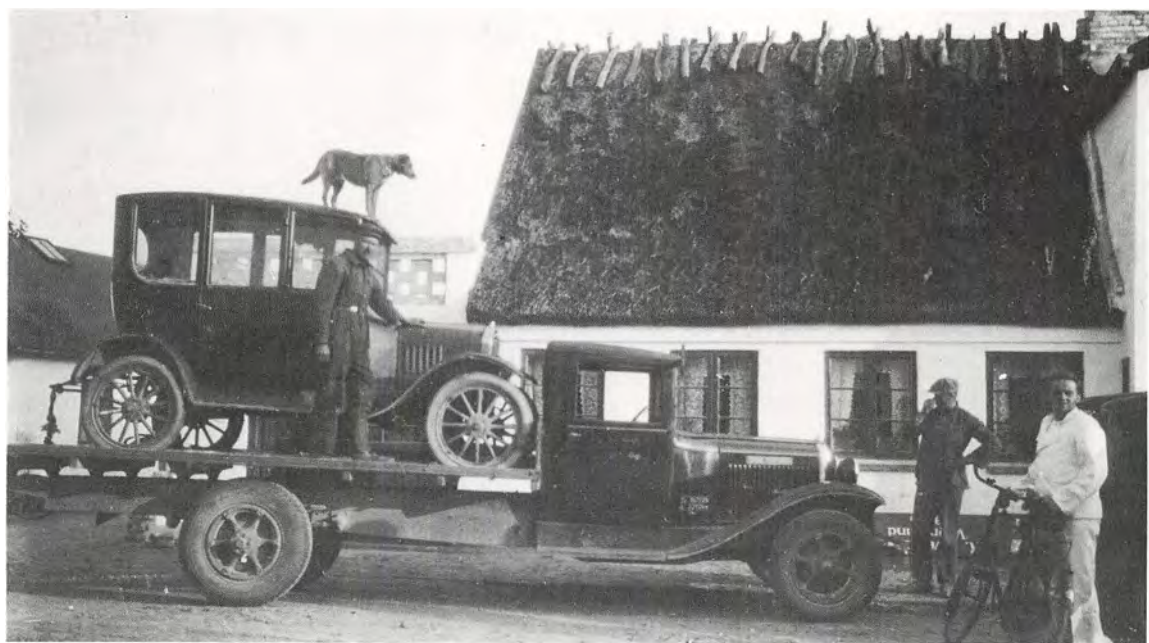
Billedet er taget af Ejner Thomsen, Sorø, som dengang var brugsuddeler i Kr. Stillinge.

Tusindkunstner og hundekunst

Nu hedengangne Peder Holm, Kr. Stillinge, var alt-mulig-mand og tusindkunstner. Officielt var han cykelsmed og havde nedsat sig med mekanisk værksted i Kr. Stillinge. Han gik tillige ud og lavede småreparationer for folk, murede og tømre-

dengang var ret så ny og moderne - læsset på ladet af Peder Holms lastvogn, mens han selv står ved siden af.

På taget af bilen viser hans hund en af sine små kunster - hundekunst på højt plan - mens den tager

de og var i det hele taget i stand til at løse både små og store tekniske problemer på en række områder.

Reparere biler kunne han også, og når motoren skulle tages ud af en vogn eller sættes i igen, hændte det, at han måtte have bud efter brugsuddeleeren. Han forstod at benytte sloganet »Brug Brugsen« - endnu inden det var opfundet.

På billedet er en høj gammel Ford - omend den

det store overblik. Peder Holm boede med sin familie i huset til højre. I baggrunden til venstre den gamle brugsforening, der blev revet ned i 1936 og en ny opført på stedet. Billedet er således senest fra midten af trediveerne. Det er taget af daværende uddeler i Kr. Stillinge, Ejner Thomsen, som senere blev konsulent i Øernes Andelsselskab og nu bor i Sorø.

25 vindmøller i Stillinge sogn

Historisk kan opregnes 25 vindmøller i Stillinge sogn. Det resultat er gdr. Helge Christiansen, Glenhøj, Bildsø, kommet til.

Der var tre større vindmøller, hvor offentligheden kunne få malet. Det var i Stillinge, Bildsø og Kelstrup. Kun Kelstrup mølle er bevaret, men uden vinger.

Stillinge mølle forsvandt ud af billedet i begyndelsen af tyverne, idet den løb løbsk og brændte, men ikke blev genopbygget.

Stillinge Mølle, fotograferet 1909.

Tårnhøj mølle i Bildsø blev revet ned i 1967. Også den var på slutningen uden vinger. Den var i brug indtil 1960, de sidste 10 år med motor.

Udover de tre vindmøller, hvor offentligheden havde adgang til at få malet, var der 22 større og mindre til privat brug samt et par vandmøller.

I øvrigt er det ikke blot møllerne, men alt det historiske, der har Helge Christiansens interesse.

Tårnhøj Mølle, 1932.

Han samler Stillinge sogns historie i nært samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse, som han udveksler kopier med.

Kelstrup Mølle, 1956.

Første danske fly over ækvator

Flyveren Michael Hansen har borgerbrev som kuffertfabrikant i Slagelse. Men meget har han ikke benyttet sig af det. I stedet for at fabrikere dette ellers så nyttige rejseudstyr blev hans liv et rejseeventyr i sig selv.

Som radiotelegrafist har han befærdet de syv verdenshave, han har sejlet med undervandsbåd i danske farvande, været med Eigil Knuths og Ebbe Muncks Grønlands-ekspedition og som pilot ført det første danske luftfartøj over ækvator på en kapflyvning England-Australien.

Om sit liv i luften har Michael Hansen skrevet to bøger. Den ene er »43.000 km gennem luften«, der handler om kapflyvningen til Australien, og den anden »På danske vinger i syd og nord«, hvor han bl. a. fortæller om en flyvning til Kapstaden i Sydafrika og flyvningen i forbindelse med Grønlands-ekspeditionen. I øjeblikket skriver Michael Hansen på sine erindringer, hvor han bl. a. fortæller om sin tid i Slagelse. Hans forældre flyttede fra København til Slagelse i 1916 - da han var 13 år. Michael Hansen, der nu bor i Rungsted, bliver således 80 år i 1983 - den 14. januar.

Radiotelegrafist var Michael Hansen i årene 1921-23, hvorefter han kom tilbage til Slagelse.

Efter 2-3 år med kuffertfabrik på Herluf Trollesvej og en læderhandel på hjørnet af Skt. Mikkelsgade og Valdemarsgade, som han drev sammen med sin mor, Sofie Hansen, blev han indkaldt som værnepligtig. På et af billederne ses fru Sofie Hansen i døren til forretningen.

Som en af de få har Michael Hansen gjort tjeneste ved alle tre grene af forsvaret - hæren, flåden og flyvevåbnet. Om baggrunden for sin omstigning fra undervandsbåd til fly har Michael Hansen bl. a. denne bemærkning: Flyvningen krævede, at man skulle igennem omtrent de samme prøver som sejladsen med undervandsbåde.

Kapflyvningen, som gik fra London til Melbourne i Australien i 1934, var arrangeret i anledning af staten Victorias 100 års jubilæum.

Af de 21 startende maskiner gennemførte de nituren. En maskine fløj undervejs mod en bjergside, og de to ombordværende blev dræbt.

Michael Hansens maskine blev nr. 7. Maskinen var en en-motors Desoutter, som han havde købt af Det danske Luftfartsselskab. På et andet billede ses Michael Hansen sammen med sin mekaniker Daniel Jensen og maskinen, de fløj med. Turen London-Melbourne tog ialt 11 døgn og 13 timer.

Der blev mellemlandet for hver ca. 1000 km. De 43.000 km var hjemturen iberegnet, hvor man naturligt nok tog sig lidt bedre tid end under selve kapflyvningen.

Michael Hansen var ved afrejsen løjtnant, men blev ved ankomsten til Melbourne udnævnt til premierløjtnant. Da Michael Hansen i 1962 blev pensioneret, var han oberstløjtnant og chef for Flyvestation Vedbæk.

I bogen »På danske vinger i syd og nord«, som udkom i 1941, skriver Michael Hansen bl. a.: Om det er vikingebloodet i mine årer, der får mig til stadig at drømme om at tage del i nye eventyr, skal jeg lade være usagt. En ting er imidlertid sikkert. Selv om jeg har været så heldig at opleve en hel del mere, end det er de fleste mennesker beskåret, så er jeg ingenlunde blevet mæt. Jeg kan simpelt hen ikke lade være med at syse med nye planer, så snart en plan er blevet gennemført. Jeg har tilbragt mange timer med et verdenskort foran mig og i tankerne gennemfløjet den hele verden. Og det mærkelige er, at de fleste af de planer, jeg har udkastet, er blevet til virkelighed - men ganske vist først længe efter, at jeg har opgivet dem som uigennemførlige.

Da jeg i 1934 fløj til Australien, var det på ingen måde nogen ny plan. Jeg havde selvfølgelig ikke og kunne ikke forudse, at der ville blive arrangeret en kapflyvning dertil, men allerede nogle år i forvejen havde jeg en plan om en flyvning til Melbourne

færdig. Det eneste, jeg manglede for at kunne gennemføre den, var - penge. Og desværre er det nu engang sådan, at der skal bruges penge til den slags foretagender. Når man derfor ikke fra naturens hånd er udrustet med en sådan rigelighed af jordisk gods, at man selv kan finansiere de planer, man udkaster, ja, så bliver det hele hundrede gange vanskeligere.

Men lige som det morer nogle mennesker at samle på frimærker eller lege med legetøjstog eller tinsoldater, sådan har det moret mig at udkaste planer om flyvninger, selv om jeg meget vel vidste, at der kun var en meget lille chance for at få mine planer realiseret.

Så vidt jeg husker, var det allerede i 1929, to år efter at jeg var begyndt at flyve, at jeg udkastede min første plan om en langflyvning. Den gang var det Amerika, der var målet, og flyvningen var tænkt at gå via Grønland. Planen var lige ved at blive til virkelighed. Det var virkelig lykkedes mig at få tilsagn om en ret betydelig pengesum til planens gennemførelse. Der manglede ikke så forfærdelig mange penge - men de blev til gengæld ved at mangle. Planen måtte opgives.

I 1938 kom den pludselig til ære og værdighed igen, om end i en noget ændret form. Jeg kom virkelig til at flyve på Grønland, således at de undersøgelser om grønlandske forhold, jeg havde foretaget ni år forinden, ikke var helt omsonst, skriver Michael Hansen.

Da rygtet blev til alvor

I begyndelsen af anden verdenskrig løb rygtet flere gange, at tyskerne var gået i land i Korsør. Og ikke mindst lød det naturligvis blandt soldaterne på Slagelse kaserne.

Om morgenen den 9. april blev rygtet til alvor.

De tyske tropper rykkede frem ad landevejen fra Korsør mod Slagelse, mens deres fly kredsede over byen.

- Vi blev vækket om natten og kom ud på den lille eksercerplads ved Rosenkildevej, fortæller

faldt tyskerne ned på maven og lå og stirrede på os. De var bange for os. De troede selvfølgelig, vi ville skyde.

Da vor befalingsmand så det, sagde han: Vend ryggen til soldater. De er bange for os. Og tag det så bare stille og roligt.

Tyskerne var siden inde i kasernens kostforplejning og spise før danskerne.

Billederne her, som vi har lånt af Erik Frederiksen, viser dels tyskerne, da de er på vej fra

repræsentant Erik Frederiksen, Slagelse, der var blandt soldaterne på kasernen. På eksercerpladsen blev vi opstillet kompagnivis og fik udleveret skarp ammunition, som vi fyldte i geværernes magasiner. Hvorefter vi bare stod og ventede.

Og så kom tyskerne. De første på motorcykler og de næste i biler. De var meget nervøse. Men der var jo kommet besked fra København om, at der ikke måtte gøres modstand.

Vi blev stående i kompagnierne og skulle aflade geværene. Den slags foregår som bekendt ved at tage geværene op foran sig, og da vi gjorde det,

kostforplejningen hen over kasernegården, dels tyske tropper, der i lastbil ankommer fra Korsør og svinger ind ad kaserneporten ved Kastanievej.

Det var 19. bataljons 1. kompagni, der lå på kasernen, mens 19. bataljons 4. kompagni var indkvarteret på Landmandshotellet. Tyskerne forlod kasernen samme dag og fik kvarter i Casinos kongressal, men rykkede siden under besættelsen ind på kasernen.

Fælles nationalt fodslag

Under besættelsen var der flere måder, hvorpå den danske nationalfølelse kom til udtryk. En af dem var alsang, hvor man samledes for at synge de gamle danske fædrelandssange. En anden var algang - fælles traveture - også i en slags protest mod tyskerne i landet.

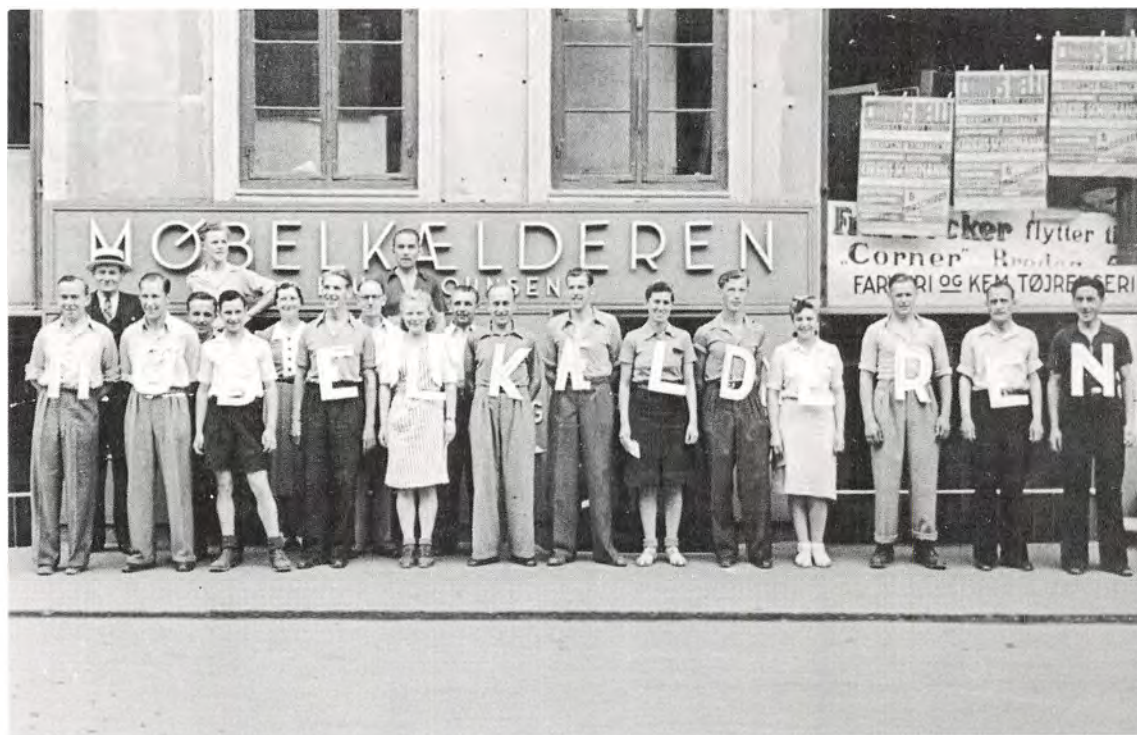
Billedet er fra en algang for medarbejdere i Møbelkældereren på Gammeltorv og møbelfabrikken Jofa på Sorøvej. Turen gik til Brorupgården i Havrebjerg - en strækning frem og tilbage på ialt en halv snes kilometer.

Alsang og algang hørte til de mere fredelige foreteelser under krigen, og de faldt bort, efter-

hånden som spændingsforholdet mellem landets borgere og besættelvestropperne øgedes. En undergrundsbevægelse voksede frem og markerede på anden og alvorligere vis landets selvstændighedstrang.

Møbelkældereren og fabrikken Jofa ejedes dengang af fru Marie Johnsen med hendes søn Orla Johnsen som kompagnon.

Vi har lånt billedet af fru Annelise Petersen, Løvegade, hvis mand, nu afdøde snedkermester Frede Petersen, i en halv snes år var ansat på møbelfabrikken Jofa.

Bombenedslag holdtes hemmelige

Under besættelsen var der pressezensur, og befolkningen fik ikke gennem aviserne noget at vide om de fem flyverbomber, der faldt over Bildsø om aftenen den 27. februar 1942.

Sorø Amtstidende bragte dagen efter en notits, hvori det hed: »Hos arbejdsmand Kaj Jensen, Bildsø, faldt et ur i aftes pludselig ned. Herved pådrog fru Jensen, der lå i sengen efter en nylig overstået fødsel, sig et chok, så hun af Falck måtte bringes på sygehuset«.

Det var rigtigt, at fru Jensen, der lå i sengen efter en fødsel, kom på sygehuset med chok, men at årsagen til choket var bombeeksplosionerne, fortaltes ikke.

Bomberne blev droppet af et engelsk fly, der var forfulgt af tyske og ville lette sin last. Kun to af bomberne eksploderede - den ene af disse faldt på hård jord, den anden i en vejgrøft - mens de tre øvrige, der endte i blød markjord, ikke eksploderede. De var inden nedkastningen blevet afmonteret af englænderne.

En del huse blev beskadiget, bl. a. fodermesterboligen på Tårnhøjgård, hvori Kaj Jensen og hustru boede. Huset lå mindre end 100 meter fra bombernes nedslagssteder. Ved lufttrykket fra eksplosionerne blev taget revet af og ruderne sprængte. Adskillige bombesplinter borede sig ind i væggen. Huset blev istandsat, og er det samme, som i dag ligger Grønhøjvej 7.

På det ene billede ses fodermesterboligen efter ødelæggelserne, og på det andet nedslagsstederne for de tre ueksploderede bomber, der faldt på Grønhøjgårds mark. Bomben, som ligger i forgrunden, søgtes gravet fri og fjernet, men det måtte opgives. I dag pløjes og harves der hen over

stedet, hvor bomben ligger syv-otte meter nede. Risikoen for eksplosion blev fjernet samtidig med tændsatsen. Den bombe, som faldt lidt længere henne på marken, blev gravet fri og bragt til København, mens den, der faldt længst henne, blev bortsprængt.

Eftersøgning af bomber

Et hold, der skulle eftersøge forsagere, blev sat sammen, efter at der den 27. februar 1942 var faldet flyverbomber i Bildsø.

På billedet af holdet ses i forreste række politibetjent Sigurd Jensen. Til venstre for ham er premierløjtnant Frederiksen og til højre oversergent Jensen. Manden i kedeldragt og flyverhjelmer er chauffør for holdet og kommer fra Næstved kaserne. Soldaterne i Slagelse havde ingen vogne til rådighed.

Blandt de menige soldater højere oppe ad trappen ses i forreste række som nr. 1 fra højre Kaj Christensen, nu snedkermester i Slagelse, og som nr. 2 fra venstre i samme række Erik Frederiksen, der i dag er repræsentant og ligeledes bor i Slagelse.

Soldaterne var genindkaldte infanterister. I første omgang var de hjemsendt efter kun et halvt års tjeneste, da tyskerne besatte Danmark i april 1940. Men i 1941-42 blev de genindkaldt til endnu et halvt års tjeneste, hvor de passede det danske depot på kasernen i Slagelse.

Bortset fra administrationabygningen og den danske depotbygning var kasernen i Slagelse taget i brug af tyskerne. De danske soldater var derfor indkvarteret på soldaterhjemmet, der kort forinden var flyttet fra Schweizerpladsen til Kastanievej.

Vinteren 1942 var hård - den hårdeste af de isvintre, som fulgte i træk under besættelsen. Det frøs ned til 31 grader.

- Vi havde sovesal i loftsetagen på soldaterhjemmet, fortæller Erik Frederiksen. Det var lige under taget, hvor teglene var uden beklædning eller isolering, og flere af de i alt 14-15 mand fik forfrysninger i ørerne. Men så fik vi lov til at flytte ned i en af stuerne.

Vores opgave var stort set kun at passe det danske depot på kasernen. Derudover havde jeg hveranden uge ordonnanstjeneste i den danske administrationsbygning, hvor oberstløjtnanten boede, og hvor der var forskellige kontorer.

Eftersøgningen af bomberne kom som en ekstra opgave. Vi gik i kæde hen over markerne. Man vidste ikke, hvor mange bomber, der var faldet. Vi fandt tre ueksploderede, mens to var eksploderet ved nedslaget.

Billedet af »bombeholdet«, er taget på trappen til soldaterhjemmet. På det andet billede ses holdet ved et af bombe-nedslagsstederne. I baggrunden en ejendom på Krænkerup mark, som dengang blev drevet af Jens Jeppesen og nu ejes af Ejner Jacobsen.

En sprængningskommando tog sig i øvrigt af ueksploderede bomber, efter at de var stedfæstet. Det viste sig, at de ueksploderede bomber var afmonteret, inden de var kastet fra det engelske fly - et fly, som var forfulgt af tyske og derfor ville lette sin last.

Da byen vågnede op til frihed

Det blev fred og ikke kamp, Slagelse vågnede op til den 5. maj 1945. Dagen forinden havde Sorø Amtstidende i en overskrift på forsiden meddelt, at krigen nærmede sig hurtigt Danmarks grænser. Spændingen var stor - ville tyskerne kapitulere forinden?

Svaret kom i radioen allerede om aftenen den 4. maj - al modstand i Nordtyskland skulle ophøre.

Danmark atter frit, hed det i en overskrift i avisen lørdag den 5. maj.

- Så vågnede vi op til den første morgen i et frit Danmark efter fem års utryghed, skrev Sorø Amtstidende. Udtrykket vågnede var måske ikke heldigt valgt, tilføjedes det. Masser af mennesker fik ikke søvn i øjnene natten forinden af glæde over den nye frihed og i forventning om de begivenheder, den forestående dag ville bringe.

Lørdag den 5. maj stod i Slagelse helt i frihedsbevægelsens tegn, hed det videre. Der blev foretaget arrestationer i stort tal af borgere, mænd og

Tre frihedskæmpere ved den sydlige indfaldsvej til Slagelse.

kvinder, som mistænktes for at have arbejdet for fjenden i besættelsestiden. Råb fulde af foragt lød fra tusinder af struber, hver gang en arrestant fulgt

Tyskerne måtte gå hjem. Her er en troppeafdeling på vej gennem Bredegade mod Korsør.

Autografjægere uden for politistationen, hvor frihedskæmperne havde hovedkvarter.

i hælene af maskinpistolbevæbnede frihedskæmperne måtte vandre i cellen over ting- og arresthusets høje trappe. Forretningerne lukkede ikke op i

Slagelse om morgenen og heller ikke kontorerne. Byen klædtes, fra det blev lyst, i flag som aldrig før. Dannebrog sås fra hvert eneste hus, ja snart i hvert et vindue var papirflag stillet op. Foruden de røde og hvide sås Union Jack og Stjernebanneret. Før klokken var otte, fyldtes gaderne i byens indre af mennesker så tæt, at frihedskæmpernes biler havde det største besvær med at slippe igennem.

Højttalervogne og højttalere i radioforretninger udsendte opfordringer til roens opretholdelse, og der blev givet meddelelse om, at arrestationer var i gang. - Hvis nogen føler sig anholdt med urette, sagde en af speakerne, bør vedkommende undlade at protestere og i stedet følge med. Hans sag bliver grundigt undersøgt.

Politistationen og tinghuset var centrum for dagens begivenheder. Tusinder af mennesker fyldte efterhånden Rytterstaldsstræde fra Slotsalleen til Bjergbygade, og frihedskæmpernes aktioner blev fulgt med den største opmærksomhed.

Snese af biler med svært bevæbnede frihedsfolk passerende på vej ud eller hjem med resultater i

To trætte tyskere har indledt den lange hjemrejse til fods.

form af arrestanter eller fundet gods af forskellig slags.

Blandt de anholdte var mennesker, alle og enhver i flere år havde mistænkt for at være tyskernes betalte håndlangere og bagmænd for de mange arrestationer, Gestapo med mellemrum havde gennemført. Der sporedes ingen medlidenhed. Råbene af håb og befrielse bruste som en orkan gennem gaden, hver gang en arrestant førtes ind bag celledøren. Mange drog suk af lettelse. Her så man endelig plageånden uskadeliggjort, efter at de gennem krigsårene havde spredt frygt og ængstelse om sig.

Enkeltvis eller i små grupper vendte en del af Slagelses politistyrke tilbage i formiddagens løb. Det var civilklædte mænd. De fleste kom fra ophold »under jorden«, skæggede med partisanrifler og maskinpistoler. De slagelseanske politifolk hilstes med stærke hurraråb, efterhånden som de mødte op, skrev Sorø Amtstidende.

Billederne her er lånt af lærer H. Bjørnvad, Haldagerlille.

Tyske forsyningsvogne har sat kursen mod hjemlandet efter kapitulationen. Det var landbrugsvogne, som tyskerne havde efter felttoget i Polen.

Da englænderne kom til Slagelse

Et mere festligt og glædestrålende ansigt end det byen præsenterede søndag den 6. maj 1945, da englænderne kom til Slagelse kunne simpelthen ikke ses.

Et øresønderrivende glædes- og sympatiskrig løftede sig mod himlen, så snart man fik øje på den engelske kortege. Forrest kørte en af de danske frihedskæmpervogne, hvori sad chefen for ca. 15

Spændt forventning før englændernes komme.

Det konstaterede Sorø Amtstidende i en reportage dagen efter. Dannebrogflag var placeret i så store mængder på mennesker og huse, at man ikke forestiller sig det uden at have set det, skrev bladet.

Ved godt 15-tiden rullede de første englændere ind gennem Bredegade - fem vogne ialt. Men hvad er fem travle vogne til en så stor ventende forsamling, hvor hver enkelt brænder af nervøs længsel efter at trykke en af de brave englændere i hånden.

medlemmer af den engelske informationstjeneste sammen med den danske oberst Højland-Christensen og et par danske frihedskæmpere. I den næste vogn, den engelske førervogn, sad byleder Tretow-Loof sammen med englænderne. De efterfølgende vogne var ørkenvogne, hvor de solbrændte, smilende, englændere der alle var af officerrang, sad frit beskuelige, iført de kække baskerhuer, og ivrigt vinkende. Bagefter kørte en tysk ledsagerbil, der ellers havde kørt foran for at forebygge eventuelle vanskeligheder, med de tilbageværende

tyskere. Ved Vårby Bakke, hvor Slagelses frihedskæmpere mødte englænderne, havde den tyske vogn fået ordre til at køre bagved så englænderne kunne komme først gennem byen.

Ved Klingeberg steg kaptajnen i førerbilen ud og skulle just til skridte fronten ved de opstillede frihedskæmpere af, da en anden kaptajn kom ilende og ivrigt forklarede, at det var umuligt, at man kunne få tid til at hilse på partisaner, og så steg de alle på bilerne og kørte hurtigt gennem byen ud ad Sorøvej.

I forbifarten hoppede Sorø Amtstidendes medarbejder på en af de danske undergrundsvogne og fulgte dem i susende fart ud ad Sorøvej, hvor danskerne atter vendte om. Oberstløjtnant Højland-Christensen og Tretow-Loof fortalte her på landevejen, at englænderne alle tilhørte informationstjenesten og at de var på vej til København med en meget vigtig meddelelse, som de ikke turde forsinke.

Englænderne udtrykte stor beklagelse over ikke at kunne få tid at hilse på de danske frihedskæm-

To små piger med blomster til englænderne.

pere og bad de ledsagende danskere endelig hilse byen og overbringe deres tak for den strålende modtagelse.

Engelsk officerer tiljubles i Bredegade.

Der var trængsel omkring de engelske vogne. Alle ville gerne trykke englænderne i hånden.

En engelsk deling på syv vogne, som kom til Slagelse ved 21.30-tiden, kørte også hurtigt gennem byen uden at standse. Men tid til at vinke og smile hjerteknusende fik de dog. Ved 23-tiden ankom en ny sending englændere, og de blev. Pludselig var Hotel Postgården fyldt af glade og snakkende muntre englændere, der omtrent blev væltet i stormende hyldest fra de mange mennesker, der opholdt sig derinde.

»Tipperary« blev sunget, så ruderne klirrede, og

de stakkels englændere blev overfaldet med autografanmodninger. De blev skrevet på flag, på servietter, i lommebøger, på stilebogsblade og alt, hvad der overhovedet kunne skrives på. En god kontakt blev sluttet med de længe ventede englændere, skrev Sorø Amtstidendes medarbejder i sin reportage.

Billederne her er lånt af lærer H. Bjørnvad, Haldagerlille skole.

Da folkestyret genopstod

Den første grundlovsfest efter Danmarks befrielse i 1945 blev historiens største i Slagelse. Omkring 8-10.000 mennesker samledes til mødet på Frederikshøj, hvorfra billedet er hentet.

Talere var formanden for rigsdagsgruppen, Alsing Andersen, der var forsvarsminister den 9. april 1940, udenrigsminister Christmas Møller, som tog til England under krigen, hvorfra han var med til at lede den danske modstandsbevægelse, og endvidere præst ved Christiansborg Slotskirke, Otto Geismar.

Bag indbydelsen til grundlovsfesten stod Dansk Ungdomssamvirke, Frihedsrådets Lokalkomité, samtlige politiske organisationer i Slagelse-kredsen og de fire dagblade - med andre ord alle dem, der i besættelsestiden var samlet i modstand mod nazivældet, konstaterede Sorø Amtstidende i et referat.

Festen begyndte på Nytorv med koncert ved Holbæk Regimentsmusik. Fra Nytorv gik det i procession til Frederikshøj. I spidsen var FDFs orkester, og herefter fulgte frihedskæmpere, Danske Kvinders Beredskab og en fanebrog med 50-60 faner.

Formanden for Dansk Ungdomssamvirke - initiativtager til mødet - forstander Erik B. Nissen, Antvorskov Højskole, sagde i sin velkomsttale bl.a.: - I dag er det det genopstandne folkestyre, der samler os. Dette at vor grundlov igen er sat på plads som det faste fundament i vort samfundsliv.

Fhv. forsvarsminister Alsing Andersen, der var søn af tidligere slagelseaner, folketingsmedlem og rådmand, F.F. Andersen, mindede i sin tale om, at Tyskland i 1939 havde sluttet ikke-angrebspagt med Danmark, og derfor var det løftebrud den 9. april 1940, et af verdenshistoriens lumskeste snig-løb mod et lille fredeligt folk.

Vi tog beslutningen om at opgive den militære modstand hin tidlige morgen den 9. april, stående ganske ene over for overmagten, uden udsigt til hjælp noget sted fra.

Jeg var med til at tage denne beslutning, sagde Alsing Andersen, og jeg fortryder den ikke, skønt det var en af de tungeste beslutninger, et menneske kan stå overfor.

Billedet er gengivet efter Slagelsebogen.

Valsen går på hjul

Der er stadig håndværkere, som tager på valsens, men i modsætning til tidligere går turen nu på hjul.

De farende svendes klub i Slagelse er af yngre dato, men dens traditioner har århundreder bag sig.

H.J. Frandsen, der har været formand siden 1957, og som var konditor, inden han blev købmand, og endelig den sidste i kredsen, snedkermester Christensen, kaldet Parisersnedkeren, fordi han havde været snedker i Paris. Til højre foreningens stander

Afdelingen i Slagelse blev stiftet 22. november 1942, og dens første »hule«, hvorfra det ene billede er hentet, var indrettet i Kvægtorvsrestaurationen. På billedet er bl.a. de fire formænd, der har været i tidens løb. Fra venstre om bordet ses tømrer Elof Nielsen, der var afdelingens første formand, tømrermester Richard Jensen, forgylder Robert Jørgensen, snedker Aage Andersen, der blev den næste formand, gartner Frederik Jensen, der blev afdelingens tredje formand, snedker Viggo Olsen, der i mange år var afdelingens kasserer, stående restauratør Frederiksen, Kvægtorvsrestaurationen, foran restauratøren sidder maler Henry Hansen, derefter snedker Twen Jensen, købmand

med de tre skandinaviske farver og bogstaverne C.U.K. I bordet findes bl.a. naverne navne, indgraveret i små plader.

Dengang mødtes naverne den første lørdag i hver måned. Nu er den ordinære mødeaften den første fredag i måneden.

Efter nogle år flyttedes afdelingens »hule« fra Kvægtorvsrestaurationen til Jernbanegade, og herfra senere til Fruegade, hvor naverne købte eget hus.

Et andet billede er fra flytningen fra Jernbanegade til Fruegade, der foregik i festligt optog den 9. august 1958 og med gæster fra andre naver-afdelinger i landet. I spidsen for optoget er Carl Jensen

med harmonika. Derefter følger formanden, H.J. Frandsen, den midterste af fanerne er afdelingens og bæres af karetmager Knud Jensen. Lidt bagude til højre for sig har han maler Henry Hansen. De to øvrige faner er fra fremmede afdelinger og

bæres af gæster. Bag ved Knud Jensen ses Henry Martens og bag ved denne igen er malermester Aage Beck.

På det tredje billede hejser formanden, H.J. Frandsen, flaget i haven bag »hulen« i Fruegade

ved et af de årlige naverstævner, der holdes på skiftende steder rundt i landet.

Antallet af naver i Slagelse-afdelingen har i årenes løb ligget på 30-40. Man tager med glæde mod nye medlemmer - håndværkere, som har arbejdet i udlandet eller på Grønland.

Navnet naver er en forkortelse af skandinaver, og afdelingen i Slagelse hører under den skandinaviske forening.

Foruden et selskabeligt sigte har naver-organisationerne et fagligt og socialt formål. De farende svende, som kommer til en by, kan altid henvende sig til navernes lokale afdeling for at få vejledning vedrørende beskæftigelse eller studier, eventuelt blive understøttet med et kontant beløb. Derfor bærer navernes organisation navnet Central Understøttelses-Kasse.

Navernes organisation er verdensomspændende og med hovedsæde i Zürich.

Den sidste rebslagerfamilie

Den sidste rebslagerfamilie, som havde reberbane i Danmark og kendte det gamle håndværk, var familien Morbech i Slagelse. Deres rebslagervirksomhed ophørte i 1978.

I 1977 havde slægten 100 års forretningsjubilæum, og fjerde generation, Finn Morbech, benyttede 100 året til at samle trådene i et jubilæumsskrift.

- Grundlæggeren af den gamle virksomhed var Carl Emil Morbech, der kom fra Tyskland, nærmere betegnet Preussen. Han erhvervede borgerbrev som rebslagermester i Slagelse den 12. december 1877 og startede en reberbane ved det gamle ridehus - det, der i dag kaldes Ridehuspladsen. Den første halve snes år var det en åben bane, hvorefter den fik overbygning. På det tidspunkt var der 214 reberbaner i Danmark, fortæller Finn Morbech i jubilæumsskriftet.

Carl Morbech var en elskværdig mand, vellidt af alle. Ikke mindst af børnene, og deres store fornøjelse var at komme ned og se Morbech gå og slå reb med hesten foran sig som trækraft. Af og til fik de lov at hjælpe til, og så vankede der gerne lidt kandis.

Carl Morbech var også meget aktiv inden for sport, især cricket og fodbold. Endvidere var han medlem af forsvarsbrødrene samt brand- og bor-

Carl Morbech, der grundlagde virksomheden. Her er han i brandkorpsets chefuniform og med for-tjenstmedalje for 25 års tro tjeneste.

Det store jernskilt, som i mange år hang uden for forretningen, ses her med et optog i baggrunden.

gerværnet. Efter nogle års tjeneste i brandkorpsen blev han chef for det.

Anden generation i virksomheden var Viggo Morbech. Han blev født den 15. december 1882, og som kutyme var dengang, kom han tidligt i arbejde. Han kunne knapt gå, da han måtte med på reberbanen. I 1907 overtog den da 25-årige Viggo Morbech forretningen.

Den første verdenskrig medførte nogle svære år, idet det kneb med råvarerne. Men slægten har i vanskelige tider forstået at tage andet ind i forretningen, så det løb rundt økonomisk. Viggo Morbechs kone, Johanne, solgte vandsennep til hele byen. Når man kom ind i forretningen, var der et rum til højre, hvor hun havde en sennepskværn stående. Her var altid fuldt af mennesker, som formodet 2 øre kunne få en kop sennep.

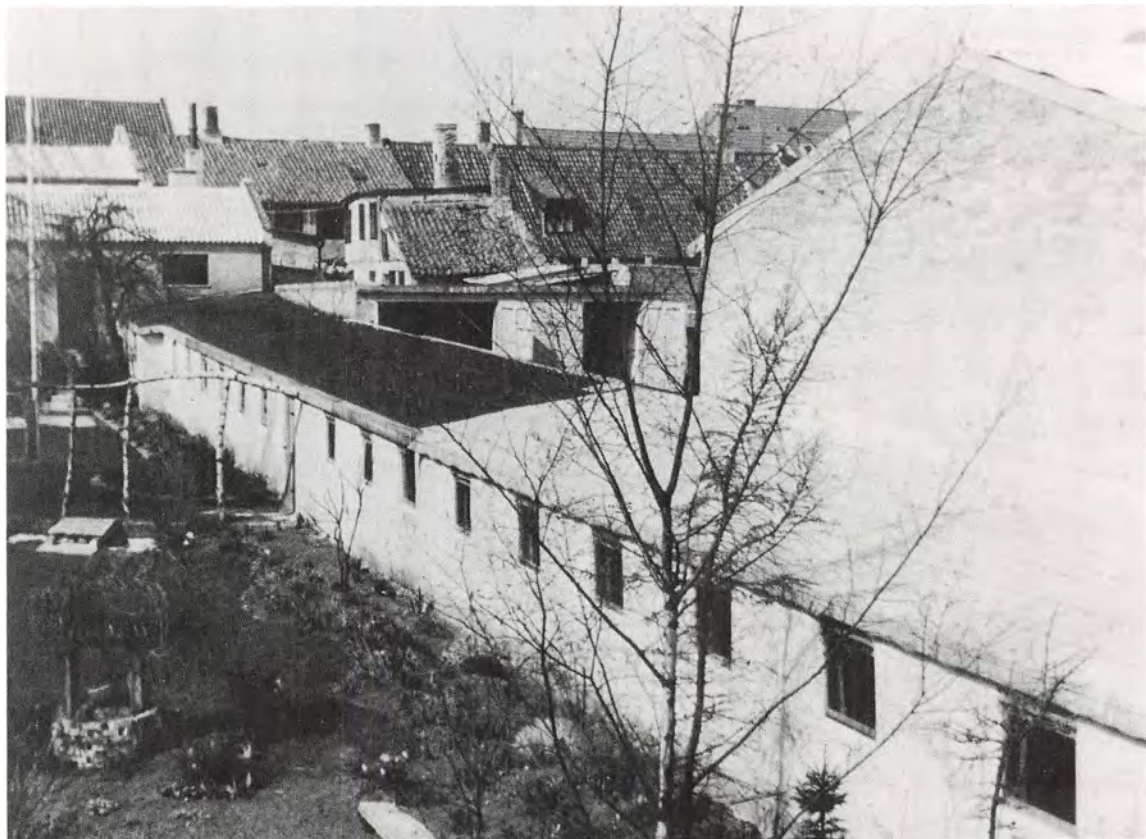
I 1917 købte Viggo Morbech ejendommen Slots-gade 21, hvor familien derefter havde forretning. Viggo Morbech byggede en 50 meter lang reberbane bag ved ejendommen.

Tredje generation og ejer af forretningen ved 100 års jubilæet, Arnth Morbech, er født i 1920.

Han var også med på reberbanen i sine drengeår, men blev siden udlært som baker og konditor i Vordingborg. Efter soldatertiden kom han tilbage til rebslagervirksomheden. Ved giftermålet i 1947 overtog Arnth Morbech og hustru, Henny, virksomheden.

Som det er gået alle andre håndværk, blev også dette udsat for hård konkurrence i nyere tid. Forbruget af reb i landbruget svandt ind, og anvendelsen af høstbindegarn, der i en årrække var en stor artikel i rebslageriet, ebbede ud. Der måtte igen tænkes i nye baner i forretningen, skriver Finn Morbech, som videre fortæller, at inden for det seneste tiår havde det ændret sig til en sportsforretning med udstyr til fiskeri, ridning og de forskellige former for idræt. Reb og tovværk var der stadig, men rebslageriet blev kun brugt til specielle opgaver.

I 1978 ophørte Arnth Morbech med virksomheden på grund af sygdom, og familien flyttede til Høng. Siden er der blevet dyrehandel i forretningen.

Reberbanen, som den så ud kort forinden virksomhedens 100 års jubilæum.

Fra ærgrelse til forskønnelse

Den gamle accisebod, som lå i Smedegade, har nok mange gange været til ærgrelse for folk, som skulle betale told af varer, de bragte inden for bygrænsen.

Consumptionen, som denne afgift kaldtes, indførtes i 1671 og blev ophævet i 1850.

Acciseboden i Smedegade blev opført i 1798 og nedrevet i 1928. Ejeren, malermester Alfred Henriksen, forærede den til Slagelse Forskønnelsesselskab, som lod den genopstille i Anlægget, hvor den lille, dekorative bygning i dag er til glæde for byens borgere og gæster udefra.

En ny ejendom, som opførtes på bl. a. grunden, hvor acciseboden lå i Smedegade, fik navnet »Bomhuset«.

På det ene billede, som er fra Smedegade i begyndelsen af århundredet, ses acciseboden til højre.

Alfred Henriksen var meget interesseret i det historiske, og han havde en stor samling af gamle ting. Det andet billede viser Alfred Henriksen sammen med disse gamle ting i hjemmet i »Bomhuset«. Alfred Henriksen døde i 1973, da han var 85 år. Billedet er fra omkring hans 80 årsdag.

Billede kom med avisindsamling

Gamle Slagelse-billeder kan dukke frem ad mange veje. Dette billede fulgte således med de grønne spejderes avisindsamling i byen.

Ingeniør Helge Rasmussen, der var kasserer for spejderne og hjalp til med at bundte aviserne, kunne ikke få sig selv til at smide det gamle billede væk, da det dukkede op.

Gennem Sjællands Tidende efterlyste vi nogen, der eventuelt kunne identificere billedet.

Det kunne den daværende ejer af ejendommen, nu afdøde Henry Madsen, Øster Stillinge. Manden ude til venstre er hans farfar, Anders Madsen, der overtog gården i 1893, idet han byttede med en ejendom i Bakkemose. Pigen i midten er hans

datter, Anna Sørine Madsen, altså Henry Madsens faster. Den tredje, person er der ingen, som kender. Hunden - en grand danois - hedder Trofast.

Billedet menes at være fra omkring 1910-11. Bygningerne er med visse ændringer de samme som i dag. Bl. a. er der nu fast tag på dem.

Henry Madsen blev født efter det tidspunkt, billedet er fra, nemlig i 1913. Hans mor kom hertil fra Fyn i 1912, og hans far Martin Madsen drev ejendommen i en årrække, inden Henry Madsen, som tredje generation overtog den.

Ejendommen drives nu videre af fru Bertha Madsen.

Bestandigt selskab ophørte

Der er sagt, at det eneste bestandige i tilværelsen er dens ubestandighed. Noget tilsvarende må noteres i forbindelse med Slagelse bestandige Fugleskydningsselskab. Det opløstes efter at have eksisteret i omkring 125 år.

Selskabet blev startet i 1819 og fik det første år 140 medlemmer - et stort antal efter byens størrelse. Den var på ca. 2.000 indbyggere.

Dengang var der længere mellem adspredelserne, end der er i dag.

Ved selskabets 100 års jubilæum i 1919 skrev P. Arnskov i jubilæumsskriftet: »Hvad det næste århundrede vil bringe, ved ingen, men det tør vel håbes, at de kommende slægter vil holde Slagelse bestandige Fugleskydningsselskab og dets traditioner i ære«.

Foruden fugleskydningen arrangerede selskabet frokoster og skovballer. Det foregik altsammen i Lystskoven, hvor der var dansepavillon.

Med årene blev fugleskydningen en begivenhed, som tiltrak sig stadig større opmærksomhed. Fra omkring 1850 var det således ikke blot til fornøjelse for selskabets medlemmer, men noget hele byen tog del i.

En stor part af landboerne holdt også fri på fugleskydningsdagen og kørte ud i skoven, hvor de tilligemed byens borgere lejrede sig omkring fuglestangen og fulgte skydningen med stor interesse.

Disse gode ønsker skulle ikke holde det næste århundrede igennem.

I 1937 blev Slagelse bestandige Fugleskydningsselskab sammensluttet med Fugleskydningsselskabet for Slagelse og Omegn. Sidstnævnte selskab var oprettet i 1892, bl. a. som en følge af den påklædningstvang, der var i Slagelse bestandige Fugleskydningsselskab. Som det ses på billederne, var det bestandige selskabs medlemmer i kjole og hvidt ved arrangementerne.

Billederne er fra omkring 1930. Fugleskydningsselskabets medlemmer er i procession på vej

gennem Smedegade til fugleskydningen. I spidsen går et medlem med sølvgevinsterne på en bakke.

På Parkvej holdt sædvanligvis vogne, som man steg op i og kørte resten af vejen til fugleskydningspladsen. Ankommet hertil gik man under kanonsalutter rundt omkring fugleskydningsstangen og derfra til pavillonen, hvor frokosten ventede.

De to sammensluttede fugleskydningsselskaber ophørte i 1946. Det skyldtes et krav fra justitsministeriet om, at der opførtes en betonmur som værn i lystskoven, hvor fugleskydningen foregik. Det fandt man i fugleskydningskredsen både for omstændelig og for bekostelig. Man forsøgte i stedet at holde fugleskydningen på de militære skydebaner. Men det blev ikke den samme succes som tidligere - for rammerne omkring arrangementet var ikke længere de samme. Lystskoven manglede. Og fugleskydningen i 1946 blev den sidste.

Glarmesterens minde

Gæstgiveriet Nielsensminde blev i 1978 lavet om til lagerlokaler for Den Blaa Butik. Dermed op-
hørte en hundred-årig restaurationsvirksomhed i
ejendommen på hjørnet af Skovsøgade-Fruegade.

I den sidste snes år var gæstgiveriet forpagtet af
Kamma og Peter Boesen. Men da de stod over for
ret store istandsættelser på restaurationsvirksomhe-
den, og de alligevel havde planer om at trække sig
tilbage i løbet af et årstid, valgte de at gøre det
forinden.

I forbindelse med gæstgiveriet var der i mange år
auktioner i lokalerne og grise- og hestemarkeder i
gården.

I den nærliggende Østre skole kunne det under-
tiden knibe med at holde opmærksomheden samlet
omkring undervisningen, når et pulserende liv
udfoldede sig udenfor på f. eks. hestemarkedsdage.
Og så var der ikke andet for, end at eleverne en
gang imellem måtte have lov til at komme hen til
vinduet for at se tingene ordentligt an.

Der, hvor Nielsensminde ligger, fandtes i øvrigt
Slagelses første kommuneskole, etableret i år 1800,
og den keglebane, som blev foreslået sammen med
skolens etablering, men ikke vedtaget, blev senere

en realitet med gæstgiveriet.

Om den første kommuneskole i Slagelse har
viceskoleinspektør R. Hennecke fortalt i en artikel-
serie i skolebladet for Østre skole.

Af skolens formålsparagraf fremgik bl. a., at
undervisningen skulle »opvække tænk-
somhed, skærpe forstanden, berige sproget, forædle
hertet og danne sæderne«.

Pastor Plum, der var en af kræfterne bag skole-
planen, foreslog tillige, at der skulle anlægges to
keglebaner i skolegården, »da keglespillet er et
ypperligt middel til at styrke legemet og øve øjet.
Ligeledes er det et ypperligt middel til øvelse i
praktisk regning og tælling«.

Desværre kunne de øvrige medlemmer af udval-
get ikke gå med til denne plan. Det kunne sikkert
ellers have frydet eleverne med lidt keglespil i
frikvarterne, bemærkede R. Hennecke.

Da den nye Østre skole stod færdig på modsatte
hjørne af Skovsøgade-Fruegade i 1856, blev de
gamle skolebygninger solgt til en glarmester Niel-
sen. Han delte grunden i to, og på den nærmest
Fruegade opførte han Nielsensminde.

Billedet har vi lånt af Lokalhistorisk Arkiv.

Byens sidste bødtermester

Med bødtermester A. W. Hansen, der døde for nogle år siden, forsvandt et af de gamle håndværk i byen. I mere end et halvt hundrede år drev han værksted i Slagelse og Ll. Valby. I en årrække var han tillige leder af bødterværkstedet på spritfabrikken, og han havde leverancerne af fustager til konserverfabrikken Danica i Slagelse.

På spritfabrikken opførte A. W. Hansen bl. a. et gærkar til 60.000 liter, som var Danmarks største. Men det var dog ikke kolossalt i forhold til det vinfad, han så i Heidelberg slotskælder, da han som ung var på valsen i Tyskland. Det var på 220.000 liter.

Til bødtermesterens leverancer hørte de fustager, hvori Mylius-Eriksens grønlandsekspedition fik proviant fra konserverfabrikken i Slagelse. Men mens fyldte fustager stod i depotet i Danmarks-havn, omkom Mylius-Eriksen, Høeg-Hagen og Brønlund af sult og kulde i ødemarkerne.

A. W. Hansen begyndte som mester i Slagelse i 1901, og da han i 1957 ophørte med bødkeriet, skænkede han sine gamle redskaber til Amtsmuseet i Sorø.

I 1957 udarbejdede A. W. Hansen en lille mindebog om sit fag og sit virke. Den findes nu på Lokalhistorisk Arkiv.

Blandt billederne i mindebogen findes også disse to - det ene af bødtermester A. W. Hansen, det

andet af ejendommen i Ll. Valby, hvor han havde værksted fra 1913 til 1927. I årene før og efter havde han værksted i Slagelse. Først over for Garvergården og siden i Sct. Mikkelsgade på to forskellige steder - i nr. 24 i tre år og sluttelig i nr. 16.

Et af de smukkeste kulturmiljøer

Det gamle bibliotek i Løvegade, som ses på billedet her, hørte til landets smukkeste kulturmiljøer. Det fandt i hvert fald mag.art. Knud Voss, København, der ved en aktion i 1962 søgte at redde bygningen fra nedrivning.

Knud Voss gjorde over for offentligheden og byrådet opmærksom på bygningens egen karakterfulde skønhed. Han foreslog den indrettet til et kulturcenter og det omgivende areal udlagt til grønt område. Så meget mere fandt han dette

ningen blev taget. Sagen havde under hånden været forelagt Nationalmuseet, som ikke havde fundet, at bygningen var af en sådan historisk eller arkitektonisk værdi, at den burde fredes.

Der var planer om at opføre en forretningsejendom på arealet. Det blev dog ikke til noget. I stedet blev der parkeringsplads. Planerne om nedrivning af ejendommen hang i øvrigt sammen med planerne om en gennembrydning af byområdet fra Bredegade over Stenstuegade til Løvegade.

nødvendigt, som byen ikke havde noget andet arkitektonisk monument for klassicismens tid, ja end ikke noget verdsligt bygningsmonument fra ældre tid. De øvrige hidrørte fra gejstlighedens byggerier.

Med den lille halvrunde plads foran og med den senklassicistiske mur i gult, omgivet af grønt buskads, udgjorde dette bygningsværk en helhed, der var et stykke fornemt kultur, påpegede Knud Voss, som håbede, at bygningen måtte sættes i stand og bevares for eftertiden.

Knud Voss skulle imidlertid ikke få sit håb opfyldt. Byrådet havde overvejet bygningens og omgivelsernes værdi, før beslutningen om nedriv-

Mens det ikke i første omgang blev til noget med opførelsen af en ny ejendom, blev gennembrydningen og etableringen af Korsgade en realitet.

Den gamle biblioteksbygning var opført i 1843 og var i de første mange år ting- og arresthus. Efter at et nyt ting- og arresthus var opført i Rytterstaldstræde, var der bibliotek i ejendommen i Løvegade fra 1923 til 1966, da biblioteket blev flyttet til Stenstuegade. Herefter blev den gamle biblioteksbygning nedrevet.

Bygmesteren var arkitekt F.F. Friis, der bl.a. også stod for opførelsen af det gamle rådhus i Sorø, der også er revet ned, og for den gamle rektorbolig ved Akademiet i Sorø.

De fleste skomagere gået fra deres læst

»Skomager bliv ved din læst«, hedder det. Men de fleste er nu gået fra det gamle håndværk.

Slagelse Skomagerlaug, blev stiftet den 11. oktober 1881, men blev et par år forinden 100-året, som kunne været fejret i 1981 sluttet sammen med Københavns Skomagerlaug. Årsagen var det svinende medlemstal.

Til eksempel på den udvikling, der er sket fra håndskomageri til fabriksfremstilling af fodtøj, kan nævnes, at der i 1853 i Slagelse var 39 skomagermestre. I 1981 var der i Københavns Skomagerlaug, som omfatter København og det meste af Sjælland - dog minus Frederiksberg, i alt 166 medlemmer.

Første formand for Slagelse Skomagerlaug var H.C. Rasmussen. Det er hans kontrafej, der ses her, samt Rosengade, hvor han havde forretning. Vognen som holder uden for forretningen, er fra mejeriet Pasteur i Casino. H.C. Rasmussen var født i 1850 i Skelby, hvor hans far var husmand. Efter at have lært faget i Næstved kom han til

Slagelse, og der begyndte han sin egen forretning i 1875. H.C. Rasmussen var en af foregangsmændene på det organisationsmæssige område. I Nordisk Skomagertidende for 15. november 1885 findes en artikel af H.C. Rasmussen, hvor han opfordrer sine kolleger til at »søge at få dannet først lokalforeninger, og siden en centralforening, enten for disse eller for hele Danmark«.

På et møde i Roskilde i 1885 stiftedes Centralforeningen af Skomagermestre i Østifterne, hvor H.C. Rasmussen også blev den første formand. Desuden blev han medlem af Fællesrepræsentationen af dansk Håndværk og Industri og medlem af bestyrelsen for Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening. For sit fag og sin stand udrettede han et stort arbejde. Han var formand for Slagelse Skomagerlaug indtil 1925, da han på formandsposten blev afløst af sin søn, der i øvrigt også hed H.C. Rasmussen. Sidst var Erik Andersen formand for Slagelselaugget gennem otte år. Laugets protokoller eksisterer helt fra stiftelsen i 1881 og gik ved

sammenslutningen ind til Københavns Skomagerlaug, hvor der er et lille museum for skomagerfaget.

Skomageriets historie rækker langt tilbage i tiden.

Første gang man hører tale om danske skomagere, er i året 1134, skriver Hans Heeland i bogen »Skomageriets og skotøjshandelens historie i Danmark«, der udkom i 1926.

Da den gamle kong Niels på sin flugt sydpå efter slaget ved Laderup med sin lille trofaste skare nåede til Slesvigs porte, og hans venner advarede ham mod at drage ind i den by, hvor Knud Lavard havde været oldermann for borgernes edslag eller gilde, afviste han det velmente råd og udbrød: »Skulle vi frygte disse skindere og sudere«.

Det havde kongen nu haft al mulig grund til. Ikke så snart var han inden for byens mure, før portene blev lukket bag ham, og St. Knuds gildesklokke begyndte at ringe. På et øjeblik var gildebrødrene strømmet sammen fra alle kanter af byen, og kongen og hans mænd blev hugget ned.

Således hævnede St. Knuds gildebrødre i Slesvig deres første broder og oldermann, hertug Knud Lavard, der tre år før var blevet myrdet i Haraldsted skov ved Ringsted af kongens søn Magnus den Stærke, skriver Hans Heeland.

Vi har portrættet af H.C. Rasmussen fra Hans Heelands bog, og billedet fra Rosengade har vi lånt fra Lokalhistorisk Arkiv i Slagelse.

Film afløst af Fakta

Efter 62 år med film og en enkelt sommer med teater blev den sidste forestilling taget af plakaten i Kino den 30. september 1981. I den tidligere biografbygning åbnede discount-butikken Fakta den 1. juli 1982.

Premiere på den første forestilling havde Kino-Teatret den 4. marts 1919. Initiativtageren var hotelejer Udsen, Postgården.

Kort forinden havde også hotel Casino åbnet en biograf. Og efter et besøg få dage før premieren i Kino-Theatret skrev Sorø Amtstidendes medarbejder: »Også det kommer til at tage sig sådan ud, at byen kan være stolt deraf. Det er et så indtagende teater, at det næsten ville være synd, om talescenen ikke skulle anvendes. Byen vil sikkert kunne få en fortrinlig intimszene«.

Fire år senere skulle disse tanker om teater blive realiseret.

Billetpriserne var ved åbningen af biografen 30 øre for børn, og for voksne 60 øre, 1,00 kr. og 1,20 kr.

Orkestret, som var et fast tilbehør i biograferne

dengang - i stumfilmens tid - spillede ved åbningen Elverhøj ouverturen, forfatteren Axel Breidahl oplæste en prolog og så gik forestillingen over lærredet. Der spillede en naturfilm »Blandt Kaliforniens Fjelde«, en komisk tegnefilm »Da katten kom igen« og en kriminalfilm »Broadway-Annie«.

Forestillingen modtoges med stærkt bifald af publikum, der i det hele syntes at være særdeles godt fornøjet med premieren, skrev Sorø Amtstidende.

Sommerteater blev der i 1923. Det kaldtes Morskabs-Teatret og spillede Slagelse Revyen 1923 - fra 1. juni til 14. august. Ved borde i salen var der servering.

Om premieren skrev Sorø Amtstidende bl.a.: Det er sent, inden man er færdig. De uendelige mange sceneforandringer tager tid, men dekoration og udstyr er absolut revyens clou. Smukkere udstyr finder man vanskeligt.

Folk lod til at more sig godt, og der var naturligvis mange fremkaldelser og da capo-vers, konstaterede bladet.

Samme år spillede Casino Revyen 1923, og allerede året efter var Casino alene om revy i Slagelse.

I 1948 overtog kommunen biografbevillingen i Kino. Overskuddet skulle bruges til kulturelle formål, og i forbindelse med 25 års jubilæet den 1. september 1973 konstateredes, at der trods modernisering og ombygning i årenes løb var blevet et overskud på gennemsnitlig 50.000 kr. om året til gavn og glæde for byens borgere.

Indtil 1978 var der overskud, i 1979 balancerede det, og i 1980 var der et underskud.

Den sidste større ombygning af Kino fandt sted i 1969, og i 1978 blev hele det tekniske anlæg

renoveret. Forinden lukningen blev der udarbejdet planer om at ombygge Kino med fire biografale.

Ved kommunens overtagelse af Kino blev Arne Hansen direktør, indtil han købte en af byens andre store biografer - Scala Bio. Brandt Olsen kørte derefter Kino i nogle år og afløstes af Ole Bruun. I 1960 blev Henry Sørensen direktør. Og efter at han havde rundet de 70 år blev han 1. august 1981 afløst af Tommy Sørensen.

Billedet, som vi har lånt fra Lokalhistorisk Arkiv, viser bygningen med Kino antagelig i 1920'erne. Billetluger var der dengang til højre for hovedindgangen ud til gaden.

Omkring et hjørne

Forretningsliv og gadebillede skifter med årene.

Hvor Illums Slagelse-afdeling den 13. januar 1979 drejede nøglen om efter godt seks års forretningsvirke, og hvor Amtscentralen for undervisningsmidler senere fik til huse, så der i begyndelsen af århundredet ud som på billedet her.

På hjørnet lå Hans M. Jørgensens trikotageforretning. Lidt længere nede ad Stenstuegade, straks efter porten, fandtes en smøge, som førte ind til Smiths restauration, også kaldet »Smiths Smøge«.

På billedet er det åbenbart en af de varme sommerdage. Vinduer står åbne og gardiner flager. Færdselen foregår i et roligt tempo - dog ikke alene på grund af varmen. Fodgængerne har taget hele gaden i besiddelse, men den kørende trafik består da heller ikke af andet end en trækvogn. En hestevogn holder ind til siden, og biler er der næppe i anmarch. I så fald kunne de i øvrigt høres helt omme fra nabogaderne.

Efter at bl.a. Richard Winthers manufakturforretning og derefter Herremagasinet London i en årrække havde haft til huse i ejendommen på

hjørnet, blev den sammen med naboejendomme revet ned i slutningen af 1950'erne, og i 1962 stod det store nye IP-Huset klar til indflytning. Det blev bygget og taget i brug af Kontantforretningen, som i årene forinden fandtes i ejendommen i Stenstuegade, hvor der nu er bibliotek.

Siden blev IP-Huset købt af Illum, som her åbnede sin første provinsfilial den 1. september 1972. Også dette afsnit af Slagelses handelshistorie er forbi. Ønsket eller uønsket ligger der før eller senere en ny udvikling »omkring hjørnet« - her som andre steder.

Litteratur og kilder

- Arnskov, P.: Bogen om Slagelse. 1931.
- Bernholm, P.H.: Antvorskov gennem tiderne til vore dage. 1942.
- Friis, F.R.: Bidrag til Slagelse bys historie. 1875. Genoptryk 1975.
- Heilmann, J.: Bidrag til Slagelse bys historie. 1885.
- Holmgaard, Otto, og Erik B. Nissen: Slagelsebogen. 1968.
- Jensen, Andreas K.: Danske byer og deres mænd, XXV, Slagelse by. 1917.
- Madsen, Richard: Slagelse, Vestsjællands hovedstad. 1947. - Artikler af Fritz Jacobsen og N. C. Nyberg.
- Nielsen, H.K.: Slagelse som militært domicil. 1979.
- Nielsen, Ole G.: I byens larm en skole stod. 1981.
- Nielsen, Rich., G.: Mennesker og miljøer i det gamle Slagelse. 1976.
- Nissen, Erik B., og Karl Rønne: Slagelseegnen. 1972.
- Danske byer og sogne, 15 bind, Sorø amt. 1936.

Indhold

Forord	3
Byens ældste bygningsværk	5
Den tredje kirke på stedet	7
Kloster i 600 år	8
Fik rådhuset ved lotteri	10
Skole for rytternes og landsbysamfundets børn	11
Syndere og toldere ved bygrænsen	12
Branden i 1804 gav plads til Nytorv	14
Plads fik navn efter schweizer	16
Præst og redaktør i byen	18
Skår i vinduesglæden	20
Ludvig Holbergs landbrug	21
Kong Oluf kronet på Gl. Torv	22
Byens betydeligste brændevinsbrænderi	23
Dobbelt allé fra by til slot	25
Basar gav til anlæg	26
På sporet i Sydvestsjælland	28
Imponerende brobygning i 1856	30
En gravemaskines underværker	31
Lerklusten, der blev til guld	32
Ridehusets minderige år	34
Det store skattefund	36
El skulle styrke Slagelse	37
Cikorie i kaffen ikke den bare tilsætning	39
Savmølle til smørdritler	40
Til oplysning og støtte	41
Et af byens tidligere gadekær	42
Hestevæddeløb i hundrede år	44
På hat med musikken	45
Teaterkunst og plantekultur	46
Dansk forsamlingshus med italiensk præg	47
De første opvisnings-gymnaster	48
Skydning var vigtigste idræt	49
Springvandskunsten var toldfri	50
Villa tegnet af kirkearkitekt	52
Vestsjællands hovedstad og trafikknudepunkt	54
Post- og personbefordring	55
Postdiligencens afløser	57
Postbuden opbud	58
Postbuden udflygt	59
Her handlede H. C. Andersen	60
Et af landets ældste apoteker	61
Den gamle apotekerhave	62
Største kornhandel på Sjælland	63
Byens sidste garveri	64
En af byens største købmandsgårde	66
Garvergård og gæstgiveri	67
Kirkelade til korntiende	68
Den første pige klasse med præliminæreksamen	69
Populært udflugtsmål	70

Det store opbud af heste	71
Stads- og landsbymusikkens mestre	72
Et stænk af middelalder	74
Før de topløses tid	75
Heldigt fodbold ikke kom før	76
De beredte mælkevejen	77
Liv og leben i købmandsgården	78
Håndslag og hestehandel	80
Drengekorps var modstykke til FDF	82
Det gamle Slagelse fra 1909	83
Da Slagelse fik sin rytterstatue	84
Den dramatiske adspredelse	86
Slagelse som havneby	87
Kostumebal omkring 1910-12	88
Byens ældste vognmandsforretning	89
Byens jul 1912	90
Garnisonens indtog i Slagelse	92
En velfortjent skovtur	93
En stranding ved Bildsø	94
Byens første drenge-spejdertrop	96
Løse æg i læssevis	97
En plovmand i bymarken	98
Brænderigården bygget af munkesten fra slottet	99
Første lastbil i Vestsjælland	100
Da flyvning var en farlig sport	101
Godt klædt på til badning	103
Lokalt øl gennem 115 år	104
Forsikringer i over 50 år	106
Ej blot til lystkørsel	107
Slagelse har haft fem møller	109
De hjemløses hjem	110
Fodboldkamp mellem gammelmandsholdene	112
Sidste hestesprøjte og første bilsprøjte	113
Strandlyst med rutschetur	116
De fattiges dyrehavsbakke	118
Mælkemandens morgenmusik	119
Brændstoffet i brændpunktet	120
Rejsen til månen fik vind i sejlene	121
Gymnastik af gammelmandsholdet	122
Det første hold studenter	123
Fyrtårnet og Bivognen - og torvet i trediveerne	124
Tre traktorer for en sten	125
Tusindkunstner og hundekunst	126
25 vindmøller i Stillinge sogn	127
Første danske fly over ækvator	128
Da rygtet blev til alvor	130
Fælles nationalt fodslag	132
Bombenedslag holdtes hemmelige	133
Eftersøgning af bomber	134
Da byen vågnede op til frihed	135
Da englænderne kom til Slagelse	138
Da folkestyret genopstod	141
Valsen går på hjul	142
Den sidste rebslagerfamilie	145
Fra ærgrelse til forskønnelse	147

Billede kom med avisindsamling	148
Bestandigt selskab ophørte	149
Glarmerens minde	151
Byens sidste bødkeremester.....	152
Et af de smukkeste kulturmiljøer	153
De fleste skomagere gået fra deres læst	154
Film afløst af fakta	156
Omkring et hjørne	158
Litteratur og kilder	159

